

T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
TASAVVUF BİLİM DALI

ŞEYH MÜŞERREF'İN HAYATI VE TASAVVUFİ GÖRÜŞLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

SİRACETTİN ÖZALP

DANIŞMAN

DOÇ. DR. FERZENDE İDİZ

VAN-2020

KABUL VE ONAY SAYFASI

Sıracettin Özalp tarafından hazırlanan “Şeyh Müşerref’in Hayatı ve Tasavvufî Görüşleri” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ/OY ÇOKLUĞU ile Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Tasavvuf Bilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.		
Danışman: Doç. Dr. Ferzende İDİZ Tasavvuf Bilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin kapsam ve kalite olarak yüksek lisans tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.		
Başkan/Unvanı: Doç. Dr. Ferzende İDİZ Tasavvuf Bilim Dalı, Van yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak yüksek lisans tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.		
Üye/ Unvanı: Dr. Öğr. Üyesi. Mesut YİĞİT Tasavvuf Bilim Dalı, Muş Alparslan Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak yüksek lisans tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.		
Üye/Unvanı : Dr. Öğr. Üyesi Fırat AKBAŞ Arap Dili ve Belağat Bilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin kapsam ve kalite olarak yüksek lisans tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.		
Yedek Üye/ Unvanı: Tasavvuf Bilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak yüksek lisans tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.		
Tez Savunma Tarihi:	10/06/2020	
Jüri tarafından kabul edilen bu tezin doktora tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum. Doç. Dr. Bekir KOÇLAR Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü		

ETİK BEYAN SAYFASI

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;**

Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akâdemik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlâk kurallarına uygun olarak sunduğumu,
Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. (10.06.2020)

Sıracettin ÖZALP

Yüksek Lisans Tezi

Sıracettin ÖZALP

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

HAZİRAN, 2020

ŞEYH MÜŞERREF'İN HAYATI VE TASAVVUFİ GÖRÜŞLERİ

ÖZET

1926-2008 tarihleri arasında yaşayan Şeyh Müşerref, ilk eğitimini Güleçler Köyü'nde babası Şeyh Es'âd-i Sâni'den, daha sonra Pervari'nin Aşağı Bağcılar köyünde Molla Abdullah-i Sâruhi, Kurtalan'ın Gürgöze köyünde Molla Tayyip, Siirt'in Halenze Mahalle'sinde Molla Abulhâkim'den ve Siirt'in merkezinde Şeyh Mustafa es-Siirdî el-Hamzevî'den almıştır. İlmî icâzetini babasından, Molla Abdulhâkim'den, Şeyh Mustafa es-Siirdî el-Hamzevî'den ve Molla Hamit'en almıştır. Şeyhi, Şeyh Mustafa Kemâleddin el-Erbilîdir. Tarikat icâzetini babasından ve Şeyh Mustafa Kemâleddin el-Erbilî'den almıştır. Kendisi de kardeşi Şeyh Muhammed Nuri ve Şeyh Abbas el-İrakî'ye tarikat icâzetini vermiştir. İrşad hizmetini Van Erciş Gedikli Köyü'nde; Siirt Pervari Yeniaydın, Tuzcular ve Güleçler köylerinde yapmıştır. 2008 yılında Siirt'te vefât etmiş, Siirt Süleyman Şah Mezarlığı'na defnedilmiştir.

Şeyh Müşerref, tasavvufun teorik boyutundan çok uygulama boyutuna önem vermiş, yüzlerce talebe yetiştirmiş, onlarca eser yazmış, birçok farklı eseri de şerh edip tahlil etmiştir. Tasavvuf alanında müstakil bir eseri bulunmayan Şeyh, tasavvufî görüşlerini *Divân*, *Hacı Ahmed* ve *Molla Alaeddin* adlı eserlerinin farklı yerlerinde ve farklı kişilere yazdığı mektuplarda dile getirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, İbadet, Siirt, Şeyh Müşerref

Sayfa Sayısı : X+ 142

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Ferdende İDİZ

Master Thesis

Sıracettin Özalp

VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY

SOCIAL STUDIES INSTITUTE

JUNE, 2020

THE LIFE OF SHIEKH MÜŞERREF AND HIS IDEAS ON SÛFİSM

ABSTRACT

Sheikh Müşerref, who lived between 1926-2008 received his first education from his father Sheikh Es'ad-i Sanii in Güleçler Village. Then he continued to receive his education respectively from Mollah Abdullah-i Saruhi in Aşağı Bağcılar Village, From Mollah Tayyip in Gürgöze Village of Kurtalan, and from Mollah Abdulhakim in Halenze distinct of Siirt, lastly from Sheikh Mustafa es-Siirdi el-Hamzevi and Mollah Hamit in the center of Siirt. His spiritual Shiekh was Mustafa Kemaleddin el-Erbili and he took his cult ratification from el-Erbili and from his father. His brother Sheikh Ahmed Nuri and Shiekh Abbas el-Iraki were taken their cult ratification from him. He did his spiritual guidance respectively in Gedikli Village of Van, Pervari Yeniaydın, Tuzcular and Güleçler villages of Siirt. He died in Siirt and buried in Siirt Şah Süleyman graveyard in 2008.

Shiekh Müşerref has cared practise sides of Sûfism more than its theoretical sides, has educated hundreds of pupils, has written tens of works, and has expounded many different writings. Shiekh who has no any distinct works about Sûfism has mentioned his ideas on Sûfism in different places of his *Divân*, *Hacı Ahmed* and *Molla Alaeddin* Works and in letters who has written for different people .

Key Words: Sûfism, Praying, Siirt, Shiekh Müşerref

Page Numbers: X+142

Thesis Advisor: Doç. Dr. Ferdende İDİZ

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
KISALTMALAR	IIX
ÖNSÖZ.....	X
GİRİŞ	1
Şeyh Müşerref'in Yaşadığı Çevre	3
Şeyh Müşerref'in Yaşadığı Dönemin Genel Durumu	7
1. ŞEYH MÜŞERREF'İN HAYATI, TARİKATI VE ESERLERİ.....	9
1.1. HAYATI	9
1.1.1. Doğumu ve Ailesi	9
1.1.2. Nesebi.....	12
1.1.3. Evliliği ve Çocukları	13
1.1.4. Geçim Kaynağı.....	14
1.1.5. Eğitimi.....	14
1.1.6. Hocaları	16
1.1.7. İlmî icâzeti.....	18
1.1.8. Talebeleri.....	19
1.1.9. İmamlığı ve Müderrislik Hizmeti.....	23
1.1.10. Seyahatleri.....	26
1.1.10.1. Hac Ziyareti.....	26
1.1.10.2. Umre Ziyaretleri.....	28
1.1.10.2.1. Birinci Umre Ziyareti	28
1.1.10.2.2. İkinci Umre Ziyareti.....	29
1.1.11. Kişiliği.....	30

1.1.11.1. İlmî Kişiliği	31
1.1.11.2. Sosyal Kişiliği	34
1.1.11.3. Tasavvufî kişiliği.....	39
1.2. TARİKATI.....	41
1.2.1.Tarîkat Şeyhleri.....	41
1.2.2. Tarîkat Silsilesi	46
1.2.3. İrşâd Hizmeti.....	47
1.2.4. Halifeleri	48
1.2.5. Kerâmetleri.....	49
1.2.6. Vefâtı.....	51
1.3. ESERLERİ	52
1.3.1. Edebi Eserleri	52
1.3.1.1. Divân.....	52
1.3.1.2.Tehiyyet’ul-Etfâl	54
1.3.1.3. Luccet’ul-Esrar Şerhi	54
1.3.1.4. Gûz-û Mevîj (Ceviz ile Kuru Üzüm)	54
1.3.2. Tasavvufî Eserleri	55
1.3.2.1. Hacı Ahmed	55
1.3.2.2. Adanalı Muhammed.....	55
1.3.3. Akaide Dair Eserleri.....	56
1.3.3.1. Mele Alaaddin.....	56
1.3.3.2. Akidetu’l-Sıbyan	56
1.3.4. Nasihat Türü Eserleri	56
1.3.4.1. Eyyuhe’l-Veled	56
1.3.4.2. Tütîzade.....	56
1.3.5. Mektubatları	57

1.3.5.1. Hoca ve Şeyhlerine Gönderdiği Mektuplar.....	57
1.3.5.2. Aile Bireylerine Gönderdiği Mektuplar	58
1.3.5.3. Arkadaşlarına Gönderdiği Mektuplar	59
1.3.5.4. Talebe ve Müritlerine Gönderdiği Mektuplar	60
1.3.5.5. Farklı Kişilere Gönderdiği Mektuplar.....	60
2. ŞEYH MÜŞERREF'İN TASAVVUFÎ GÖRÜŞLERİ	61
2.1.Tahâllukla (Amelî ve Muamele) İlgili Görüşleri	62
2.1.1. İbâdet ve Ahlâk	63
2.1.1.1. İbâdet.....	63
2.1.1.2. Takvâ.....	66
2.1.1.3. Verâ.....	68
2.1.1.4. Zikir.....	70
2.1.1.5. Sabır	73
2.1.1.6. Şükür	77
2.1.1.7. Fakr	80
2.1.1.8. Zühd	83
2.1.1.9. İstikamet.....	85
2.1.1.10. Tevbe.....	88
2.1.1.11. Tevekkül.....	91
2.1.2. Seyru Sülûk İle İlgili Görüşleri	93
2.1.2.1. Şeyh (Mürşid)	95
2.1.2.2. Mürîd-sâlik.....	97
2.1.2.3. Bey'at-İntisap	99
2.1.2.4. Mücâhede - Rîyâzat	101
2.1.2.5. Hâlvat-Uzlet	103
2.1.2.6. Ârif.....	105

2.1.2.7. Velî-Velâyet	107
2.2. Tahakkuka Ait Kavramlarla İlgili Görüşleri	109
2.2.1. Kalbî (Vicdanî) Olan Görüşler	110
2.2.1.1. Aşk ve muhabbet.....	111
2.2.1.2. Havf ve Recâ	113
2.2.1.3. Kabz ve Bast	115
2.2.2. Marifet ve Bilgi Kavramları.....	117
2.2.2.1. Marifet.....	117
2.2.2.2. Tecelli ve Hakikât-ı Muhammediyye.....	118
SONUÇ.....	120
KAYNAKÇA	122
EKLER.....	129
ÖZGEÇMİŞ	
TEZ ORJİNALLİK RAPORU	

KISALTMALAR

b.	:Bin, ibn
bkz.	:Bakınız
c.	:Cilt sayısı
cc.	:Celle celâluh
çev.	:Çeviren
d.	: Doğum
Der.	: Derleyen
DİA.	:Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
h.	:Hicri
Haz.	:Hazırlayan
Hz.	:Hazreti
Ktp.	:Kütüphanesi
m.	:Miladi
ö.	:Ölüm
ra.	:Radiyâllâhuanh
ty.	:Tarih yok
sav.	:Sallallâhu aleyhi vesellem
s.	:sayfa
ss.	:Sayfa sayısı
tah.	:Tahkik eden
trc.	:Tercüme eden
v.	:Vefât
vb.	:Ve benzeri
vd.	:Ve devamı
yy.	:Yayın yılı yok
Yay.	:Yayınları
Yzm.	:El yazması eser

ÖNSÖZ

Tasavvuf, temel gaye ve öğretileriyle insanlık tarihiyle var olmuş, peygamberlerin örnekliğiyle sürdürülmüştür. Kur'ân-ı Kerîm ve Peygamberimiz (sav) ile de kendisini bizlere tanıtan tasavvuf, sahabe, tabiin ve tebe-i tabiin dönemlerinde zühd kavramıyla daha çok kendini göstermiştir. Bu dönemde büyük mutasavvıflar yetişmiş ve belli başlı tasavvufi mektepler oluşmaya başlamıştır. III/IX. yüzyıldan sonra tasavvuf ismi kullanılarak devam eden öğretinin konuları belirlenmiştir. Ayrıca bu dönemde ilk klasik eserler yazılmıştır. VI/XII. yüzyıldan sonra kurulan büyük tarikatlar, onların temsilcileri vasıtasıyla günümüze kadar ulaşmıştır. Bu geleneğin son dönem temsilcilerinden biriside Şeyh Müşerref'tir. Şeyh Müşerref; ilmîyle, eserleriyle, kişiliğiyle ve tasavvufi öğretileriyle günümüzde yetişmiş olan Anadolu'nun önemli âlimlerinden ve mutasavvıflarındandır.

Çalışmamızın materyalleri Şeyh Müşerref'in eserleri, mektupları, en yakın akrabaları, konuyla ilgili yazılan eserler, makaleler, seminerler, sempozyumlar internet siteleri ve O'nu tanıyanlardır. Bu çalışmalar araştırılıp tahlil edilerek uygun olanlar danışman hocam Doç. Dr. Ferzende İdiz'in öneri ve değerlendirmeleriyle şekillendirilip hazırlanarak, faydalı bir çalışma ortaya çıkarmaya çalıştık.

Çalışmamız bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında da Şeyh Müşerref'in yakın çevresinin tanıtımını ve genel durumunu gözden geçirdik. Birinci bölümde hayatını, eserlerini, seyahatlerini tasavvufa intisabını ve şahsi kişiliğini araştırdık. İkinci bölümde ise mutasavvıfımızın tasavvufî görüşlerini işledik. Böylece Şeyh'in hayatını ve tasavvufî görüşlerini öğrenmek isteyenlere bu alanda faydalı bir çalışma ortaya koymaya çalıştık.

Çalışmanın her aşamasında bana yol gösteren danışman hocam Doç. Dr. Ferzende İdiz'e, bana destek olan İsa Yalçın'a ve Molla Sahip Acar'a, tezimi okuma zahmetinde bulunan Eşref Eren ve Abdulkadir İlhan'a, bana desteklerini esirgemeyen Şeyh Müşerref'in ailesine, özellikle Muhammed Vefa Özcan ve Abdullah Özcan'a, talebesi Molla Muhammed Güzel'e ve diğer dostlarıma teşekkür ederim.

Van, 2020

Sıracettin ÖZALP

GİRİŞ

Yüce Allah (cc) tarih boyunca insanlara yol gösterecek, onlara rehberlik edecek öncü şahsiyetler göndermiştir. Bunların en başında hiç şüphesiz peygamberler gelmektedir. Peygamberler, risâlet ve nübüvvet misyonuyla ümmetlerini girmiş oldukları dalalet bataklığından çıkarmaya çalışmış ve onlara güzel ahlâklarıyla örnek olmuşlardır. Son Peygamber Hz. Muhammed (sav) de risâlet ve nübüvvet göreviyle vazifelendirilmiştir. Vazifesini kusursuz bir şekilde ifa ederek, bütün çağlara yüce ahlâkını ve Sünnet-i Seniyye'sini miras olarak bırakmıştır.

Peygamberlerin mirasını yüklenen âlimlerimiz ve Allah dostları da özellikle Kur'ân-ı Kerim'i ve Hz. Muhammed (sav)'in Sünnet-i Seniyye'sini hayatlarının merkezine taşıyarak ilimleriyle, mücadeleleriyle, yaşantılarıyla insanlara örnek olmaya çalışmışlardır. İslam davası uğruna her türlü zorluğa katlanıp insanların gönüllerini fethetmeyi başarmış; ilim ve irfanlarıyla insanlara örnek model olmuşlardır. Bu âlimlerden birisi de Şeyh Müşerref'tir.

Şeyh Müşerref örnek yaşantısıyla, eserleriyle, hizmetleriyle, tasavvufi kişiliği ve görüşleriyle araştırılmaya ve akademik sahaya kazandırılmaya değer bir şahsiyet olduğundan, hayatının ve tasavvufî görüşlerinin araştırılması gerektiği kanısındaydık. Bu alanda akademik bir çalışmanın olmaması da bizleri böyle bir çalışmaya yönlendirdi.

Çalışmamızın gayesi Şeyh Müşerref'in hayatını, ailesini, ilim tahsilini, hocalarını, imamlığını, eserlerini, seyahatlerini, şeyhini, tarikatını, irşâd hizmetini, kişiliğini araştırıp O'nu daha yakından tanımaktır. Çalışmamızın başka bir amacı ise Şeyh Müşerref'in tasavvufî görüşlerini kendi eserlerinden ve tasavvufun klasik eserlerinden de yararlanarak ayrı ayrı konu başlıkları hâlinde ele almaktır.

Çalışmamızın ana kaynakları, başta Şeyh Müşerref'in Arapça, Kürtçe, Farsça ve Türkçe manzum şiirlerinin bulunduğu *Divân'ı*, tasavvufî görüşlerinin çoğuna değindiği *Haci Ahmed* ve *Molla Alaeddin*, tarikatını ve tarikat silsilesini yazmış olduğu *Adanalı Muhammed* adlı eserleriyle birlikte büyük oğlu Muhammed Nazım'ın babasının hayatını, ailesini, tahsilini, hocalığını, tarikatını, kerâmetlerini,

menkıbelerini ve kişiliğini ele aldığı *en-Nuru's- Sârî fî Menâkıbı Şeyh Müşerref el-Hunûkî el-Berwarî* adlı Arapça eseri ve bazı mektuplarıdır. Bu temel kaynaklarının yanı sıra Nesim Sönmez'in *Diwana Şeyh Muşerrefê Xınûkî* adlı Kürtçe eseri, Abdulkadir İlhan'ın *Şeyh Müşerref el-Hunûkî ve Arapça Manzum Mektupları* adlı yayınlanmamış tez çalışması ile birlikte Şeyh Müşerref'in çocukları ve en yakın ailesiyle (birkaç defa görüşme suretiyle) yapılan röportajlar, O'nun hakkında yapılan sempozyumlar, makaleler ve internet siteleridir. Aynı şekilde tasavvufun klasik eserleri ve kaynakçada listesini verdiğimiz bütün çalışmalar doğrudan veya dolaylı olarak çalışmamızda bize kaynaklık etmiştir.

Şeyh Müşerref'in Yaşadığı Yer ve Döneme Genel Bir Bakış

Şeyh Müşerref'i daha iyi tanımak için yaşamış olduğu çevrenin genel özelliklerini ve o dönemin genel şartları hakkında bilgi vermenin yararlı olacağını düşündük. Onun için ilk önce Siirt İlini, Pervari İlçesi'ni ve Güleçler Köyü'nü kısaca tarihiyle ele alıp önemli özelliklerine değindik. Ayrıca dönemin genel ortamına da baktıktan sonra Şeyh Müşerref'in hayatına geçtik.

Şeyh Müşerref'in Yaşadığı Çevre

Şeyh Müşerref'in kayıtlı olduğu Siirt ilinin tam olarak ne zaman kurulduğuna dair kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak M.Ö. Huriler'in, Asurlar'ın, Medler'in, Romalılar'ın ve Sasanilerin egemenliğine girdiği bilinmektedir.¹ Hz. Ömer zamanında 639 yılında İslâm topraklarına katılır. 1541 yılında Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran Savaşı sonrasında Osmanlıların hakimiyetine girer.² Osmanlı idaresindeyken Diyarbakır beylerbeyliğinde bir kazadır. 1892'de Bitlis Vilayeti'ne bağlanır. Siirt İlçe'si, 26 Eylül 1919 yılında bağımsız sancak haline getirilerek, 1923 yılında il statüsüne kavuşturulur.³ 1990 yılında idari yapısında meydana gelen değişikliklerle Siirt, Merkez İlçe, Baykan, Eruh, Kurtalan, Şirvan, Pervari, Tillo olmak üzere 7 ilçe, 12 Belediye, 281 köy ve 232 köy altı yerleşim yerinden oluşmaktadır.⁴

Şeyh Müşerref, Siirt'in farklı birçok kültürdeki milletleri içinde barındırdığını belirtmesi, şehrin farklı kültürdeki milletlere ev sahipliği yaptığını göstermektedir.⁵ Bu bağlamda şehrin kültürüne baktığımız da çoğunlukla İslam dininin etkisinde kaldığı, bununda tarihi yapı kalıntılardan anlaşıldığını görmekteyiz. İslam tarihinden önce ve

¹ "Siirt", *AnaBiritannica*, Ana Yayıncılık, İstanbul, 1990, XIX, 360-361.

² Metin Tuncel, "Siirt", *DİA*, İstanbul, 2009, XXXVII, 173-175.

³ Nurettin Özgen-Sabri Karadoğan, "Siirt Şehrinin Kuruluşu ve Gelişimi", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Elâzığ, 2009, XIX, 2, 61-81.

⁴ Şerif Demir, *Cumhuriyet Döneminde Siirt*, Dizay Yayınevi, İstanbul, 2016, 18-27.

⁵ Muhammed Nazım, *en-Nûru's-sârî fi Menâkıbi Şeyh Müşerref el-Hunûkî el-Berwarî*, yy., Özel Baskı, 2012, 22-23.

sonraki dönemlerde farklı dini inanışlara ve farklı kültürlere sahip azınlıkları da içinde barındırmıştır.⁶ Bu da şehrin zengin bir kültürel mirasa sahip olduğunu göstermektedir.

Kültürüyle önemli bir mirasa sahip olan Siirt'in eğitimine baktığımızda Selçuklu ve Osmanlı İmparatorluğu döneminde genel olarak din bilimleri üzerine eğitim verildiği görülmekteydi. XIX. yy. sonlarına gelindiğinde Siirt'te geleneksel eğitim kurumu olan medreseler ağırlıktaydı.⁷ Siirt'te medreseler varlığını şekil değiştirerek koruduğu gibi kendi sistemine bağlı olarak eğitime devam etmiş; hatta yapılan inkılaplardan fazla etkilenmediği gibi daha da geliştiği görülmüştür.⁸ Şeyh Müşerref de yapılan inkılapların neticesinde medrese eğitimini aksatmayıp gizlide olsa devam ettiğini, hatta ilim tahsil ederken karşılaşacağı hiçbir engeli tanımadığını şöyle ifade etmiştir:

نشأت أروم العلم في حجر والدي. ولم أر صرفاً عند وضع لذي حجر
فكم ليلة بتّ ولم أطعم الكرى. أطلع في كتبي الى مطلع الفجر
وكم ليلة بلّلت عيني قارئاً. متونا باشواق وكانت بها صبري
ولم أوف للعلم المشرف حقّه. وذا فوق طوقي فوق ذوقي ولا أدري

“Babamın gözetiminde ilim talibi olarak yetiştim.

Okumaktan beni alıkoyacak hiçbir engel tanımadım.

Birçok gece güneş doğuncaya kadar uyumadan kitaplarımı mütalaa ettim.

Sabaha kadar sabırla gözlerimi ıslatıp, uykumu da kaçıracak ilim tahsil ettim.

İlim tahsili ile gönlüm sabır buluyordu.

⁶ Özgen- Karadoğan, *Siirt Şehrini Kuruluşu ve Gelişimi*, 67-77.

⁷ Özgen- Karadoğan, *Siirt Şehrini Kuruluşu ve Gelişimi*, 67-77.

⁸ M. Edip Çağmar, “Siirt ve Çevresindeki Medreselerde Eğitim”, *Uluslararası Siirt Sempozyumu*, İzmir, 2007, 669.

Böyle olduğu hal de gene de müşerref olan ilmîn hakkını verdiğimi düşünmüyorum”⁹

Şeyh müşerref, bu dizelerinde eğitimini aksatacak hem iç hem de dış etkenleri dinlemediğini, öğrenmek için her türlü fedakarlığa katlandığını ifade ederek babası ve hocalarından aldığı ilmî mirasın günümüze kadar gelmesine önemli bir katkı sunmuştur. Buna bağlı olarak günümüzde de çocukları ve talebeleri aynı heyecanla Şeyh Müşerref’ten aldıkları medrese geleneğini aktif bir şekilde devam ettirmektedirler.

Siirt, Şeyh Müşerref için önemli bir yere sahiptir. Ömrünün önemli bir kısmını burada geçirerek içinde güzel hatıraları olmuştur.¹⁰ Ayrıca eğitiminde de önemli bir yeri olan Siirt, son zamanlarındaki hastalığında sık sık giderek tedavisini Orada görmüş; vefât edince de Siirt Şeyh Süleyman Mezarlığına defnedilmiştir.¹¹

Şeyh Müşerref, ilçesi Pervari’nin eski isminin “xesxir” olduğunu, daha sonra Pervari olarak değiştirildiğini dile getirmektedir.¹² Şeyh Müşerref, ayrıca soğuk suyu ve güzel havasıyla cazip bir yerleşim merkezi olduğunu belirttiği¹³ Pervari İlçesi 1514’te de Osmanlı topraklarına katılmış; Cumhuriyet’ten önce 1871 yılında da kaza durumuna getirilmiştir.¹⁴ 1921’de Pervari kazası nahiye haline dönüştürülmüşse de 1924’te Pervari tekrar kaza statüsüne yükseltilmiştir.¹⁵ Bununla birlikte Şeyh

⁹ Şeyh Müşerref, *Divan* (Yzm), Aile ktp., 223.

¹⁰Şeyh Müşerref, ilk defa eğitimi için gittiği Siirt’e, yolculuğu boyunca yaşadıklarını şöyle anlatmaktadır: “Siirt ile Yeniaydın (Robar) arası doksan kilometredir. O yıllarda Siirt’e yaya olarak gidilirdi. Bu yüzden Siirt’e üç günde ancak gidilebilirdi. Amcazadem Molla Muhammed Emin’le çıktığımız bu yolculukta bir gece vakti sabaha doğru yoldan ilerlerken yakınlarımızda kurt seslerini duyuyorduk. Kurtların sesleri o kadar yakınımızda geliyordu neredeyse bize yaklaşip bizleri parçalayacaklarını sandık. Bizler bağırıp çağırarak onların sesimizle bizden uzaklaşmasını sağlamaya çalıştık, benim çok korktuğumu gören amcam beni kendisi ile yanımda bulunan eşeğin arasına alarak birazcık güven de olmamı sağlamaya çalıştı tam o sırada Allah’ın izniyle çok güzel bir koku etrafımızı sardı, sanki kurtların yüzlerine vurulmuşçasına sesleri kesilip yanımdan uzaklaştılar.” O gün gece vakti Siirt’e yaklaşık yedi kilometre uzağındaki Tillo (aydınlr) kasabasına vardıklarını dinlenmek için bir hana gittiklerini hancının kendilerine kerpiçten yapılmış biraz yüksek (sedir) yatağını hazırladığını, yatağın eninin kısa uzunluğunun kendilerine yetmediğini O’nun için ayaklarını uzatamadıklarını, o gece çok üşüdüklerini söylemiştir. Bkz. Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sârî*, 15-16.

¹¹ Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sârî*, 138-140.

¹² Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sârî*, 171.

¹³ Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sârî*, 171.

¹⁴ Cumhur Kılıççoğlu, *Her Yönüyle Siirt*, Kadioğlu Matbaası, Ankara, 1992, 59.

¹⁵ Demir, *Cumhuriyet Döneminde Siirt*, 18.

Müşerref, verimli arazileri ve güzel meyveleri ile sık sık övdüğü ¹⁶ ilçesinin ekonomisi genellikle ziraat ve hayvancılığa dayanmaktadır. İlçede arıcılık yaygın olarak yapılmaktadır. Türkiye’de “Meşhur Pervari Balı” olarak bilinen bu bal burada üretilmektedir. ¹⁷

Şeyh Müşerref’in doğduğu, yetişip büyüdüğü köy Güleçler Köyüdür. Şeyh Müşerref’e verilen Xınûk künyesiyle bilinen bu Köy, Pervari’ye 6 km uzaklıktadır. Pervari-Siirt anayolundan 500 m aşağıya kurulmuştur. Köyün yeri ve etrafı sarp arazidir. Köyün geçim kaynakları hayvancılık, bahçe ve tarla ürünleridir. ¹⁸ Köyün aşağısında Müküs (Bahcesaray) Suyu ile Bohtan Suyu birleşmektedir. Şeyh Müşerref babasıyla birlikte “ser gani” (su kaynağı) denilen bu çayların kenarında meyve bahçelerini sular, talebeleriyle buraya gelip piknik yapar, özel misafirleriyle de buraya gelip dinlenirlerdi. ¹⁹

Bölgenin yönetimini elinde bulunduran Bedirhan Bey (ö.1868)’in, köy alanını kendisine hizmet eden Şeyh Müşerref’in dedelerinden Faris Efendi’ye bir ödül olarak verdiği, Faris Efendi’nin de ailesiyle birlikte Güleçler Köyü’ne yerleşerek köyün ilk temelini attığı söylenmektedir. ²⁰ Ayrıca Köy, yerleşim yeri itibariyle birkaç defa değişikliğe uğramıştır. Bu da köyün yerleşim yerinin dışındaki farklı eski yapılardan anlaşılmaktadır. ²¹

Şeyh Müşerref, köyde büyük dedesi Şeyh Es’âd’ın, nenesi Zemzeme Hanım ve annesi ile daha sonra vefât eden Şeyh Es’âd-ı Sanî’nin mezarlarının bulunduğunu söylemektedir. ²² Buda köyün en eski sakinleri olduklarını, köyün gelişmesinde de önemli katkılarının olduğu anlaşılmaktadır.

Van’dan Şeyh’in ziyaretine gelen ziyaretçiler kendisinden Van’a gelerek gölün kenarında güzel bir düzlüğe yerleşmesini talep edince “insanlar dünyanın mal

¹⁶ Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sârî*, 171.

¹⁷ <http://www.siirt.gov.tr/pervari.com> (Erişim Tarihi: 25.11.2018).

¹⁸ <http://www.guleclerkoyu.com/icerik/koylerimiz/gulecler-koyu-hunuk/96> (Erişim Tarihi: 05.12.2018).

¹⁹ Şeyh Müşerref’in Yeğeni ve Talebesi Molla Sahip Acar’ın Güleçler Köyü Hakkında Anlattıkları, Veysel Karani Camii, Tuşba, Van, (Röportaj Tarihi: 12.03.2019).

²⁰ Nesim Sönmez, *Dîwana Şêx Muşerrefê Xınûkî*, Seyda Yayınları, Diyarbakır, 2018, 8.

²¹ Muhammed Vefa Özcan, *Gurretü’l-vefa min hayati ebi’l-vefa*, Özel El yazması Eser, Aile ktp., 9-12.

²² Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sârî*, 171.

ve mekanının güzel yerlerine hevesliyken biz de acdatlarımızın yaşadığı yerlere hevesliyiz” diyerek ecdatlarının medfun olduğu köye duyduğu sevgiyi ifade etmiştir. Ayrıca Şeyh Müşerref, gittiği yerlerden köye geldiğinde “benim rahat ettiğim yer burasıdır” diyerek köyün de rahat ve huzurlu oluşunu ifade etmiştir.²³

Şeyh Müşerref’in Yaşadığı Dönemin Genel Durumu

Şeyh Müşerref’in hayatını daha iyi anlamak için doğduğu, büyüdüğü, eğitim gördüğü, hizmet yaptığı dönemin şartlarını bilmek gerekir. Çünkü içinde yaşanan dönemin şartları kişilerin yaşamlarında önemli izler bırakmakta, hayatlarını önemli bir şekilde etkilemektedir. Bundan dolayı biz de Şeyh Müşerref’in daha iyi tanınabilmesi için yaşadığı dönemin genel durumunu ve etkilerine bakmanın yararlı olabileceğini düşündük.

Şeyh Müşerref 1926-2008 yılları arasında yaşamıştır. Bu dönem ve bu dönemin hemen öncesinde ülkede çok önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Kısaca bu değişiklikleri şöyle sıralayabiliriz: Halifelik ve şeyhülislamlık kaldırılmıştır. Tekkeler, zaviyeler ve medreseler kapatılmıştır. 1926’da yeni bir medeni ceza kanunu kabul edilmiştir. Şapka giyme zorunluluğu getirilmiştir. Cuma yerine pazar günü tatil olarak kabul edilmiştir. Harf inkılabı ile yabancısı olduğumuz Latin harfler getirilmiş, dilin sadeleşmesi adına Arapça ve Farsça kullanılmaması için çalışma yapılmıştır. Ezan Türkçe okunmaya başlanmış, Ayasofya müze haline getirilmiştir.²⁴ Bu sayılanlar dindar bir nesilden gelen Şeyh Müşerref ve ailesini de olumsuz etkilemiştir. Bu dönemden sonra kuytu yerlerde nöbet tutarak hatme ve zikirlerine devam etmiş; medrese eğitimini de aynı şekilde gizlice yapmışlardır.²⁵ Dayatılan bu yeni yaklaşımlara karşı isyan etmedikleri gibi ibâdetlerinden, manevî yaşamlarından ve eğitim hizmetlerinden geri durmamışlardır.

²³ Muhammed Vefa, *Ğurretü'l-vefa* 15.

²⁴ Seyfettin Aslan – Mehmet Alkış, “Osmanlı’dan Cumhuriyete Geçişte Türkiye’nin Modernleşme Süreci”, *Akâdemik Yaklaşımları Dergisi*, 2015, VI, 1, 22-24.

²⁵ Şeyh Müşerref’in Talebesi ve Amcazadesi olan Molla Sahip’in Şeyh Müşerref’in yaşadığı dönem hakkında anlattıkları, Veysel Karani camii, Tuşba, Van, (Röportaj Tarihi:12.03.2019).

1924 anayasasıyla ulus devlet politikası izlenildi. Devletin dinî anlamda yaptığı reformlar ve ulus devlet politikası çeşitli tepkilere neden oldu. Bu tepkilerin en büyüğü Şeyh Said isyanıydı.²⁶ Şeyh Said isyanı kısa zamanda Güney Doğu’yu etkisi altına aldı. Bölgede destek bulan isyan, Şeyh Müşerref’in doğmuş olduğu 1926’da Siirt’in Pervari İlçesinde de kendisini, Pervari Olayları (xesxêr vakası) adıyla hissettirdi. Pervari’de halk ayaklanarak karakolu ve hükümet binasını ele geçirdiler. İsyan Pervari’nin dışına geçince bastırıldı. İsyan katılanlar ya hücrelere kapatılıp idam edildiler veya uzak yerlere sürgün edildiler.²⁷

Bu isyanlara rağmen dedeleri Şeyh Abdullah’ın uymalarını vasiyet ettiği **“Habeşli siyahî bir köle başınızda bulunsa da yönetimin itaatinde bulununuz ve durumunuzu Allah’a havale ediniz”**²⁸ hadis-i şerif gereğince devletin bütünlüğü ve Müslümanların selâmeti için isyan taraftarı olmadıklarını ortaya koymuşlardır.²⁹

Şeyh Müşerref, yaşadığı zaman zarfı içerisinde 27 Mayıs 1960 Darbesini, 12 Mart 1971 Darbesini, 12 Eylül 1980 Darbesini ve 28 Şubat 1997 Post-Modern Darbesini görmüştür. Bu darbelerin sonucunda onlarca kişi idam edilmiş, binlercesi tutuklanmış, ülke sosyal ve kültürel yıkımlara uğramış, ekonomi kötü bir duruma düşmüştür. Bu da insanlarda korku, çaresizlik, panik, öfke ve endişeye yol açmıştır.³⁰ Bu darbeler ve önceki olumsuzlukların getirdiği korku ve endişe, Şeyh Müşerref, eğitiminin başından itibaren karşılaştığı bir sorun olmuştur. Örneğin Şeyh Müşerref, amcazadesi Molla Muhammed Emin’le okumak için Siirt’e gittiklerinde Molla Abdülaziz’e varıp talebesi olmayı düşünür. Molla Abdülaziz “Hükümetin başıma neler getireceğini bilemediğimden öğrenci yetiştiremiyorum. Siz müftünün oğlunun (Molla Abdulhâkim)’e gidin” diyerek O’nu başka hocalara yönlendirir.³¹

²⁶ Aslan –Alkış, “Osmanlı’dan Cumhuriyete Geçişte Türkiye’nin Modernleşme Süreci”, 28-29.

²⁷ <http://www.guleclerkoyu.com/icerik/koylerimiz/gulecler-koyu-hunuk/96#/icerik/seyh-muserref-hz/hayati-1/61> (Erişim Tarihi: 10.12.2018).

²⁸ Muhammed İbn-i Mace, *Sünen-i İbn Mâce Tercümesi ve Şerhi*, Trc; Haydar Hatipoğlu, Ravza Yayınları, İstanbul, 2012, I, 40.

²⁹ Molla Sahip’in anlattıkları, Veysel Karani camii, Tuşba, Van, (Röportaj tarihi: 12.05.2019).

³⁰ Kasım Tathioğlu, Adnan Gözütok, Muhammed Uysal, “Türkiye’de Askeri darbelerin psiko-sosyal, Ekonomik ve Politik Sonuçları üzerine genel bir değerlendirme”, *Uluslararası 15 Temmuz ve Darbeler Sempozyumu*, Kocaeli Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Yayınları, Kocaeli, 2018, III, 277-295.

³¹ Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sârî*, 15-16.

1. ŞEYH MÜŞERREF'İN HAYATI, TARİKATI VE ESERLERİ

1.1. HAYATI

1.1.1. Doğumu ve Ailesi

Şeyh Müşerref 1926/1344 yılında Siirt'in Pervari (Berwari) İlçesi'nin Güleçler (Xınûk) Köyü'nde dünyaya gelir.³² Babası Şeyh Es'âd-ı Sâni, annesi Şeyh

³² Şeyh Müşerref kendi hayatını dostlarından eski Amasya müftüsü Ahmet Emri Yetkin'e yazdığı manzum otobiyografisinde şöyle dile getirmektedir.

ثَنَّاؤُكَ رَبِّي مَبْتَدَا الْكَلِّ مِنْ أَمْرِي لَكَ الْفَضْلُ وَالْحَمْدُ الْمَتَوَجُّعُ بِالشُّكْرِ وَالْفَ صَلَاةٌ مَعَ سَلَامٍ عَلَى النَّبِيِّ
وَأَلْ وَاصْحَابِ كَرَامٍ مَدَى الدَّهْرِ وَبَعْدَ فَمِنْ أَحْوَالِي أَكْتُبُ جُمْلَةً لِأَمْرِ بِهِ مِنْ سَيِّدِي ذِي الْهَدْيِ أَمْرِي
أَنَا الْعَبْدُ ذُو الْأَوْزَارِ أَدْعَى مُشْرِفًا إِلَهِي فَشَرَّفَنِي بِعَفْوِكَ عَنْ وَزْرِي أَبِي أَسْعَدِ الثَّانِي وَ قَدْ كَانَ فَاضِلًا
بِعِلْمٍ وَحِلْمٍ يَفْتَنِي دَوْلَةَ الْفَقْرِ وَأُمِّي مِنْ نَسْلِ الْبِتُولِ وَ قَدْ غَدَتِ سَمِيَّتُهَا نَالَتْ بِهَا أَعْظَمَ الْفَخْرِ
وَقَدْ فَطَمْتَنِي قَبْلَ حَوْلَيْنِ رَبَّنَا بِإِحْسَانِهِ يَجْزِيهِمَا أَكْمَلُ الْأَجْرِ وَأَوَّلُ أَرْضِ مَسَّ جِلْدِي تَرَابِهَا
خَنُوكَ بِهَا نَشْتِي بِهَا غَالِبُ الْعُمَرِ قَضَائِي بِرَوَارِي بِإِسْعَرْدٍ مَلْحَقٍ وَسَكَنَانِهَا كَرْدٍ وَأَنْهَارِهَا تَجْرِي
إِلَهِي فَاصْلَحْنَا وَوَقِّعْ جَمِيعَنَا لِمَا تَرْضَى سَهْلَ لَنَا كُلَّ ذِي عَسَرٍ نَشَأَتْ أَرْوَمُ الْعِلْمِ فِي حَجَرٍ وَالدِّي
وَلَمْ أَرْ صَرْفًا عِنْدَ وَضْعِ لَذِي حَجَرٍ فَكَمْ لَيْلَةً بَتَّ وَلَمْ أَطْعَمْ الْكُرَى أَطَالَعُ فِي كِتَابِي إِلَى مَطْلَعِ الْفَجْرِ
وَكَمْ لَيْلَةً بَلَلْتُ عَيْنِي قَارِنًا مَتُونًا بِأَشْوَاقٍ وَكَانَتْ بِهَا صَبْرِي وَلَمْ أَوْفَ لِلْعِلْمِ الْمَشْرِفِ حَقَّهُ
وَذَا فَوْقَ طَوْقِي فَوْقَ ذَوْقِي وَلَا أَدْرِي وَغَيْرَ أَبِي نَالْتَنِي آدَابُ سَادَةٍ فَحَوْلَ غَدَا فِي النَّاسِ كَالزَّهْرِ وَالزَّهْرِ
وَلَا سَيِّمَا عَبْدَ الْحَكِيمِ مُشْرِفِي مَلَاذِي عِمَادِي قَدَوْتِي مَرْجَعِي بِحَرِي فَكَمْ غَصَّتْ فِي أُمُوجِهِ الدَّرَّ ابْتِغَايَ
وَكَمْ صَغَتْ فِيهِ مِنْ سَبَائِكَ مِنْ شَعْرِي وَ قَدْ حَصَلَتْ لِي آخِرُ الْأَمْرِ فِتْرَةٍ وَمَا كَمَلْتُ كِتَابِي وَذَا افْحَشِ الْخَسْرِ
وَلَكِنْ أَجَاوَنِي قَدَرِي مِنْ يَرُو مَ تَحْصِيلِ عِلْمٍ شَغْلِي مِنْ حَجَجٍ عَشْرِ وَلِي أَرْبَعُونَ مِنْ سَنِينَ وَأَرْبَعِ
وَزَادَ قُتُورِي إِذْ مَشِيْبِي غَدَا يَسْرِي وَ رَوَارِ أَضْحَتْ مَسْكَنِي مِنْ قَضَائِنَا وَلِي فِيهَا سَبْعَ مِنْ سَنِينَ مَعَ الْعَشْرِ
وَلَمْ يَبْقَ إِلَّا الْمَوْتُ قَدَامَ مَقْلَتِي وَإِنِّي لَا أَقْوَى لَتَقْوَى بِلَا عَذْرِ وَلَكِنْ رَحِمَ اللَّهُ أَوْسَعَ وَالنَّبِيِّ
شَفِيعِي وَأَحْبَابِي تَقَاهُمْ يَقِي كَسْرِي فَلِلَّهِ حَمْدٌ وَالصَّلَاةُ مَعَ السَّلَامِ مَ لِلْمُصْطَفَى وَالْأَلِّ مَعَ صَحْبِهِ الْغَرِّ

“Ey Rabbim! seni hamd etmek benim bütün işlerimin başlangıcıdır. Şükürle taçlandırılan hamdler senalar sana mahsustur. Binler salâtu selâm yüzyıllar boyunca Peygamber Efendimiz (sav)’e, O’nun âline ve ashâb-ı kiramının üzerine olsun. Bunlardan sonra (Ahmet Emir Yetkin’e) senin benden talep ettiğin hayatımı, emrettiğin üzere yazacağım. Ben günahkâr bir kul olarak ismim Müşerreffir. Affınla beni müşereflendirip günahlarımdan arındır rabbim. İkinci Es’ât benim babamdır. Kanaatkâr olup İlmî ve hilmîyle fazilet sahibi birisiydi. Annem, Hz. Fatıma’nın soyundan olup O’nun ismi ile isimlendirilmiştir. Annem bu isim ile en faziletli onura ermiştir. Beni iki seneyi tamamlamadan sütten kesmiştir. Rabbimiz her ikisini en mükemmel bir şekilde mükafatlandırsın. Doğduğum yerim

Muhammed Emin'in kızı Fatma Hanımdır.³³ Annesi Fatıma Hanım seyitlerdendir. Şeyh Müşerref şu beytinde annesinin seyitliği ve ismi hakkında:

وَأُمِّي مِنْ نَسْلِ الْبَتُولِ وَ قَدْ غَدَتْ سَمِيَّتَهَا نَالَتْ بِهَا أَعْظَمَ الْفَخْرِ

“Annem Betül (Hz. Fatma)’ın soyundan ve adaşıdır. O’nun adaşı olmakla büyük bir gurur elde etmiştir”³⁴ diyerek annesini övmüştür.

Şeyh Müşerref, Şeyh Es’âd-ı Sâni (ö.1387/1967)’nin, Şeyh Es’âd-ı Sâni Şeyh Abdullah (ö.1356/1937)’ın, Şeyh Abdullah Şeyh Es’âd-i Evvel (ö.1252/1837)’in, Şeyh Es’âd-i Evvel Hacı Efendi (ö.?)’nin, Hacı Efendi de Faris Efendi (ö.?)’nin oğludur. Faris Efendi Şeyh Hamza’i-Kebir (ö.1271/1855)’in zürriyetinden olup³⁵ soyu Halid b. Velid’e dayanmakta mezarı Siirt’in Aydınlar (Tillo) İlçesinde adına yaptırılan türbede bulunmaktadır.³⁶

Faris Efendi bölgenin yönetimini elinde bulunduran meşhur Botanlı Bedirhan Bey (ö.1284/1868)’in tahsildarıdır. Bedirhan Bey oldukça dürüst ve cesur bir lider olarak tanınmıştır. Sahip olduğu özelliklerden dolayı halkın sevgisini kazanmıştır.

Hunûk’tur. Orada doğmuş olup ömrümün çoğunu orada geçirdim. İlçem Pervari olup Siirt’e bağlıdır. Siirt halkının geneli Kürt olup nehirlerden akan suları vasıtasıyla geçimlerini sağlarlar. Ey Rabbim! Bizleri ıslah edip bütün işlerimizi razı olacağın hale çevirip bütün sıkıntılarımızı kolaylaştır. İlim tahsiline babamın himayesinde başladım. Ordayken ilim talebim boyunca herhangi bir engelle karşılaşmadım. Çoğu zaman uykusuz geceleyip kitaplarımı mütalaa ettim. Sabaha kadar sabırla gözlerimi ıslatarak uykumu kaçırıp ilim tahsil ettim. İlim talep ederek sabır buluyordum. Böyle olduğum hâlde gene de müşerref olan bu ilmîn hakkını veremediğimi düşünüyorum. Çünkü ilmîn hakkını vermek benim takatimin ve zevkimin üstünde olup ilim adına bir şeyde bilmiyorum. Babamın vesilesiyle büyüklerimin âdâbı ve güzel ahlâkları bana kazandırıldı. İnsanların içerisinde babamın dışında da gül gibi kokan, güneş gibi parlayan, uzman hocaların terbiyesinden geçtim. Özellikle denizim, istişare ettiğim, önderim ve dayanağım olan Molla Abdülhâkim hocamın terbiyesinden geçtim. Nice sefer O’nun dalgalarına dalıp encilerini talep ederek O’nun hakkında gerdanlıklar döktüm. İlim tahsilim esnasında bende bir fetret dönemi hasıl olduğundan kitaplarımı tamamıyla bitiremedim. Bu da benim için zararların en belirginini olmuştur. On yaşından başlayarak ilim tahsillini bitirinceye kadar bana ilim tahsilini vermem için ilim icâzetini verdiler. Şu anda ben kırk dört yaşında olmamdan dolayı yaşlılığım belirivermiş, gevşeklik bende ortaya çıkmaya başlamıştır. On yedi senedir Pervari’nin Rubar köyünde bulunmaktayım. Bundan sonra gözümün önünde ölümü beklemekteyim. Gerçek anlamda muttaki olamadım. Ancak Allah’ın merhameti daha geniştir. Peygamberimizin şefaatinin ummaktayım. Dostlarımin takvâsı benim eksikliklerimi örtmektedir. Hamd Allah’a, salâtu selâm Hz. Muhammed (sav) ile birlikte olan pak ashabının üzerine olsun.” Bkz Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sâri*, 22-23.

³³ Yusuf Batar, “*Medrese Geleneği ve Modernleşme Sürecinde Medreseler, Şeyh Müşerref’in Hayatı Eserleri ve Eğitim –Öğretimle ilgili görüşleri*”, Muş Üniversitesi Yayınları, Muş, 2013, II, 771.

³⁴ Şeyh Müşerref, *Divân*, 153.

³⁵ Muhammed Vefa, *Ğurretü’l-vefa Min Heyati Ebi’l-vefa* 15.

³⁶ <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/siirt/gezilecekyer/seyh-hamza>, (Erişim Tarihi:12.10.2018).

Yönetimi Cizre, Botan bölgeleri ile birlikte Musul, Erzurum, Van'ın içlerine kadar yayılmış ve saygınlığı İran'a kadar ulaşmıştır.³⁷ Anlatıldığına göre Bedirhan Bey, Güleçler Köyü'nü bir ödül olarak Faris Efendi'ye vermiş, O'da ailesiyle birlikte buraya yerleşmiştir.³⁸

Hacı Efendi, Faris Efendi'nin oğlu olup Güleçler Köyü'nde dünyaya gelmiştir. Hacı Efendi, cömertliği ve güzel ahlâkı ile tanınmıştır. Kendisi Ğavs-ı Hizan'na sadık bir mürid olmuştur.³⁹

Şeyh Es'âd-i Evvel, Pervari'nin Güleçler Köyü'nde dünyaya gelir. Babası tarafından Emir Hemedan'ın medresesine yerleştirilir. Burada eğitimini tamamlayarak kısa süreliğine müderrislik hizmetini yapar. Şeyh Salih Sipkî'ye giderek ona intisap edip O'nun halifesi olur. Şeyhi'nin vefâtından sonra O'nun yerine geçer. Kardeşlerini ziyaret etmek için Güleçler'e gittiğinde “Rabbin senden razı sen de O'nun rızasına ermiş olduğun halde O'na dönerek kullarımla birlikte cennetime gir”⁴⁰ nidasını işittiğini söyler ve kısa bir süre sonra Güleçler Köyü'nde vefât eder. Vefâtından sonra kardeşleri, ailesini köyüne getirerek oraya yerleştirirler.⁴¹ Şeyh Müşerref, Şeyh Es'âd-i Evvel'in ilmîyle amel eden büyük bir âlim, büyük bir mürşit, fazilet ehli ve de tam bir zâhid olduğunu O'nun için kendisine terk eden anlamına gelen “et-Târik” lakabı verildiğini söyler.⁴²

Şeyh Abdullah, Şeyh Es'âd-i Evvel'in oğludur. Annesinin ismi Nadırşah'tır. Küçük yaşta babasını kaybeder. Amcası Molla İsmail O'nu yanına alarak bakımıyla yakından ilgilenir. Öğrenme çağına vardığında bölgenin önemli hocalarından dersler alır. Son olarak Seyyid Molla Mustafa-i Hâlenze-i Bedevî (ö.?)'den ilmî icâzetini alarak medrese tahsilini tamamlar. Şeyh Hüseyin-i Basretî (ö.1332/1914)'nin yanına giderek halvete girer. Halvetini tamamladıktan sonra hilafet icâzetini de alır.⁴³

³⁷ <http://www.guleclerkoyu.com> (Erişim Tarihi: 14.10.2018).

³⁸ Sönmez, *Dîwana Şêx Müşerrefê Xinûkî*, 8.

³⁹ Şeyh Müşerref'in Talebesi ve Amcazadesi olan Molla Sahip'in Şeyh Müşerref'in dedelerinden Hacı Efendi hakkında anlattıkları, Veysel Karani camii, Tuşba, Van, (Röportaj Tarihi: 08.10.2018).

⁴⁰ Fecr, 89/27-30.

⁴¹ Muhammed Nazım, *en-Nûru's-Sârî*, 160.

⁴² Muhammed Nazım, *en-Nûru's-Sârî*, 161.

⁴³ Pervarilerin Şeyh Abdullah'ın Şeyh Müşerref Hüseyin-i Basret Hazretlerinden icâzet almadığına dair söylentiler yayılınca Şeyh Müşerref Hüseyin-i Basret “Vallahi ona ben kendi aklıma göre hilafet iznini

Güleçler Köyünde irşâd hizmetine devam eder. Eşi Zemzem'in vefâtından sonra Sarıdam (Bormi) Köyü'ne oradan da Çobanören (Vilas) Köyü'ne gelip burada hizmetlerini sürdürür. Vilas'ta vefât eder ve oraya defnedilir.⁴⁴

Şeyh Es'âd-i Sâni,⁴⁵ babası Şeyh Abdullah, annesi de Şeyh Taha'nın kızı Zemzeme Hanım'dır. İlim tahsilini başta babası olmak üzere, bölgenin önemli âlimlerinden Molla Abdullah-i Sâruhî, Molla Mustafa-i Hâlenze ve Üstad Molla Hamid Hâilî'nin yanında alır. Molla Hamid'in yanında *Şerhuşşemsiye* adındaki kitaba kadar okuyarak tahsilini tamamlar. Babası Şeyh Abdullah, hocası Molla Mustafa-i Hâlenze'nin izni ile oğluna ilim icâzetini verir. Ataf (Âtaf) Köyü'ne giderek orada müderrisliğe başlar, talebe yetiştirir. Şeyh Muhammed Emin'in kızı Fatıma Hanım'la evlenir. Sanuh (Gökbudak)'ta birkaç gün kaldıktan sonra Güleçler Köyü'ne yerleşir, orada irşâd hizmetlerini sürdürür ve orada vefât eder.⁴⁶

Şeyh Es'âd-i Sâni dört defa evlenir. Evliliklerinden ilkinin Şeyh Müşerref'in annesi Fatıma Hanım ile yapar. Bu evlilikte Şeyh Müşerref, Şeyh Münevver, Şeyh Muhammed Nuri, Zemzeme ve Maşallah isminde çocukları olur. Şeyh Müşerref erkek kardeşlerin en büyüğüdür.⁴⁷

1.1.2. Nesebi

Şeyh Müşerref'in nesebinin kesin olmamakla birlikte Hâlid b. Velîd'e ulaştığı söylenir. Şeyh Müşerref'in oğlu Muhammed Nazım, babasından ve amcalarından

vermedim o bizzat peygamberimiz (sav)'in izin vermesiyle ben izin verdim.” diyerek dedikoduların önüne geçmiştir. Muhammed Nazım, *en-Nûru's-Sârî*, 161-162.

⁴⁴ Muhammed Nazım, *en-Nûru's-Sârî*, 163.

⁴⁵ İhsan Süreyya Sırma bir hatırasında babasının o zamanın olumsuz şartlarından kendisini okutmaya kararsız olduğunu, bunu istişaresini yapmak için kendisini alarak bir buçuk saatlik tehlikeli bir yolda (yaya olarak) Güleçler Köyü'ne götürüp, Şeyh'e oğlunun durumunu sormak için gittiğini söyler. (O zaman şeyh Müşerref Yeniaydın (Robar) köyünde İmamlık yapmaktadır). Şeyh'in güler yüzlü olduğu, sıcak bir karşılama ile kendilerini karşılayıp ikramda bulunduktan sonra ziyaretin sebebini babasına sorar babası “vallahî bu çocuk ya mektebe gideceğim ya da kaçacağım diyor. Bizde gitmesinden yana değiliz. Bu durumu size sormak için geldik” deyince Şeyh Es'âd “bu okullara gidenler dinsiz olabiliyorlar yine de bu gitsin okusun” deyince heyecandan O'nun eline kapanıp öptüğünü ve bugünlere gelmesinin en büyük sebebinin o olduğunu söylemiştir. Bkz. Adnan Demircan, *İhsan Süreyya Sırma Kitabı Pervari'den Paris'e*, Beyan Yayınları, İstanbul, 2018, 51.

⁴⁶ Muhammed Nazım, *en-Nûru's-Sârî*, 158-159.

⁴⁷ Muhammed Nazım, *en-Nûru's-Sârî*, 60.

birçok defa kendilerinin Hâlidî yani Hz. Hâlid b. Velîd'in soyundan geldiklerini, onlara da dedeleri Şeyh Es'âd-i Evvel, Şeyh Es'âd-i Evvel'in de önceki dedelerinden duyduklarını belirtir. Hatta dedeleri Şeyh Abdullah'ın kendisine "Abdullahî'l Hâlidî" şeklinde bir mühür yaptırdığını söylemektedir.⁴⁸

Şeyh Muhammed Nazım babası Şeyh Müşerref'e neden neseplerinin sözlü aktarmanın dışında herhangi bir belge ile kendilerine ulaştırılmadığını sorunca, babası; nesebin kendileri için o kadar önemli olmadığını, onun için belgelendirme ihtiyacını hissetmediklerini dile getirmektedir.⁴⁹

1.1.3. Evliliği ve Çocukları

Şeyh Müşerref iki defa evlenmiştir. İlk evliliği 1365/1946 yılında Şeyh Fehim'in oğlu Şeyh Muhammed Salih-i Arvasî'nin kızı Safiye Hanım'la yapmıştır. İlk evliliklerinde Muhammed Nazım ve Muhammed Asım adlarında iki erkek çocuk ile Cenneti adında da bir kız çocukları olmuştur. İkinci evliliğini de 1381/1961 yılında Molla Hâlid-i Tillovî'nin kızı Hasibe Hanım'la yapmıştır. İkinci evliliklerinden Muhammed Şifa, Muhammed Vefa, Abdullah, Muhammed Said, Muhammed Sami adlarında beş erkek ile Mesude, Vefiye, Seide, Reşide ve Emanete adlarında beş de kızları olmuştur.⁵⁰

Şeyh Müşerref, çocuklarının iyi bir şekilde yetişebilmeleri için özel gayret göstermiş, onların maddi ve manevî anlamda kendisini örnek almalarını sağlamıştır. Bütün çocukları babalarının özel talebeleri olup ondan icâzet almışlardır. Çocukları babalarından aldıkları ilmî mirası kendi özel gayretleriyle başkalarına da sunmaya çalışmışlardır. Kızları özel olarak evlerinde kız talebelerini yetiştirerek ilmî sorumluluğun kadın ve erkek fark etmeyeceğini göstermiştir.

⁴⁸ O dönemde yazdıkları kitapların ve mektupların kendilerine ait olduklarını belirtmek için mühür kullanırlardı.

⁴⁹ Muhammed Nazım, *en-Nûru's-Sârî*, 64.

⁵⁰ Sönmez, *Dîwana Şêx Müşerrefê Xinûkî*, 9.

1.1.4. Geçim Kaynağı

Şeyh Müşerref herkes gibi yaşamını idame etmek için çalışıp çabalar, hiç kimseden bir şey istemezdi. Kendisine bir şey vermek isteyenlere bunu götürüp fakirlere vermesini tavsiye ederdi. Şayet fazla ısrar edecek olurlarsa da onları kırmamak için çok az bir kısmını alır, aldıklarını da talebeleri ve tekkesindeki misafirlerin ihtiyaçları için harcardı.⁵¹

Şeyh Müşerref imamlık hizmetini fahri olarak yürütür, İmamlık hizmetine karşılık da herhangi bir ücret talep etmezdi. Maaş karşılığında da çalışmaya gelen tekliflere rağmen uygun görmezdi.⁵² Ayrıca Şeyh Müşerref Yeniyaydın (Rubaryan) köyünde fahri imamlık yaptığında tarımla uğraşan köylüler Şeyh'in geçimini sağlaması için tarlalarının bir bölümünü Şeyhe emanet olarak verip beraber bu tarlaları öküzlerle sürüp biçerlerdi. Tarladan toplanılan ekinlerle kendi ailesinin ihtiyaçlarını giderirdi. Şeyh Müşerref, Güleçler Köyü'ne gidince de ailesinden kendisine kalan meyve bahçeleri ile geçimini sağlardı.⁵³

1.1.5. Eğitimi

Şeyh Müşerref ilk eğitimini babasının yanında alır. Öyle ki O'nun yanında çok iyi yetiştirildiğini, O'nun özel gayreti ile Molla Abdurrahman el-Câmi'nin (ö.898/1498) kitabı olan *Fevâ'idu'd-diyâ'iyye fî şerhi'l kâfiye* (Molla Câmi kitabı olarak bilinir) kitabının kinayât bölümüne kadar okuduğunu belirtir. Ayrıca köylerinin doğusunda bulunan yaklaşık 4-5 kilometre uzağındaki Aşağı Balcılar (Saruh) Köyü'ne iki defa giderek Rukiye ismindeki halasının kocası Molla Abdullah-i Saruhî (ö.1382/1962)'den birinci seferinde *Hâllul'l-Me'akıd* kitabından, ikinci seferinde de *Hedaiku'd-Dekaik* kitabından dersler alır.⁵⁴

Şeyh Müşerref babasının izniyle ilk defa amcazadesi Molla Muhammed Emin ile birlikte okumak için Siirt'e gider. Amcazadesiyle Siirt'te bulunan Molla Tayyip

⁵¹ Muhammed Nazım, *en-Nûru's-Sârî*, 110-113.

⁵² Abdulkadir İlhan, *Şeyh Müşerref el-Hunûkî ve Arapça Manzum Mektupları*, (Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Van, 2019, 18.

⁵³ Muhammed Nazım, *en-Nûru's-Sârî*, 110-113.

⁵⁴ Muhammed Nazım, *en-Nûru's-Sârî*, 14-16.

(ö.1378/1959)'e gidip Şeyh Müşerref'i O'na teslim ettikten sonra evine geri döner. Şeyh Müşerref, Siirt'in Kurtalan ilçesinin Gürgöze (Aynık) Köyü'nde tedris hizmetinde bulunan Molla Tayyib hocanın yanında *Molla Câmi* kitabını bitirerek *Husamu'l-Katiy*'ye kitabına başlar. Orada Arapça grameri ile ilgili bazı şiirsel manzumeler yazar. Kış olunca Güleçler Köyü'ne babasının yanına gelip *Husamu'l-Katiy*'yi bitirerek *Molla Fenari* kitabından bir miktar okur.⁵⁵

Şeyh Müşerref 1945/1364 yılında kardeşi Şeyh Münevver (ö.1397/1977), halasının oğlu Saruhlu Molla Taha (ö.1430/2009) ile birlikte Bağtepe (Hâlenze) Köyü'ne gidip Molla Abdulhâkimi Hâlenzi (ö.1385/1965)'nin yanında eğitimini sürdürür.⁵⁶ Hocanın yanına vardığında hocasının kıymetini ve ilme olan aşkını şöyle bir şiirle dile getirtir:

قروت طبيبا للقلوب مداويا لادوائها في الخافقين فلم اجد
فخبرتكم ذاكم ففقت على عجل بقلب قريح بل حريق ومرتعد

“Yaralı kalbim için doktor aradım durdum,

Her yerde aradım ancak bulamadım.

Sizin haberiniz bana verilince,

Aceleyle kalkarak titreyen, yanan ve yaralı kalbimle size ulaştım.”⁵⁷

Hocasına öğrenmeye olan aşkını bu dizelerle ifade ettiğinde hocası Molla Abdulhâkim kendisini talebeliğe kabul edip mantık kitabı olan *Fenârî*'yi başından okumasını ister. Bunun üzerine Şeyh Müşerref, hocasının önermiş olduğu *Fenârî* kitabıyla birlikte Ali Kuşçu (ö.879/1474)'nun *Risâletu'l-Vedia* adlı kitaplarını da okur. *Îsâmu'l-Ferîde* kitabına başlar. Ancak babası hacca gittiğinden eve dönmek zorunda kalır. Evdeyken okuduğu kitapları tekrar eder özellikle Molla Abdullhakim'in yanında başladığı *Îsâmu'l-Ferîde* adlı kitabı haşiyeleriyle okuyup bitirir. Babasının hacdan dönmesiyle tekrar iki defa Bağtepe Köyü'ne gider. Birinci gidişinde Molla

⁵⁵ Muhammed Nazım, *en-Nûru's-Sârî*, 15-16.

⁵⁶ Sönmez, *Dîwana Şêx Müşerrefê Xinûkî*, 9.

⁵⁷ Muhammed Nazım, *en-Nûru's-Sârî*, 17.

Abdülhâkim'in yanında *Mesûdî* ve *Ulûğ Bey* adlı mantık kitaplarını okuyup bitirir. Diğer gidişinde de *Ebu'l-Feth* ve *İsâmü'l-Ved* kitaplarını okur. Bu arada evlenir. Evlendikten sonra bir süre tahsiline ara verir.⁵⁸

1366/1947'de Irak'a giderek üç yıl orada kalır. Irak'ın Zâhû Şehri'nin Berzür Köyü'ne yerleşip hem ilmî anlamda hem de tasavvufî anlamda eğitimini sürdürmek ister. Ayrıca üç yıl burada fahri imamlık da yapar. İşler istediği gibi gitmeyince ülkesine geri dönmek zorunda kalır.⁵⁹

Şeyh Müşerref Güleçler köyünde babasının yanında biraz kaldıktan sonra 1371/1951 yılında seydası Molla Abdülhâkim'in yanına tekrar gider. Orada bulunan kardeşi, Şeyh Münevver *Şerhu's-Şemsiye* adındaki kitabı okumaktadır. Hocasına kardeşiyle birlikte aynı kitabı okumak istediğini söyleyince hocası bu kitabı baştan okumasına gerek olmadığını ancak kitabı mütalaa etmesi kendisi için yeterli olacağını düşündüğünü söyler. O da hocasının isteği üzerine *Şerhu's-Şemsiye* kitabını baştan sona kadar mütalaa eder.⁶⁰

1951/1371'de salı günü akşam üzeri seydası Molla Abdülhâkim ona ve kardeşi Şeyh Münevver'e hem ilmî hem de Tasavvufî icâzetlerini sözlü olarak vermiştir.⁶¹

1.1.6. Hocaları

Şeyh Müşerref, bölgenin tanınmış hocalarından dersler alarak, onların ilimlerinden ve tecrübelerinden faydalanmıştır. Kendisi bu durumunu şöyle dile getirmektedir:

وغير أبي نالتني آداب سادة فحول غدوا في الناس كالزهر والزهر
ولا سيما عبد الحكيم مشرفي ملاذي عمادي قدوتي مرجعي بحري

⁵⁸ Muhammed Nazım, *en-Nûru's-Sârî*, 17.

⁵⁹ Muhammed Nazım, *en-Nûru's-Sârî*, 18.

⁵⁹ Muhammed Nazım, *en-Nûru's-Sârî*, 18-19.

⁶⁰ Muhammed Nazım, *en-Nûru's-Sârî*, 18.

⁶¹ Muhammed Nazım, *en-Nûru's-Sârî*, 18-19.

“İnsanların içerisinde babamın dışında da gül gibi kokan, güneş gibi parlayan, uzman hocaların terbiyesinden geçtim.

Özellikle denizim, istişare ettiğim, önderim ve dayanağım olan Molla Abdulhâkim hocamın terbiyesinden geçtim”⁶² diyerek hocalarının kıymetini dile getirmiştir.

Ders almış olduğu başlıca hocaları şunlardır:

1. Şeyh Es’âd-i Sâni (ö.1387/1967): Şeyh Müşerref’in babası olup *Divân*’ında ve diğer eserlerde dile getirdiği gibi eğitiminde en büyük katkıyı sağlayan kişidir. Babası dönemin şartlarının elverişsizliğinden, maddî imkânsızlıklar, ulaşım ve haberleşmenin yetersizliğine rağmen çocuklarının eğitimlerini ihmal etmemiştir.

Şeyh Müşerref *Divân*’ında babasının bazı önemli özelliklerini şöyle sıralamaktadır: “Babam, âbid bir kul, ilmiyle âmil bir âlim idi. Sabah ve akşam zikir ve evratlarıyla meşguldü, O’nun nasihatleri sayesinde tövbe edenler de bulunmaktadır.”⁶³

2. Molla Abdullah-i Sâruhî (ö.1382/1962): Şeyh Müşerref’in babasının da hocasıdır. Aynı zamanda halası Rukiye Hanım’ın kocasıdır. Dedesi Şeyh Abdullah’ın müderrisi ve halifelerindendir.⁶⁴

3. Molla Tayyip (ö.1378/1959): Molla Mustafa’nın oğlu, meşhur Üstad Molla Hâlil Siirdî (ö.1259/1843)’nin torunudur. Zamanın meşhur büyük âlimlerindendir. Şeyh Müşerref, Siirt’in Kurtalan İlçesi’nin Gürgöze Köyü’nde bulunan Molla Tayyip’ten bir kış boyunca ders almıştır.⁶⁵

4. Molla Abdulhâkim (ö.1385/1965): Şeyh Müşerref’in eğitim hayatında babasından sonra en çok emeği olan hocasıdır. Molla Abdulhâkim, Molla Hasan’ın

⁶² İlhan, *Şeyh Müşerref el-Hunûkî*, 14.

⁶³ Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sârî*, 79.

⁶⁴ İlhan, *Şeyh Müşerref el-Hunûkî*, 19.

⁶⁵ Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sârî*, 14-18.

oğludur. Şeyh Müşerref hocalarının hepsine karşı saygısının olduğunu fakat Üstad Molla Abdulâkim'in kendisi için ayrı bir değer ifade ettiğini ifade etmiştir.⁶⁶

Seydası Molla Abdulhâkim'in yanında okurken hocası kendisine "Eğer hata yaparsam beni uyar" diyerek O'nun zekâ, istek ve kabiliyetine işaret etmiştir. Aynı şekilde hocası Molla Abdulhâkim "Ben tasavvufta hiç kimseye tam anlamıyla intisap etmedim. Eğer ben Şeyh Müşerref'e yetişirsem ona intisap edeceğim" diyerek O'nun ilerde iyi bir âlim ve mutasavvıf olacağını anlamıştır.⁶⁷

5. Şeyh Mustafa es-Siirdî el-Hamzevî (ö.?): Siirt'e hocasının ziyaretine gittiğinde yanında *Cem 'u-l Cevâmî* adlı kitabı okumuştur.⁶⁸

1.1.7. İlmî icâzeti

Şeyh Müşerref dört hocadan icâzet almıştır. İlk icâzetini, babası Şeyh Es'âd-ı Sâni'den alır.⁶⁹ İkinci icâzetini, Molla Abdulhâkim'den almıştır. Bu icâzet alışı şöyle dile getirir:

"Hocam Molla Abdulhâkim bir gün akşama doğru beni ve kardeşim Münevver'i yanına çağırarak gönülleri hoş eden şu cümleleri söyledi: اجزتكما في جميع ما اجازني فيه عمي الملا حامد حتى في بعض الاوراد والاذكار, كالدلائل والبرنية كما اجاهه في ذلك علامة Benim hocam olan amcam Molla Hâmid bana vermiş olduğu bütün icâzetleri (izin yetkilerini) ben de ikinize bütünüyle veriyorum. Hatta izin yetkimle birlikte sizlere zamanın âlimi olan mevlâm ve babam Molla Hasan'a verdiği Delâil ve Buriyeler gibi evrat ve ezkar icâzetini de veriyorum"⁷⁰ diyerek âlim olan Molla Abdulhâkim'den ilmî ve hatme icâzetini almıştır.

Üçüncü icâzetini Siirt'e döndüğünde Şeyh Mustafa'dan⁷¹ ve dördüncü icâzetini Yeniaydın Köyü'nde fahri imamlık yaparken Diyarbakır'ın Silvan İlçesi'ne

⁶⁶ Muhammed Nazım, *en-Nûru's-Sârî*, 14-18.

⁶⁷ <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/siirt/gezilecekyer/seyh-hamza>, (Erişim Tarihi: 12.10.2018)

⁶⁸ Muhammed Nazım, *en-Nûru's-Sârî*, 18.

⁶⁹ Muhammed Nazım, *en-Nûru's-Sârî*, 160-161.

⁷⁰ Muhammed Nazım, *en-Nûru's-Sârî*, 19.

⁷¹ Muhammed Nazım, *en-Nûru's-Sârî*, 18.

giderek Silvan'da Molla Muhammed el-Hatip el-İs'irdi'nin oğlu Molla Hamid'den almıştır.⁷² Kendisine ilmî icâzet verdiği bu hocaları ve icâzet izinlerini *Divan*'ın da şöyle dile getirir:

فأني لقد أعطى لي الاذن سادة	كرام أنارو الحزن بالعلم والسَّهلا
أبي اسعد الثاني اساس هدايتي	ومن اجل ذا اجرا وحقًا غدا اعلى
و استاذنا عبد الحكيم الذي له	حقوق على عنقي واكرم به مولى
وذاك العزيز المنقّى الشيخ مصطفى	وقد كان في اسعد كالشَّهد او احلى
ونجل خطيب كان يسمى محمّدا	بجامع اسعد الكبير ارتضى القول ⁷³

“İlimleriyle kalpteki üzüntüleri gideren saygın zatlar bana icâze verdiler.

Bunlar, babam Es'âd-ı Sâni hidayetimin kaynağıydı. Onun için ecir açısından yücedir.

(İkincisi), hocamız Abdulhâkim'dir. Benim üzerimde hakkı çoktur. Allah O'na ikramda bulunsun.

(Üçüncüsü), değerli ve seçkin olan Şeyh Mustafa Siirt'de kalmakta, sözü bal gibi ve hatta baldan daha tatlıydı.

(Dördüncüsü), Bir hatibin soyundan gelen Şeyh Muhammed, (Siirt Ulu Camisi vaizdi).

1.1.8. Talebeleri

Şeyh Müşerref, ilim ve irfanla hayatına zenginlik katmıştır. Bu zenginliği ömrünün sonuna kadar öğrenci taliminde bulunarak ortaya koymuştur. Yetiştirdiği öğrencilerin ilim ve irfanda yetkinliklerini görünce onlara icâzet vermiştir. İcâzet verdiği talebelerinin bazıları şunlardır:

1. Amcasının oğlu Molla Ahmed (ö.1395/1975),

2. Hişetili Seyyid Muhammed Şefik (ö.1436/2015),

⁷² İlhan, *Şeyh Müşerref el-Hunûkî*, 17.

⁷³ Şeyh Müşerref, *Divan*, 197-198.

3. Saruhlu Molla Taha (ö.1436/2015),
4. Amcasının oğlu ve dostu Molla İsmail Acar (ö.1438/2017),
5. Kardeşi Şeyh Muhammed Nuri (sağ), (Yukarıda geçtiği gibi Şeyh Müşerref ile birlikte Seyda Molla Abdulhâkim'den de icâzet almıştır.)
6. Molla Muhammed Emin'in oğlu (amcazadesi) Abdurrahman Toğluk (sağ),
7. Molla Abdulhâmid-i el-Hişetî (sağ),
8. Tillolu Molla Harun el-Mucahidî (sağ),
9. Sisemli Molla Abdurrahman (sağ),
10. Mardinli Molla Muhammed (sağ),
11. Hişetli Seyyid Muhammed Salih (sağ),
12. Kardeşi Şeyh Hıfzullah (sağ),
13. Amcasının oğlu Abdulhâkim Acar (sağ),
14. Molla Abdullah'ın oğlu Molla Abdurrakib (Sağ),
15. Şeyh Ahmed-i Medresî (sağ),
16. Xınûklu Molla Edhem (sağ),
17. Oğlu Molla Nazım (sağ),
18. Torunu Muhammed Habib Özcemal (sağ),⁷⁴
20. Şeyh Hamdullah Özcan (sağ),
21. Yeğeni Dr. Esat Özcan (sağ),
22. Oğlu Muhammed Asım Özcan (sağ),⁷⁵

⁷⁴ Muhammed Nazım, *en-Nûru's-Sârî*, 141.

⁷⁵ Muhammed Vefa, *Ğurretü'l-vefa*, 45.

Şeyh Müşerref, yukarıda sayılan talebelerinin dışında da birçok kişiye ilmî icâzet vermiştir. O'na göre ilmî icâzet alacak kişinin ilim tahsilini tamamlamış, ilmî yetkinliğe ve ahlaki erdemlere sahip olması gerekir. Onun için bu kriterlere dikkat ederek ilmî icâzet vermeye gayret göstermiştir. Bu vasıfları taşımayan kişilere icâzet vermemeye gayret etmiştir. Ömrünün son yıllarında kendisinden ilmî icâzet talep eden kişileri başka hocalara yönlendirmiş, kendisi icâzet vermemeye çalışmıştır.⁷⁶

Şeyh Müşerref, ilmî icâzet verdiği kişilerden Molla Abdulhâmid'i Hişetî'nin icâzetini, Şeyh'in talebelerine verdiği icâzetlere örnek gösterebiliriz. Bu icâzetde üstadımız icâzetin şartlarından ve ilimle ilgili dikkat etmesi gereken bazı hususları manzum bir şiirle şöyle dile getirmiştir:

وبعد فإنَّ الحبَّ عبد الحميد من	بهيشتنا السَّفلَى لتدريسها حلّا
غدا عندي اهلا للاجازة لائقا	لتعليمه الطَّلاب اكرم به نجلا
ومن اجل ذا اعطيته الاذن مطلقا	كما انتني اعطيته مطلقا قبل
يجوز له القاء درس يطيقه	ويرويه عني وان يوضح السبلا
واني اوصيه بكلّ تأمل	اذا علم الساعين وليمهلن مهلا
وانه لا ينغرّ يوما بعلمه	فربة علم ليته لم يكن اصلا
ولا يكثرن لايلتفت لمجادل	ولا يتخذيوما سوى المتقي خلا
ولا يلق سمعا لاختلافات وقته	وماقاله النبھاني فليتخذ كحلا
الهي اهدنا فيمن هديت خذ بنا	اليك وسدد يا الهي لنارجلا
لك الحمد يا ربّي وصلّ وسلّم	على المصطفى والال مع صحبه كلا ⁷⁷

“...Hamd’u sena, salavat, icâzet aldığım hocalarım ve onların özelliklerini saydıktan sonra,

Aşağı Hişet Köyü’nde talebelerine ders veren ve sevilen Abdulhamid’i-Hişetî

⁷⁶ Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sârî*, 141.

⁷⁷ Şeyh Müşerref, *Divan*, 228-299.

Bugün yanıma gelmiş benim yanımda icâzet almayı hak etmiş bulunmaktadır.

Çünkü O, öğrencilere ders vermekle bunu hak etmiş bulunmaktadır. Allah O'nun hayrını en güzel bir şekilde kabul etsin.

Bundan dolayı önceden kendisine mutlak izin verdiğim gibi şimdi de mutlak bir şekilde izin veriyorum.

Okutabilecek derslerin okutulması kendisine caizdir. Benden işitiği şeyleri rivayet etmesi ve insanlara tarikat yolunu göstermesinin izni verildi.⁷⁸

Benim O'na tavsiyem ders verdiği zaman dersi tam anlaşılır kılıp dinleyenlere de zaman verip onların anlamasını sağlamasıdır.

Benim O'na tavsiyem bir gün bile ilmîyle mağrur olmasın. Birçok ilim sahibi vardır ki keşke o ilimleri olmasaydı.

Hiçbir zaman ilmî mücadeleçilerle bir tartışma içerisine girmesin. Hiçbir gün takvadan başka hiç kimseyi gerçek dost edinmesin.

Zamanın ihtilafı konularını fazla dinlemesin, İmam Nebhanî (ö.1351/1932)'nin⁷⁹ söylediklerini gözlerine sürme yapıp göz önünde bulundursun.

Ya Rabbi! Hidayet verdiğin kimselerin içerisine bizi de katıp bize hidayet nasip et. Ayaklarımızı hidayet yolun üzerine kaim eyle.

⁷⁸ Buradaki izinden kasıt tarikat izninden çok hatme yapma iznidir. Çünkü Şeyh Müşerref hatme yapma iznini birçok kişiye verdiği halde Tarikat iznini sadece iki kişiye vermiştir.

⁷⁹ İmam Nebhanî, 1965 yılında Filistin'de doğmuştur. Benî Nebhân kabilesine mensup olduğundan dolayı bu künyeye anılır. İlk öğrenimini babasının yanında yaptı. On yedi yaşında iken Kahire'ye gitti ve Ezher Üniversitesi'nde okumaya başladı. Orada sonraları Cemâleddîn-i Efgânî ve Muhammed Abduh gibi meşhur âlimleri tanıdı. Bu arada özel ders gördüğü hocası Şeyh İbrâhim es-Sekkâ'dan icâzet aldı. Ezher'den mezun olduktan sonra (1873) memleketine dönüp Akkâ'daki Cezzâr Ahmed Paşa Camii'nde ders vermeye başladı, ayrıca Şam'a geçerek Seyyid Şerîf Mahmud Efendi'nin ilim halkasına katıldı ve ondan da icâzet aldı. 1876'da İstanbul'a gidip el-Cevâ'ib gazetesinde editörlük ve Arapça kitapların tashihi görevinde bulundu. Ardından Kuzey Irak'taki Köysancak Kasabasında bir yıl kadar kadılık yaptı. Bağdat ve Şam'a gerçekleştirdiği kısa ziyaretlerden sonra 1880'de İstanbul'a döndü ve ilk eseri olan *eş-Şerefü'l-mü'ebbed li-Âli Muhammed*'i telif etti. Birçok talebe yetiştiren Nebhanî'den Muhammed b. Ahmed el-Hâşimî, Muhammed Sultan el-Hucendî, Ebü'l-Fazl İbnü's-Siddîk ve Muhammed b. Ca'fer el-Kettânî gibi şahsiyetler yararlandı. 1916'da Şerîf Hüseyin hareketinin başlaması üzerine Medine'den ayrılıp kendi köyüne döndü. 1932 yılında Beyrut'ta vefât etti. Bkz. M. Sait Özervarlı, "Nebhanî", *DİA*, İstanbul, 2006, XXXII, 471-472.

Ey Rabbimiz, bütün hamdler sanadır. Peygamberimiz (sav) ailesi ve sahabelerinin hepsine salat ve selam eyle.” (Âmin)

1.1.9. İmamlığı ve Müderrislik Hizmeti

Şeyh Müşerref, ilim hizmetine büyük bir önem verirdi. Gittiği yerlerde talebe yetiştirerek ilmî ve dinî hizmetlerde bulunurdu. Fahri olarak yaptığı imamlık hizmetine karşılık hiçbir ücret talep etmezdi. Ayrıca maaş karşılığında çalışmayı da uygun bulmazdı.⁸⁰

Şeyh Müşerref evlendikten sonra ilk imamlık hizmetini 1367/1948 iki-üç aylığına Van’ın Erciş ilçesinde yaptı.⁸¹ 1373/1954 ile 1383/1964 tarihleri arasında Yeniaydın Köyü’nde fahri imamlık ve müderrislik hizmetinde bulundu. 1383/1964 yılları arasında Tuzcular (Serhel) Köyü’nde fahri imamlığa devam etti.⁸² 1387/1968 yılında Yeniaydın Köyü’ne tekrar döndü. Yeniaydın’da birçok talebe yetiştiren Şeyh Müşerref 1396/1977 yılında kardeşi Şeyh Münevver’in vefâtıyla Yeniaydın Köyü’nden kendi köyü olan Güleçler Köyü’ne geçerek orada hizmetlerine devam etti. Yaşının ilerlemesine rağmen zor da olsa gene de imamlık ve müderrislik hizmetlerini sürdürmeye gayret gösterirdi. Öyle ki vefât edeceği 1429/2008 yılına kadar da imamlık ve müderrislik hizmetine devam etmekteydi.⁸³

Şeyh Müşerref yirmi dört yıl boyunca Yeniaydın Köyü’nde öğrenci yetiştirdi. Dönemin şartlarının elverişsizliği ve maddi imkânların kısıtlı olmasından öğrencilerin yemek ve diğer ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için Yeniaydın, Tuzcular ve İğneli (Mehiz) Köylerinden ekmek ve peynir toplarlardı. O dönemde medreseler yasak olduğu halde Şeyh Müşerref medresesinde otuza yakın talebe yetiştirme fedakarlığında bulundu. Yetiştirdiği talebelerinin büyük bir kısmına ilmî icâzet verdi.

⁸⁰ İlhan, *Şeyh Müşerref el-Hunûkî*, 18.

⁸¹ İlhan, *Şeyh Müşerref el-Hunûkî*, 18.

⁸² Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sârî*, 181.

⁸³ Sönmez, *Dîwana Şêx Müşerrefê Xinûkî*, 9.

İcâzet verdiği talebeleri farklı yerlerde ilmî hizmetler sürdürmüş ve halen de sürdürmekte. ⁸⁴

Şeyh Müşerref, müderris bir babanın çocuğudur. İlim ve irşâd hizmetlerinin yapıldığı bir ortamda yetişti. Seksen üç yıllık ömrünü yine bu iklimde tamamladı. Çok sayıda talebe yetiştirerek birçok da eser yazdı. Şeyh Müşerref, ömrünü medrese ortamlarında geçirdi. ⁸⁵ Bu yüzden kendisinin eğitim-öğretimle ilgili tecrübeleri, tavsiyeleri ve öğretileri bizler için çok önem arz etmektedir. ⁸⁶

⁸⁴ İlhan, *Şeyh Müşerref el-Hunûkî*, 18-19.

⁸⁵ Batar, “Şeyh Müşerref’in Hayatı”, 771.

⁸⁶ Şeyh Müşerref *Gûz-u Mevîj*’in de başlıklar altında eğitim-öğretimle ilgili görüşlerini açıklamıştır. Bu görüşlerin de talebelerin eğitimiyle ilgili olarak:

بخونن هون نكن تقصير وسستی	امانت سعى و تحصيل و درستى
بخونن هون د هاوین و زوستان	نبی چیبی ژ وه یک روژ و سلطان
کسی خوندا محقق هر امیره	نه خوندا هر وکی پواز و سیره
بدقت هن بکن داعم مطالعه	مطاله مالکی قط بی زواله
ژمتان قط نبی لفظک ژ بیرکن	خو دست والا و بی مال و فقیر کن

“Okuyun tembellik ve gevşeklik göstermeyin. Emanetim dürüstlük, çaba ve tahsildir. Bir gün bile yorulma göstermeden yaz ve kış okuyun. Okuyan kimse kesinlikle liderdir, okumayan kimse soğan ve sarımsak gibidir. Dikkatlice daima mütalaa ediniz, mütalaa etmek sonu tükenmeyen bir servettir. Metninizdeki bir lafzı dahi unutmayınız, yoksa eli boş sermayesiz fakir oluverirsiniz.” Bkz. Şeyh Müşerref, *Divan*, 8. Seyda Hazretleri burada tahsilin kendilerine emanet olarak verildiğini, bu emanete yaz ve kış demeden ve yorulmadan sahip çıkılması gerektiğini vurgulamıştır. Aynı şekilde dersi sık sık tekrar etmenin önemli olduğunu, okuyan kimsenin ilerde önemli bir konumda olacağını, okumayan kimsenin de sarımsak ve soğan misali rahatsızlığa sebep olacağını dile getirerek eğitim ve öğretimin önemini vurgulamıştır. Şeyh Müşerref, tahsilin önemini ve hocanın talebelerine sevgiyle yaklaşmasına değindikten sonra talebelerin şımarmayıp hocalarına karşı saygılı olmalarını, saygıda kusur etmemeleri gerektiği ile ilgili görüşlerini hocaya saygı bölümünde şöyle dili getirir:

ژ بو سیدا محقق فرضه اکرام	کسی کو ناکه اکرام ناخوه انعام
ژ سیدا اگر دخوازی استفاده	دویتن تو بکی بو انقیاده
اگر ژیرا مطیع نابی بزانه	کو سیدائی ته او نفسا نزانه
امامی مه علی دبیري افندم	لهر عرضی ژ بو استاد عبدم
یکی گوت ای اسکندر بو جه دائم	دکی تقدیم لسر بابی خوه عالم
جوابدا فائدا بابی فنایه	ولاکن فائدا عالم بقایه

“Seyda (hoca) için kesinlikle farzdır ikram (hürmet). Her kim ikramda bulunmazsa, nimetten de yararlanamaz. Şayet hocandan istifade etmek istersen, mutlak bir şekilde ona teslim olup itaat etmen gerekir. Şayet ona itaat etmezsen şunu bil ki cahil nefsin sana Seydalık edecektir. İmam-ı Ali (ra)

efendimiz diyor ki; ‘Ben her yerde hocamın kölesiyim.’ Birisi İskender’e ‘niçin her zaman hocanı babanın üstünde tutuyorsun?’ deyince İskender cevabında ‘Babamın bana verdiği faydalar geçicidir. Hocamın bana sağladığı faydalar ebedidir.’ Şeyh Müşerref, *Divan*, 9. Dizeleri ile talebenin sağlıklı bir eğitim-öğretimi alabilmesi için hocasına kesinlikle saygıda kusur etmemesi gerektiğini, şayet hocasına itaat etmese nefsi O’nun hocası olacağını tarihi şahsiyetlerden de örnek getirerek hocaya saygının önemini dile getirmiştir. İletişim teknolojisinin sağladığı imkânlarla bilgiye ulaşmanın kolaylaştığı günümüzde, hocanın öğrencinin yanında otoritesi ve saygınlığı klasik zamanlara göre önemli bir şekilde azalmıştır. Şeyh Müşerref’in önerdiği hoca algısı ise klasik yaklaşımlara uygundur. Özellikle günümüzün moda akımı hâline gelen yapılandırıcı yaklaşımlar dersin hocasını adeta araç hâline getirmiştir. Bu yaklaşımla oluşturulan eğitim sistemi öğrenciyi eğitim sisteminin önemli bir unsuru hâline getirmekle birlikte, öğrencinin öğretiminde ve şahsiyet oluşumunda önemli bir fonksiyonu olan hocayı sadece bir rehber konumuna düşürmüş olması bazı açılardan riskler taşımaktadır. Özellikle din ve ahlâk eğitimi gibi değer eğitimi ağırlıkta olan bir alanda hocanın, bilgiye ulaşmada öğrenciye rehberlik etmesinin yanı sıra, öğrencinin kendisiyle rotasını ayarlayacağı bir otorite yönünün olması gerekir. Şeyh Müşerref’in öğretilerini de bu açıdan değerlendirmek doğru bir yaklaşım olabilir. Bkz. Batar, “Şeyh Müşerref’in Hayatı”, 784-785. Şeyh Müşerref tahsil, talebe ve seydanın önemini belirttikten sonra öğrencilerin birbiri ile olması gereken muamelesini de şöyle dile getirmiştir:

بھورا خوش بیورینن بشاهی	بخونن ہون بمقصودا الہی
بحرمت بن ژبونا ہف دوامی	ہمی پکراژ ہفرا کن غلامی
خصوصای کو لفظک زیدہ خواندی	ہمی ہورہ ژبو بیژن افندی
حمی ہون عسکری خاص الہن	غلام و خادمی وی بارگاہن
نبی جارج ددنیا کو شرک	حتی ساغن فہیتکار و ظررکن

“Birbirinizle neşe ve iyilikle geçinin. İlâhî maksat için okuyunuz. Her zaman birbirinize karşı saygılı olun ve her zaman birbirinizle yardımlaşın. Şayet birisi sizden bir lafız dahi fazla okumuşsa hepiniz ona efendim deyin. Hepsiniz yüce Allah’ın has askerlerisiniz. Bu yüce makamın kölesi ve hizmetkarsınız. Dünyada bir defa dahi olsun birbirinizle dövüşmeyin, böyle yaparsanız ömür boyu pişman olup zararlı çıkacaksınız.” Şeyh Müşerref, *Divan*, 9-10. Seyda talebelerin kendi aralarında saygılı olup birbirleriyle yardımlaşmalarını, derslerde kendisinin önünde olan arkadaşlarına ilmin hürmetine saygıda bulunmasını, birbirlerini hiçbir zaman kırıp üzmemeleri gerektiğini tavsiye etmektedir. Aynı şekilde ilim talebesinin Yüce Allah’ın sadık kulları olduğunu bu makamın kıymetini bilip ona göre hizmette bulunmaları gerektiğini ifade etmektedir. Öğrenci psikolojisi dikkate alındığında eğitim ortamında öğrenciler arasında rekabetin var olduğu görülmektedir. Hatta günümüzde sınava dayalı rekabetçi sistem, öğrencilerde bu duyguyu adeta azdırıp sebep olduğu problemler çoğumuzca malumdur. Burada ise rekabet yerine sevgiye dayalı hürmet, hizmet ve karşılıklı sıyanet tavsiye edilmektedir. Sıra arkadaşını, ezilmesi gereken bir rakip olarak görmek ile hürmete layık bir kişilik olarak görmek arasında çok ciddi bir seviye farkı olduğunu kabul etmek gerekir. Medrese talebelerinin birbirine hitap ederken kullandıkları “ez gılam (efendim)” tabiri bu hassasiyetin bir ifadesidir aslında. Batar, “Şeyh Müşerref’in Hayatı”, 786. Hatime bölümünde Seyda Hazretleri duâ ve temennilerle bitirmektedir.

الہی تو من و فقیان الہی	حمایت کی ژافعالی مناهی
مہ شیرین کی یوان اوصافی شیرین	گلک محتاج و نعلاج و فقیرین

“İlahi! Beni ve talebelerimi olumsuz bütün fillerden muhafaza eyle. Bizi tatlı vasıflarla tatlı kıl. Çünkü bizler çok muhtaç, dermansız ve fakiriz.” Şeyh Müşerref, *Divan*, 11. Diyerek eğitim-öğretimin verimliliği için gerekli olacak her türlü şartın yerine getirilmesiyle duânın hayatın her aşamasında olduğu gibi eğitimde olması gerektiğini göstermiştir.

1.1.10. Seyahatleri

Şeyh Müşerref, hayatı boyunca birçok defa hac ve umre ziyaretinde bulunmuştur. Ömrünün sonlarında yılda iki kere umre ziyaretine gitmiştir. Çalışmamızda hac ziyaretlerinden bir tanesini ve umre ziyaretlerinden de iki tanesini ele alıp, seyahatleri boyunca ziyaret ettikleri yerlere değinmeğe çalışacağız.

1.1.10.1. Hac Ziyareti

Şeyh Müşerref, Molla Muhammed Bedreddin ve birkaç dostuyla birlikte 1387/1968 yılında Siirt'te büyük ve coşkulu bir kalabalığın eşliğinde; salâvatlarla, ilâhîlerle ve duâlarla kutsal hac yolculuğuna uğurlanırlar.⁸⁷

Siirt'ten Batman'a, oradan Suriye'nin Halep şehrine varıp orda ki ziyaretlere uğradıktan sonra Şam'a varırlar. Şam'da Emevi Camisi'nde sabah namazını kılıp Hz. Zekeriya (as)'nın kabrini ziyaret ederler. Daha sonra Hâlit b. Velîd Camisi'ne gelip Hâlit b. Velîd (ra) ve Abdullah b. Ömer (ra)'ın kabirlerini ziyaret ederler. Akşama doğru Hz. Yahya (as)'nın kabrini, Hz. Hüseyin (ra)'ın başının gömüldüğü makberi ziyaret ederek Minaretu'l Beyza'nın tepesine çıkarlar. Vakitlerinin kısıtlı olmasından ötürü diğer makamları ziyaret etmeden yollarına devam ederek, Ürdün tarafına geçerler.⁸⁸

Zorlu bir yolculuğun ardından Ürdün'e giriş yaparlar.⁸⁹ Ürdün'de Amman ve Hırmıs kuyularını geçerek Tebuk'a; oradan Suudi Arabistan sınırını geçerek Hayber'e

⁸⁷ Şeyh Muhammed Bedreddin, *er-Rihlât*, 4.

⁸⁸ Şeyh Muhammed Bedreddin, *er-Rihlât*, 5-12.

⁸⁹ Hacda çekilen meşakkate örnek olarak: Ürdün'e vardıklarında yolların çok bozuk ve düzensizdir. Yirmie yakın otobüs Betnu-l'ğul denilen vadide kaldığından, geceyi orada geçirmek zorunda kalırlar. Zilhicce ayının başına girdikleri perşembe sabahında yolun kötü oluşundan, araçların sağa sola kaydığı, bazılarının çıkmaya çalıştığını bazılarının sıcaklığın etkisiyle asfalta saplanıp kalırlar. Rüzgârın şiddetli esmesiyle hacı adaylarının sağa sola koştuğunu, bazılarının kuma saplanan otobüsleri iteleyerek çıkarmaya çalıştığını, buna güçleri yetmeyince de otobüslerle çıkarmaya çalışırlar. Bu zorlukların dışında, zar zor ilerleyen otobüslerinin bozulmasıyla şaşkınlık içerisinde kala kaldıklarını bu yüzden geceyi orada geçirmek zorunda kalırlar. Geceleyin batıdan çok şiddetli bir rüzgârın estiği, rüzgârın etkisiyle tozun havada uçtuğunu, öyle ki sabah olunca elbiselerinin kırmızı kumun etkisiyle kıp kırmızı olur. Hırmıs kuyularının bulunduğu yere vardıklarında da otobüslerinin makası kırılır, sabah nazmından ikindiye kadar burada kalırlar. Araçları tamir edilince yollarına devam edip akşam namazından sonra Tebuk'a varırlar. Tebuk'ta daha önce çektikleri sıkıntılardan fazlasını çekerler. Bkz. Şeyh Muhammed Bedreddin, *er-Rihlât*, 9-12.

gelirler. Hayber’de Hayber Kalesi’ni dolaştıktan sonra Medine-i Munevvere’ye girmek için gusül abdesti alarak⁹⁰ Medine’ye doğru hareket ederler. Medine’nin ışıklarını görünce hepsini büyük bir heyecan sarar. Salavatlarla, duâlarla, kaside okuyarak gece yarısı şehre giriş yaparlar. Büyük bir izdiham ve meşakkat içerisinde Peygamberimiz (sav)’in Ravza-i Mutahhara’sını ziyaret ederler. Daha sonraki günlerde Uhud şehitlerini, Mescid-i Kibleteyn, Hendek’teki Fetih mescitlerini, Mescid-i Kubayı ve Cennetu’l Baki’yi ziyaret ederler. Medine ziyaretlerinin son gününde yatsıdan sonra yıkanıp ihramlarını giyerek; Medine’den çıkarlar. Zulhuleyfe’ye gelerek hac için ihrama girerler.

Mekke’ye geçerek Beytullah’ı ziyaret ederler. Kabe’yi ziyaretlerinde büyük bir izdihamla karşılaşır. Kudüm tavafını yaparak; Safa ve Merve arasındaki sa’yı ifa ettikten sonra otobüslerinin yanına giderler. Perşembe günü ikindiden sonra Mina’ya, cuma günü de Arafat’a geçip geceyi orada geçirirler. Cebelurahme’nin aşağısında Peygamberimiz (sav)’in vakfe yaptığı yerde vakfe yaparlar; Akşamı Müzdelife’de geçirerek sabah namazından sonra Mina’ya gelirler. Büyük bir izdiham ve sıkıntı içerisinde şeytanı taşıyıp farz tavafını yaptıktan sonra tekrar Mina’ya gelirler. Şeyh Müşerref, Molla Muhammed Burhan ve birkaç Pervarili ile birlikte Cemretu’l Suğra’nın yanında bir evde iki gün kalırlar. Orada Diyanet İleri Başkan Yardımcısı Yaşar Bey Tekirdağ müftüsü Ali Aslan, o zamanın başbakanı olan Süleyman Demirel’in kardeşi Hacı Ali ve daha birçok ülkeden birçok kişi ile karşılaşır. Zilhicce ayının on dördüncü günü sabah vakti umrelerini tamamlayıp veda tavafını da yaparak hac vazifelerini yerine getirirler. Üzülerek, ayrılmak istemeyerek otobüslerinin yanına gelip otobüse binip Rabığ üzerinden gelerek Medine’ye varırlar.

Medine’den Tebuk’a oradan da Mean’a gelirler. Ürdün ile Yahudiler arasında savaş çıktığını duyarlar.⁹¹ Bundan dolayı Mean’da durmayıp gece vakti Amman’a

⁹⁰ Şeyh Muhammed Bedreddin, *er-Rihlât*, 15-16.

⁹¹ Altı Gün Savaşı: 5 Haziran 1967’de İsrail’in ABD.’nin tam desteğiyle Mısır, Ürdün ve Sürüye’ye karşı harekete geçip altı gün gibi kısa bir zamanda zafer elde ettiği savaştır. Moskova’nın ve batılı devletlerin İsrail’in Mısır’a saldırmayacağını sözünü Alan Mısırın devlet başkanı Nasır aldığı teminatlardan dolayı gerekli tedbirleri almaz bunu faturasını 10 bin askerini ve 340 tan fazla uçağını kaybeder. Savaşın sonucunda İsrail Batı Şeria, Gazze, Golan Tepelerini ve bütün Sina yarımadasını işgal ederek günümüze kadar sürecek olan katliamlara ve göz yaşlarına sebep olur. Altı Gün savaşının sonuçları çok ağır oldu İşgalci İsrail ABD tarafından Şımarık çocuk muamelesi görüp her alanda desteklenerek işgalci politikasını istediği gibi sürdürüp, bölgede sömürgeciliğini sistematik olarak

varıncaya kadar yollarına devam ederler. Aman da bir gece kalırlar. Cuma namazını Amman'da kılarlar, namazdan sonra Ürdün ile İsrail arasında yapılan savaşta şehit olan yirmi iki askerin cenaze namazını Hz. Hüseyin Camisi'nde kılarlar. Daha sonra Dimeşk'e geçip burada da iki gece kalırlar. Dimeşk'te Bilal-i Habeşi, Mühyiddin-i Arabi, Mevlânâ Hâlid-i zü'l-Cenâheyn, Pamuk Baba gibi bazı mübarek zatların kabirlerini ziyaret ederler. Dimeşk'ten ayrılıp Halep'e geçerler, burada da bir gece kalıp Kilis'e geçerler. Kilis'te Şeyh Müşerref Molla Abdurrahman, Serhili Hacı Abdi, Hunuklu Hacı Muhammed Şirin ile birlikte arkadaşlarından ayrılıp şeyhi Şeyh Mustafa Kemâleddin Erbili'yi ziyaret etmek için Irak'a giderler. Irak'ta Şeyhini ziyaret ederek arkadaşlarından on gün sonra Türkiye'ye gelir.⁹²

Şeyh Müşerref ve arkadaşları uzun ve yorucu bir yolculuktan sonra hac ziyaretlerini gerçekleştirmiş, kutlu yolculuğunda birçok mübarek mekânı ziyaret etmiş, kutsal topraklarda içlerindeki özlem ve hasreti gidererek hac vazifesini yerine getirmiştir.

1.1.10.2. Umre Ziyaretleri

Şeyh Müşerref, sık sık umre ziyaretinde bulunmaya çalışmıştır. Ömrünün son yıllarında da yılda iki kez umre ziyaretini yapmıştır.

1.1.10.2.1. Birinci Umre Ziyareti

Şeyh Müşerref, Molla Muhammed Bedreddin, Molla Burhaneddin, Hafız Taha ve birçok dostları ile birlikte 1987/1407 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı Hac ve Umre Organizasyonu ile umreye gitmişlerdir. Kfile başkanları, Pervarili Müftü Emrullah Bey, grup başkanları da Kozlok'lu Muhammed Şirin'dir.⁹³

hayata geçirmiştir. Bkz. Ömer Turan, *Medeniyetlerin Çatıştığı Nokta Orta Doğu*, Acar Matbaacılık, İstanbul, 2003, 192-200.

⁹² Şeyh Muhammed Bedreddin, *er-Rihlât*, 16-28.

⁹³ Şeyh Muhammed Bedreddin, *er-Rihlât*, 52.

Mukaddes yolculuklarına Türkiye’den Irak’ın Musûl şehrine gelirler. Burada Hz. Yunus (as) kabrini ziyaret ederek Bağdat’a giderler. Bağdat’ta İmam Mûsâ Kâzım, İmam Ebû Yusuf, İmam-ı Azam Ebû Hanife, Bişr-i Hafî’nin ve Ğavs-ı Azam Abdulkadir-i Geylani’nin kabirlerini ziyaret ederler. Vakitlerinin kısıtlı olmasından diğer ziyaret yerlerine gitmeden yollarına devam ederler. Babu’l Hasve denilen yere gelip Usame Bin Zeyd Hazretlerinin Camiisin de akşam namazını kılıp Kerbela’ya varırlar. Kerbela’da yatsı namazlarını Hz. Hüseyin (ra) Camisi’nde kılarak O’nun ve kardeşi Hz. Abbas (ra)’ın kabirlerini ziyaret ettikten sonra Irak ile Suudi Arabistan sınır kapından Suudi Arabistan sınırına geçerler.⁹⁴

Medine’ye salâvatlarla ve duâlarla girerler. Ravza-i Mutahhara’ya giderek Efendimiz Hz. Muhammed (sav)’in kabrini ziyaret ettikten sonra, Mekke’ye doğru hareket ederler. Mekke’de bir hafta kalırlar. Bir hafta içerisinde her gün umre yapıp bol bol Kabe’yi tavaf ederler. Cumartesi günü geceleyin veda tavafı yapıp Medine’ye doğru hareket ederler. Medine-i Munevvere’de bulunan dostlarıyla buluşup kaldıkları zaman içerisinde ziyaret mekânlarını ziyaret ederler. Pazar günü yatsı namazından sonra Mescid-i Nebi ve Peygamberimiz (sav)’le vedalaşarak Medine’den çıkarlar. Suudi Arabistan ile Irak sınırına oradan da Türkiye ile Irak sınırından Siirt’e gelerek kutsal yolculuklarını tamamlamış olurlar.⁹⁵

1.1.10.2.2. İkinci Umre Ziyareti

Şeyh Müşerref bu umre ziyaretini ve yolculuk boyunca ziyaret ettikleri yerleri not alarak açıklamıştır. Biz de bu notlarından faydalanarak, umre ziyaretini ve ziyaret ettiği yerleri aktarmaya çalışacağız.

⁹⁴ Sınırdaki sıkı bir arama olur köpekler her yeri didik didik ararlar bundan hoşlanmayan Molla Burhan hazretleri köpeklerin eşyalarımızı koklayıp kirlettiğini bununda hacca ve umreye en büyük engel olduğunu söyler ve çok sıkıldığını söyler Şeyh Müşerref aslında en büyük engelin bu olmadığını kirlenilen elbiselerin yıkanıp temizlenebileceğinin, yalnız bazı bayanların uygunsuz davranış ve hâllerinin kişinin kalbini temizlenemeyecek şekilde kirlettiğini, (maddi kirliliğin temizlemenin kolay olduğu ancak manevî kirliliğin temizlemenin çok zor olduğu), O’nun için bu şekilde gelen bayanların bu davranışlarının hac ve umre için en büyük engel olduğunu söyler. Bunu duyan molla Bedreddin hazretlerinin içi rahatlar ve kendi sıraları gelince onların eşyaları köpekler kontrol etmeden geçirilir. Bkz. Şeyh Muhammed Bedreddin, *er-Rihlât*, 52.

⁹⁵ Şeyh Muhammed Bedreddin, *er-Rihlât*, 51-68.

Şeyh Müşerref, arkadaşları Tillo'lu Şeyh Bedreddin, Hafız Tâhâ, Hacı Abdullah ve oğlu Hacı Behçet ile birlikte 1410/1990 yılında içerisinde umre ziyaretine giderler. Türkiye'den Musul'un Erbil ilçesine gelirler. Erbil'de iki gün kalıp oranın önemli birçok âlim ve şeyhleriyle buluştuktan sonra Şeyh Müşerref'in şeyhi Şeyh Mustafa Erbilî ile görüşürler. Şeyh hazretlerinin günde dört defa yaptıkları hatimlerine icabet ederler. Erbil'den ayrılıp Bağdat'a gelip akşam ve yatsı namazlarını Malik bin Enes camisinde kılarlar. Sonraki günde de akşam ve yatsı namazlarını Şeyh Maruf-i Kerhi camisinde kılarlar. Bağdat'tan çıkarak Irak ile Suudi Arabistan sınır kapısından Medine'ye geçerler. Bir hafta kaldıkları Medine'de önemli ziyaret yerlerini dolaşır, vakit namazlarını Mescid-i Nebi'de kılarlar. Mekke'ye geçtiklerinde sabah namazına yakın Kâbe'ye gidip sabah namazlarını kılıp otellerine dönerler. Öğle namazında tekrar Kâbe'ye giderek akşam namazına kadar orada kalıp birçok tanıdık âlim ve şeyh ile görüşürler.⁹⁶

Mekke-i Mükerrede umre görevlerini ve belirli yerleri ziyaret ettikten sonra pazartesi günü Mekke'den ayrılarak tekrar Medine-i Münevvere'ye oradan da Erbil'e gelerek Şeyhini ziyaret ederler. Bir gün burada kaldıktan sonra Musul'a geçerler. Musul'da Hz. Yunus (a.), Hz. İdris (a.) ve Hz. Şit (as)'ın kabirlerini ziyaret ederler. Yatsıya doğru Zahu'ya gelip burada dostları Hacı İbrahim'in misafiri olurlar. Daha sonra Cizre'ye oradan da Midyat ve Batman'dan geçip Siirt'e gelirler.⁹⁷

1.1.11. Kişiliği

Bir insanın kişiliği bilinmeden, onun tam anlamıyla tanınamayacağını, bireyi daha iyi tanımak için kişiliğinin de bilinmesi gerektiğini düşünerek Şeyh Müşerref'in "kişiliği" başlığıyla O'nun örnek şahsiyetini ele almaya çalıştık.

Şeyh Müşerref'in örnek kişiliğini oğlu Muhammed Nazım şöyle özetlemektedir: "Şeyh'in kimseden göremediğim çok güzel yaratılış ve ahlâki özellikleri vardı. O'nu görenlerin ve O'nunla konuşanların kalpleri yumuşar, Allah

⁹⁶ Şeyh Muhammed Bedreddin, *er-Rihlât*, 79-82.

⁹⁷ Şeyh Muhammed Bedreddin, *er-Rihlât*, 82-90.

(cc)’ı hatırlardı. O kahkahayla değil tebessüm ederek gülerdi. İnce bir kavrayışa sahipti. Allah (cc)’ı çokça zikrederdi. Sohbet ettiğinde insanları bir huzur sarıp farklı bir manevî hâle bürünürlerdi.”⁹⁸

Yine Muhammed Nazım, Şeyh Müşerref hakkında dedesi ve farklı kişilerin sözlerini şöyle aktarmaktadır. Şeyh Es’âd-i Sâni’ni: “Şeyh Müşerref geçmişlerinin örnek yaşamını, hayatının merkezine taşımıştır. Kendisi, seleflerinin bir aynası gibiydi. Arvası seyitlerinden bazı büyük ulemaları O’nu görüp hâl ve tavırlarına baktıklarında kendi ecdatlarının da böyle olduklarını dile getirmişlerdir. Yine Şeyhi Mustafa Kemâleddin Erbili’ye intisap edeceği zaman şeyhi, O’nunla görüşüp O’nu yakından tanıyınca kendisine intisap edebileceğini, O’nu tamamıyla kabul edip, kendisine her zaman oruç tutmamasının dışında her konuda izin verdiğini” söyler. Molla Muhammed Sisemiy-i Şervani de Şeyh Müşerref hakkında şunları söylemektedir: “Gerçekten de Yüce Allah (cc) Şeyh Müşerref’i çok sevmiştir. O’na ve O’nun gibi ulemalara baktığımızda onlarda bir tatlılık görünür. Bununla insanların sevgisine mazhar olurlar”.⁹⁹

Şeyh Müşerref kâl insanı değildi hal insanıydı. Bilgisini yaşantısıyla ziynetlendirmişti. Zengin kişiliğiyle ön planda olan bir şahsiyet olduğundan kişiliğini birkaç konu başlığıyla ele almaya çalıştık. Sırasıyla bu başlıkları şöyle sıralayabiliriz.

1.1.11.1. İlmî Kişiliği

Şeyh Müşerref ilme ve âlime âşık olan biriydi, ilimle uğraşmayı nasip eden Allah’a her zaman şükrederdi. İrşâd hizmetini sürdürdüğü her yerde de talebe yetiştirmeye gayret gösterirdi. Talebeleriyle olan ilişkisi samimi ve içtendi. Onların derslerini anlamaları için elinden gelen bütün gayreti gösterirdi. Onlarla beraber yemek yemeyi onlarla birlikte vakit geçirmeyi çok severdi.¹⁰⁰ İlme olan aşkını da şöyle dile getirir:

⁹⁸ Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sârî*, 25-26.

⁹⁹ Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sârî*, 26.

¹⁰⁰ Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sârî*, 73-74.

نشئت أروم العلم في حجر والدي ولم أر صرفاً عند وضع لذي حجر
فكم ليلة بت ولم اطعم الكرى أطلع في كتبي الى مطلع الفجر
وكم ليلة بلّلت عيني قارئاً متوناً بأشواق وكانت بها صبري
ولم أوف للعلم المشرف حقّه وذا فوق طوقي فوق ذوقي ولا أدري

“Babamın himayesinde ilim talep ederek yetiştim. İlim taliminde beni engelleyecek hiçbir engel tanımadım.

Nice geceler hiç uyumadan güneş doğuncaya kadar kitaplarımı mütalaa ederek geçirdim.

Nice geceler gözlerimi yıkayıp ıslatarak uykumu kaçırap sabırla şevkle metinlerimi okurdum.

Buna rağmen ben bu müşerref ilmîn hakkını veremedim. O’nun hakkını vermek benim takatimin üstündedir. Onun hakkını da bilemem”¹⁰¹ diyerek kendi ismiyle müşerref olduğu ilim için her türlü zorluğu göğüslediğini belirtmiştir.

Şeyh Müşerref’in âlimlere olan sevgisi ve saygısına birçok örnek verilebilir. Bu örneklerden bir tanesinde gençlik yıllarında babası, yağan yağmurun etkisiyle medresedeki odanın akan damını onarmasını ister. Dama çıkan Şeyh Müşerref, üstadları Şeyh Es’âd, ayaklarının sesinden rahatsız olmaması için sağanak hâlinde yağan yağmurun altında bekler. Babasının odadan çıktığından emin olduktan sonra damı tamir etmiştir.¹⁰²

Divân’ın da kendisinin küçük yaşından itibaren hep ilme ve ilim ehline âşık olduğunu, âlimleri nerede görse onlara karşı hayran olduğunu, onların gözünün nuru, kalbinin şifası ve bütün dertlerin dermanı olduğunu sıklıkla ifade etmiştir. Aynı şekilde *Gûz-u Mevîj* çalışmasında da tahsilin önemi ve hocaya saygı bölümleriyle ilim ve âlimin önemini çok güzel bir şekilde ifade etmiştir.¹⁰³

¹⁰¹ Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sârî*, 22-23.

¹⁰² <http://www.guleclerkoyu.com/#icerik/seyh-muserref-hz/hayati-1/61> (Erişim Tarihi: 31.04.2019).

¹⁰³ Şeyh Müşerref, *Divân*, 8-11.

Şeyh Müşerref’in talebelerine karşı nasıl bir kişiliğinin olduğu şu dörtlüğünde göre bilmekteyiz.

گلی فقیان گلی جمعا شیرینان	بوه درمان دکم هریم برینان
چرا هونن د دوانا ائینان	بمن محبوبترین ژ مال و دفینان
بوه شاهی دبت قلبی خزینان	دکم گوهری وه شیرین و زینان
امانت متن و تکرار و مطالعه	ژوره اولاترن ژ هسپ و مهینان

“Ey talebeler! Tatlılığın kaynağısınız ey talebeler! Yaralarımı sizinle her zaman tedavi ediyorum;

Çünkü siz aşkımın ve sevgimin kaynağısınız. Benim için siz bütün mal ve servetlerden daha sevimlisiniz.

Sizinle hüzünlü olan kalp her zaman sevinir. Size kurban ediyorum Şirinleri ve Zinileri

Derslerinizin metinlerini tekrarlamak, mütalaa etmek emanetimdir. Size verilen bu ilim emaneti bütün at, hayvan ve buna benzer sevimli olan şeylerden daha önemlidir.”¹⁰⁴

Yukarıda da Şeyh Müşerref öğrencilerine duyduğu sevgiyi samimi bir dil ile ifade etmiştir. Onlara sevgiyle yaklaşarak derslerinin kendilerine önemli bir emanet olduğunu, bu emanetin o dönemde herkesin sahip olmak istediği şeylerden daha değerli olduğunu ifade ederek hoca talebe ilişkisine güzel bir örnek teşkil etmektedir.

Ayrıca mutasavvıfımız, talebelerinin derslerini çalışmalarını, samimi yaklaşımıyla ifade etmesiyle birlikte oyun oynayıp eğlenmeyi de şöyle teşvik etmiştir:

بلیزن هر بلیزن ای جوانان	بپروازان فرسهینن جوانان
بلیزن هر بلیزن ای شرینان	بکن درمان حمی درد و برینان

¹⁰⁴ Şeyh Müşerref, *Divan*, 11.

بلیزن هر بلیزن ای عزیزان بکن گوهری بهاری صد پائیزان

بلیزن دائمی ای مستفیدان ببن کحلی د ابصاری مفیدان.

“Oynayın ey civanlarım oynayın! Yelelerini uçuran atlar gibi kanatlanın!

Oynayın, ey tatlılar oynayın! Tüm dert ve yaraları sarın.

Oynayın, ey azizler oynayın! Bahar ve yüzlerce sonbaharı kurban edininiz.

Durmadan oynayın ey fayda ehli! İstifade isteyenin gözüne sürme olun.”¹⁰⁵

Bu beyitte Şeyhimiz, ısrarla talebelerine oyun oynamayı tavsiye etmektedir. Kullanılan dildeki içtenlik ve sevgi buna bağlı olarak oluşan duygusal bağ, hoca-öğrenci etkileşimi açısından mutlaka dikkate şayandır. Aynı zamanda çocukların, en doğal yönelimleri olan oynamaya samimi ve içtenlikle teşvik etmektedir. ¹⁰⁶

1.1.11.2. Sosyal Kişiliği

Şeyh Müşerref, halkla iç içe olup onlarla bütünleşmiş olan bir mutasavvıftır. İnsanların sorunlarıyla yakından ilgilenir, onlarla samimi olmaya çalışırdı. Müslümanların arasında kin, nefret ve husumet girmemesi için elinden gelen her türlü gayreti gösterirdi. Hitap ettiği kişileri çok çabuk etkilemesi, vaazında da çok samimi olması, ilmî ile yaşamının birbiriyle uyumlu olması gibi özellikleri sayesinde insanların güvenini, sevgisini ve saygısını kazanmıştır. Pervari’de insanlar davalarını ve kavgalarını Şeyh’e ilettiklerinde Şeyh gidebildiklerine gider barıştırır, gidemediklerine de barış mektuplarını göndererek aralarında barış ve sükûneti sağlardı.¹⁰⁷

Pervari’de adliye memurlarından bir tanesi Şeyh Müşerref’in barışa katkısını şöyle dile getirmektedir: “Pervari’de Şeyh Hazretlerinin bulunması bizim işlerimizi çok kolaylaştırıyordu. Adliyeye ulaşmadan birçok davanın önüne geçebiliyordu. Çoğu

¹⁰⁵ Şeyh Müşerref, *Divan*, 60.

¹⁰⁶ Batar, “Şeyh Müşerref’in Hayatı”, 788.

¹⁰⁷ <http://www.guleclerkoyu.com/#/icerik/seyh-muserref-hz/av-abdullah-ozcan-seyh-m/120>(Erişim Tarihi: 03.06.2019).

zaman kavgada ailesinden iki üç bireyini kaybeden aileler arasında bile Şeyh'in mektupları barışmalarını sağlamaya yetiyordu. Yine konuyla ilgili bir örnek de jandarmayla yaşanmıştır. Köyün birinde başlayan kavga büyüyünce konu jandarmaya bildirilir. Kıdemli subaylar köye giderek iki tarafı barıştırmaya çalışır. Subayların çok uğraşmaları sonuç vermeyince konu Şeyh Müşerref'e bildirilir. Şeyh hazretleri olay yerine gelerek taraftarları ikna edip iki tarafı da barıştırmıştır.”¹⁰⁸ Bu örneklerde de görüldüğü gibi Şeyh Müşerref toplumun en önemli sorunlarıyla yakından ilgilenip onları çözüme ulaştırarak sosyal huzura katkı sağlamıştır.

Bir defasında da Pervari'li iki grup arasında büyük bir kavga olur. Şeyh Hazretleri talebelerini alıp kavgalı tarafların olduğu yere giderler. Oraya vardıklarında Şeyh Hazretleri talebeleriyle Burdiye-i Şerif'i okuyup birlikte salâvat getirerek ortamın manevî bir atmosfere bürünmesini sağladıktan sonra sohbetiyle de iki grubun barışını sağlanmış olur. Yine Sanuh Köyü'nde de benzer bir kavgada, ölenler olmuş, Siirt Valiliği ve İlçe Kaymakamlığı olayla ilgilenmiş fakat bir sonuç elde edememişlerdir. Üst yetkili komutanlar ve bölgenin ileri gelenleri kavganın bitmesi için Şeyh Müşerref'e danışıp beraber gidip tarafları barıştırmak isterler. Şeyh Hazretleri arkadaşı Molla Bedreddin'i yanına alarak köye gider. Köyün içinde siyah bir köpeğin hızlıca yanlarından kaçıp gittiğini görünce “Allah'ın izni ile Şeytanı köyden çıkaracağız” diyerek iki tarafın bir yerde toplanmasını ister. Ailelerin ileri gelenlerine yaptığı nasihatler sonucu iki tarafta silahlarını bırakıp, yaptıklarından tövbe ederek barışırlar. Ramazan'ın son on gününde barışları yapılan iki tarafın barışlarının tam yerleşmesi için bayramı orda geçirerek barışı tam olarak tesis eder.¹⁰⁹

Kur'ân-ı Kerîm 'i ve Sünnet-i Seniye'yi hayatının merkezine yerleştiren Şeyh Müşerref, insanlara karşı tevazuda da örnek bir kişiliğe sahipti. Tevazunun insanı yücelttiğini, kibir ve gururun ise insanı düşürdüğü bilinciyle hayatına yön verirdi. O'nun ziyaretine gelenler saygıdan O'nun elini öptüğünde O da elini öpenlerin elini öpmeye çalışırdı. İhsan Süreyya Sırma Hoca bir hatırasında birkaç arkadaşıyla Şeyh Müşerref'i ziyaretine gittiklerini, onları karşılamaya gelen Şeyh hazretlerinin elini

¹⁰⁸<http://www.guleclerkoyu.com/#/icerik/seyh-muserref-hz/av-abdullah-ozcan-seyh-m/120>.(Erişim Tarihi: 03.06.2019).

¹⁰⁹ Muhammed Nazım, *en-Nûru's-Sârî*, 52-53.

öpmek için eğildiklerinde Şeyh hazretleri de onların elini öpmek için eğildiğini belirtmiştir.¹¹⁰ Böylece tevazudan kendi elini öpenlerin ellerini öpmeyi kendisine prensip hâline getirmiştir.

Şeyh Müşerref, umre için İstanbul'a uğramış, İstanbul'da olan Sırma O'nun ziyaretine gider, yanına varınca büyük bir ziyaretçi kalabalığıyla karşılaşır. O'nu yanına çağırarak yanına oturtup şu tarihi sözü söyler. "Oğlum! Bil ki, nübüvvet te, velâyet de kesbi değil, vehbi'dir. Hiç kimse ortaya çıkıp ben amelimle şu mertebeye geldim demesin. Kul amel görevini yerine getirir; ama O'nun makamını ameli değil, Allah tayin eder"¹¹¹ diyerek tevazuunu gösterip kimsenin ameline güvenmemesini, kulluk görevini yerine getirip kulluk bilinciyle hareket edilmesi gerektiğini ortaya koymuştur.

On yıl boyunca her zaman O'nun yanında bulunan müridi Abdülaziz Türkeş Şeyhi hakkında şu tespitlerde bulunmuştur: "Hiçbir zaman zerre miktar kendisinde kibir ve enaniyyet namına bir şey görülmezdi. Sade bir sofî gibi giyinip sade yaşamayı çok severdi. Ziyaretine gelenleri ayakta karşılardı. Hatta ziyaretçileri içinde talebeleri bile olsa onlar içinde ayağa kalkıp saygı gösterirdi. Kısaca insanlara karşı tevazuunda zirve yapmış bir kişiliğe sahipti."¹¹²

Şeyh Müşerref, büyüklerine karşı hürmette kusur etmezdi. Her zaman babasının sağında ve belli bir mesafede dizlerinin üstünde saygıyla otururdu. Babası ona bir şey sormayınca kadar konuşmaz, O'nun huzurunda sessizliği tercih ederdi. Aile büyüklerinin yanında oturduğunda onlara saygı gösterir sesini onların sesinden fazla yükseltmezdi. Aynı şekilde çok konuşmamayı kendisine adet edinen Şeyh hazretlerine dostları "söylemez baba" diye hitap ederlerdi.¹¹³

İnsan ilişkilerinde yumuşaklığı şiar edinen Şeyh Müşerref bu şekilde karşısındaki insanların gönüllerini çok çabuk kazanabiliyordu. Duygulu hâli herkesin üzerinde derin izler bırakırdı. Vaaz ve nasihatlerindeki içtenlik, samimiyet sohbetinde

¹¹⁰ www.dinkulturutolyesi.com şeyh müşerrefi tanımayan kalmasın. (Erişim Tarihi: 02.01.2019).

¹¹¹ www.dinkulturutolyesi.com şeyh müşerrefi tanımayan kalmasın. (Erişim Tarihi: 02.01.2019).

¹¹² Şeyh Müşerref'in Müridi Abdülaziz Türkeş'in Şeyh Müşerref'in Tevazusuyla ilgili Anlattıkları, Şeyh Müşerref'in Türbesi, Siirt Süleyman Şah Mezarlığı, Siirt Merkez (Röportaj Tarihi: 20.03.2019).

¹¹³ Muhammed Nazım, *en-Nûru's-Sârî*, 54.

bulunanların üzerinde büyük bir etki uyandırırđı. Hutbe ve vaazları çok etkili ve duygusal olduğundan cemaatinde bulunanlar gözyaşlarına hâkim olamazlardı.¹¹⁴

Hassas bir kalbe sahip olan Şeyh Müşerref kendi iç âlemindeki duyguları dışarıya yansıtmamaya çalışırdı. Bazen öyle bir duygusal hâle bürünürdü ki bu hâlin etkisiyle gözlerinden yaşlar akardı. Ağladığında kimse O’nun bu hâlini çabucak anlamazdı. Kendi içinde hıçkırıklarla ağlar gözyaşları sakallarından süzülerek akardı. Talebeleri, hac ziyaretinde mukaddes mekanlarda oturduğu yerde içinde gizlice ağladığını, göz yaşlarının önünü ıslattığına şahit olmuşlardır.¹¹⁵

Şeyh Müşerref, yaşlılara hürmet gösterir, onlara ikramda bulunur, onlara karşı saygıda kusur edilmemesinin ve onları koruyup gözetmesiyle ilgili tavsiyelerde bulunurdu.¹¹⁶ Aynı şekilde çocukları da çok severdi. Çocukları nerede görse onlarla ilgilenir, onlara ikramda bulunurdu. Çocuklar Şeyh Hazretlerini çok sevdiklerinden kendisine “şeker baba” diyerek hitap ederlerdi.¹¹⁷ Torunlarını çok sever onların evine gittiğinde onlara özel bir vakit ayırır, onlarla özel ilgilenirdi. Muhammed Nazım, babaları evlerine geldiğinde torunlarını yanına alır onlarla sohbet ettiğini, sohbetlerinin bölünmemesi için elinden geleni yaptığını söylerdi. Babalarının vefâtından sonra çocukları Şeyh hazretleriyle geçen eski güzel günlerinin hasretle yâd etiklerini söylemektedir.¹¹⁸

Şeyh Müşerref Ehl-i Beyt’e karşı da derin bir sevgi ve saygı içerisindeydi. Peygamberimiz (sav)’in soyundan gelen seyitlere, Peygamberimiz (sav)’in hatırı için saygıda kusur etmezdi; öyle ki seyit olan bir çocuk O’nun olduğu bir mekâna geldiğinde Şeyh Hazretleri saygıyla ayağa kalkar O’nun elini öperdi. Avukat Abdullah Özcan başından geçen bir hatırasında Şeyh Müşerref’in bir sohbetinde bulunurken yanlarına seyit olan bir çocuğun geldiğini; hemen kalkıp kapıda O’nu karşılayarak elini öpüp kendi yanına oturtmuş olduğunu; çocuğun heyecanlı konuştuğunu; konuşmasında Şeyh Hazretlerine “Diğer tarafta sen benim yükümsün” dediğini; bu söz

¹¹⁴ Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sârî*, 40.

¹¹⁵ Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sârî*, 107.

¹¹⁶ Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sârî*, 71.

¹¹⁷ Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sârî*, 54.

¹¹⁸ Bkz. Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sârî*, 103.

üzerine Şeyh Müşerref’in “Ben bugüne kadar böyle mutlu bir haberi ve güzel bir sözü duymadım” deyip mutluluğunu dile getirmiştir.¹¹⁹

Şeyh Müşerref, fakirlikten korkmaz elinde bulananı infak etmeye çalışırdı. İhtiyaç sahibi kim olursa olsun onu geri çevirmemeye gayret gösterirdi. Kendi ailesine de ihtiyaç sahiplerini kesinlikle geri çevirmemeyi, istenilen şey yanlarında yoksa da bir yerde temin edip onları boş çevirmemeyi tavsiye ederdi. Bu konuda ailesine şöyle bir örnek sunmuştur: “İnfak etmek bir musluğa benzer, eğer siz musluğu açık bıraksanız, içindeki su daima akar, şayet musluğu kapatırsanız su akmayacaktır.”¹²⁰

Şeyh Hazretleri çoğu zaman ihtiyaç sahibini boş çevirmemek için zengin olanlardan borç para alır ihtiyaç sahiplerine verirdi. Eline para geçince de borcunu öderdi. Bazen de zengin, amir, memur ve komutanlara ihtiyaç sahiplerini bir mektupla göndererek onların ihtiyaçlarının giderilmesini isterdi. Mektubu alan kişiler de onu kırmayarak ellerinden gelen yardımı yaparlardı. Kendisine niye böyle bir şey yaptığını soranlara, “İhtiyaç sahiplerinin ihtiyaçlarını gidermek bizlere vaciptir”¹²¹ diyerek Müslümanlar arasındaki yardımlaşma ve dayanışmayı herkese yaşayarak en güzel bir şekilde göstermiştir.

Bugün maalesef ümmetin bir kısmı açlıkla kavrulurken, diğer taraftan lavabolarını altınla kaplayıp zevk ve sefada sınır tanımayan Müslümanlar bulunmaktadır. Yine aynı şekilde ihtiyaç sahipleri gözetilmediğinden birçok kişi ihtiyaçlarını faizden, tefecilerden ya da daha farklı haram yollarından gidererek dünya ve ahiretlerini harap etmektedirler.

Şeyh Müşerref, İslam’ın kabul etmediği reddettiği, fikirlere karşı hiç kimseden çekinmeden, Canı pahasına olsa, sürgün ve işkenceyle neticelense de küfrün âlemi İslam’a saldırmak için attığı her fitne tohumuna karşı çekinmeden gereken cevabı verirdi. Muhammed Nazım, “Babacım! Fitne ehli olan kişiler güçlü ve zorbalıklarıyla etkili kişilerdir. Siz de onlara karşı çok sert mukavemet edip, etkili sözler

¹¹⁹<http://www.guleclerkoyu.com/#/icerik/seyh-muserref-hz/av-abdullah-ozcan-seyh-m/120>.(Erişim Tarihi: 04.01.2019).

¹²⁰ Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sârî*, 31.

¹²¹ Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sârî*, 38.

kullanıyorsunuz, böyle devam ederseniz başınıza bir şeyler getireceklerinden korkuyorum deyince” oğluna Allah katında fitne tohumunu ekenlere karşı koymakla sorumlu olduklarını bu sorumluluğu yerine getirmekle görevli olduklarını belirterek kararlılığını ortaya koymuştur. Yine başka bir akrabası buna benzer bir itirazda bulununca şehadet gibi kutsal bir mükafat varken niye bundan uzak durayım deyip tekrar kararlılığını dile getirmiştir.¹²²

Şeyh Müşerref, siyasetin olumsuz yönlerinden dolayı siyasetten uzak durmaya çalışırdı. Türkiye de seçimlerin yapıldığı bir günde öğrencileriyle birlikte köyün vadisinde bulunuyorlardı. Bu seçimde Ğavs-i Hizan hazretlerinin çocuklarından birisinin seçimleri kazanmadığı haberi ulaştırılır. Kendi durumunu seçimi kaybeden kişiyle kıyaslayarak Allah’a şükrederdi.¹²³

1.1.11.3. Tasavvufî kişiliği

Şeyh Müşerref, tasavvufu Kur’ân-ı Kerim ve Sünnet’i-Seniyye çizgisinde yaşayan önemli mutasavvıflardandır. O’nu yakından tanıyanların bize aktardıkları en önemli özelliğinin tasavvufu Kur’ân ve Sünnet çizgisinde yaşamasıdır.

Şeyh Müşerref’in tasavvufi kişiliğine baktığımızda ibâdet ve takvâ merkezli yaşadığını görmekteyiz. Verâ ehli olan Şeyh Müşerref, verânın önemi üzerinde durmuş, şüpheli şeylerden kesinlikle uzak durmuştur. Zikre çok önem vermiş her gün sabah namazından sonra evrâd ve zikirlerini yapmıştır.¹²⁴ Zahidâne bir hayat yaşamış; zühdü hayatının vazgeçilmezi hâline getirmiştir. Her türlü şan ve şöhretten uzak durmaya çalışmış ve herkese de bu yönden tavsiyede bulunmuştur. Duâsında her zaman:

ربي أنا العبد الفقير الكسير وأنت الرب القدير. لا تكلني إلى نفسي طرفة عين ولا أقل من ذلك. الهي أنا المحتاج في غناي. فكيف لا اكون محتاجا في فقري. و أنا الجهول في علمي فكيف لا اكون محتاجا في جهلي. ربي توفني مسلما و ألحقني بالصالحين

¹²² Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sârî*, 38.

¹²³ Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sârî*, 50-51.

¹²⁴ Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sârî*, 51.

“Ey Rabbim! ben, senin âciz ve fakir kulunum. Sen ise Rab ve kadirsin. Beni göz açıp kapatıncaya kadar hatta daha az bir süre nefsimle baş başa bırakma. Varlıklı hâlimle sana muhtaç olduğum hâlde, fakirlik hâlimle sana nasıl muhtaç olmayayım. İlimle cahil iken, cahilliğimle sana nasıl ihtiyacım olmasın. Rabbim beni Müslüman olarak öldürüp Müslüman olanlarla haşır eyle”¹²⁵ diye duâ ederdi. Aynı şekilde Abdullah Özcan, şeyh hazretlerini bir arkadaşına anlatmış arkadaşının hayranlığını ve duâ taleplerini şeyhe aktarınca Şeyh Müşerref, “Evladım, beni kimseye anlatma. Beni kimse bilmesin.”¹²⁶ diyerek bilinmek ve şöhretli olmaktan kaçındığını ifade eder.

Şeyhliği de kendisi için kabul etmemiş ve bu konuda, “Ben bu yükün altından kalkamam, bunun görevi ve sorumluluğu çok ağırdır.” Kendisini tanıtırken “biz talebeler ve hocalar” diye konuşur kendisini Şeyh olarak görmekten uzak dururdu. Açılacak bir Kur’ân kursuna Şeyh Müşerref’in ismi verilmek istenmiş O, karşı çıkarak “Buna gerek yoktur. Kur’ân kursu ismi yeterlidir” diyerek şöhretten kaçınmıştır. Aynı şekilde çarşıya çıkmaktan imtina eder “Eğer çarşıya çıkarsak insanlar bizleri seyretmeye çalışacaklar” deyip şan ve şöhret için çarşı pazara gitmemeye gayret ederdi.¹²⁷ Siirt’te, Siirt Merkez Camisi’nde namaz kılardı. İnsanlar kendisine karşı hayranlık hissedip ilgi gösterince Siirt Merkez Camisi’ne gitmekten vazgeçip küçük mescitlere gidip orada namaz kılmaya başlamıştır.¹²⁸

Şeyh Müşerref, dünyaya karşı bir misafirin gözüyle bakmış, mal ve mülke değer vermemiştir. Müezzini Hacı Ömer bazı kimselerin layık olup hak ettiklerinden dolayı Yüce Allah’ın kendilerine mal verdiğini Şeyh Müşerref’e söyleyince Şeyh “Eğer Allah (cc) layık olduğundan dolayı kişiye mal verseydi babam Şeyh Seyda Hazretlerine Amerikalı zenginlerin sahip olduğu malı vermesi gerekirdi”¹²⁹ diyerek insanlara verilen mal ve mülkün hak ettiklerinden dolayı verilmediğini, imtihan vesilesiyle verildiğini, konunun bu şekilde anlaşılması gerektiğini söylemiştir.

¹²⁵ Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sâri*, 64.

¹²⁶ <http://www.guleclerkoyu.com/#icerik/seyh-muserref-hz/ilim-ve-tarikat-icazeleri/62> (Erişim Tarihi: 08.11.2018).

¹²⁷ <http://www.guleclerkoyu.com/#icerik/seyh-muserref-hz/hayati-3/63> (Erişim Tarihi: 25. 05. 2019).

¹²⁸ Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sâri*, 72.

¹²⁹ Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sâri*, 54.

Şeyh Müşerref, kalbinde dünyaya karşı hiçbir şekilde sevgi beslememiştir. Kendileri her zaman “Vallahi dünyayı sevmiyorum” diyerek dünya sevgisinin kalbinde yer edinmediğini söylemiştir.¹³⁰ Kendileri dünyadan ayrıldığında kendisi için bir karış toprak almamış, insanların kendisine kaldırıp biçmesi için emaneten verdiği tarlaların dışında kendisinin tarlası olmamıştır. Zaten kendisi de “İnsanların ihtiyacını karşılayacak miktarda bir mala sahip olması onun için yeterlidir”¹³¹ diyerek insanın dünyada bir misafir olarak geldiğini onun için dünyaya karşı hırslı olunmaması gerektiğini her zaman vurgulamıştır.¹³²

1.2. TARİKATI

1.2.1. Tarikat Şeyhleri

Şeyh Müşerref, tasavvufî öğretiyeye bağlı olan köklü bir aileye mensuptur. Babası, dedesi ve büyük dedesi Nakşibendi Tarikatı’nın büyük şeyhlerindendir. Büyük dedesi Şeyh Es’âd-ı Evvel, Şeyh Salih Sipkî (ö.1268/1852)’nin postnişidir.¹³³ Dedesi Şeyh Abdullah, Şeyh Hüseyin-i Basret (ö.1332/1914)’in halifesidir. Babası Şeyh Es’âd-ı Sanî Şeyh Abdullah’ın halifesidir. Anne tarafından dedesi Seyit Muhammed Emin Arvasî (ö.1319/1901), Seyyid Fehmi Arvasî (ö.1286/1869)’nin halifesidir. O da Seyit Taha Nehrî (ö.1269/1853)’nin halifesidir.¹³⁴

Şeyh Müşerref, Yüce Allah (cc)’a ne kadar şükrederse de kendisine bahşedilen böyle bir aile nimetinin şükrünü eda edemeyeceğini belirtir. Çünkü Allah Teâlâ kendisine büyüklerinin gözetimleri altında yetismeyi lütfettiğini, kalbini onların sevgisiyle doldurduğunu, onun için ne kadar şükrederse az olduğunu dile getirir.¹³⁵

Şeyh Müşerref, küçük yaşından itibaren babasının zikir meclislerine katılırdı. Babası O’nu zikir meclislerine götürür, yaptığı zikir hatimelerine O’nu da dahil

¹³⁰ Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sârî*, 87.

¹³¹ Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sârî*, 113.

¹³² Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sârî*, 114.

¹³³ Postnişin, bir tekke ve dergâhta posta oturan, yani o dergâhın başında bulunan kişiye verilen bir isimdir.

¹³⁴ İlhan, *Şeyh Müşerref el-Hunûkî*, 21.

¹³⁵ Mehmet Fadıl Efe, *Üstad Şeyh Müşerref Hacı Ahmet ve Mele Alaidin’e Hitaben*, Özdemir Ofset, Gaziantep, yy. 7.

ederdi.¹³⁶ Ayrıca hocalarının yanında okurken de onların manevî eğitimlerinden de istifade ederdi. Hocalarından aldığı eğitim belli bir seviyeye gelince, kendisine bir müşşid-i kâmil bulup ona intisap ederek, manevî anlamda da eğitimini sürdürmek istedi. Ancak birçok şeyhle görüşüp onların zikir hatmelerine katıldığı halde bunların içinde sadece iki kişiye tam anlamıyla intisap etmiştir. İntisap ettiği bu iki kişi şunlardır:

1. Şeyh Es'âd-i Sâni (ö.1369/1976): Şeyh Müşşeref'in babası Şeyh Es'âd-i Sâni, hem babası Şeyh Abdullah'tan hilafet almış, hem de Şeyh Hüseyin-i Basreti (ö.1332/1914)'nin oğlu Şeyh Celaleddin (ö.1393/1973)'den Nakşibendi Tarikatı'nın hilafetini almıştır.¹³⁷ Buna göre silsile aşağıdan yukarıya doğru şöyle sıralayabiliriz.

1. Şeyh Abdullah ve Şeyh Celaleddin,
2. Şeyh Hüseyin-i Basret,¹³⁸
3. Şeyh Hâlid-i Zibari (ö.1280/1863),
4. Şeyh Muhammed-i Ayni (ö.1275/1859),
5. Şeyh Salih-i Sipkî,
6. Şeyh Hâlid-i Cezeri (ö.1255/1839),¹³⁹
7. Mevlâna Hâlid-i Zülçenaheyn (ö.1242//1827).¹⁴⁰

Şeyh Müşşeref *Adanalı Muhammed* adlı eserinde, “Ne zaman insanlar babamın yanında zikir hatmesi yapsalar, çoğu zaman ben de onlarla bu zikre katılır, onlarla birlikte tövbe ederdim. Bu hâlim buluş çağından önce ve sonra da devam etmiştir”¹⁴¹ diye söylemesi ve aynı şekilde Şeyh Es'âd-i Sâni'nin, Şeyh Müşşeref ve

¹³⁶ Muhammed Nazım, *en-Nûru's-Sâri*, 19.

¹³⁷ Muhammed Nazım, *en-Nûru's-Sâri*, 160-161.

¹³⁸ Muhammed Nazım, *en-Nûru's-Sâri*, 161.

¹³⁹ Efe, *Üstad Şeyh Müşşeref Hacı Ahmet ve Mele Alaidin'e Hitaben*, 40.

¹⁴⁰ İlhan, *Şeyh Müşşeref el-Hunûkî*, 23.

¹⁴¹ Şeyh Müşşeref, *Adanalı Muhammed*, El yazma eser, Aile ktp., 2.

Şeyh Münevver’e hilafet icâzetini sözlü olarak verdiğini söylemesi¹⁴² babasının yanında tövbe aldığını ve ilk olarak ona intisap ettiğini göstermektedir.

2. Şeyh Mustafa Kemâleddin (ö. 1986)

Şeyh Mustafa Kemâleddin el-Erbilî, 1408/1988 yılında Irak’ın Musul İli, Erbil Kasabası’nın Hişem Köyü’nde dünyaya gelir. Kemâleddin lakabı ile bilinen Şeyh Mustafa, Şeyh Ebubekir Nekşibend Hirşemî (ö.1911)’nin oğludur. Şeyh Mustafa, Nakşibendî Tarikatı’na bağlı olan köklü ve dindar bir aileye mensuptur. Şeyh Mustafa Kemâleddin ilk tahsilini babasından alır. Bölgenin önemli hocalarında dersler tahsil eder. 1863/1942 yılında Kelam, astronomi gibi dersleri de Molla Ali Hikmet Efendi (ö.?)’den aldıktan sonra kapsayıcı bir ilmî icâzet ve özel olarak tasavvufî icâzet alır. Hocası Molla Ali Hikmet Efendi’nin irşâd hizmeti ile ilgili kendisine, izin vermesiyle, babası hayattayken tebliğ hizmetine başlar.¹⁴³

Şeyh Mustafa Kemâleddin el-Erbilî babası Şeyh Ğıyasuddin’den tasavvuf icâzetini alır. O da Şeyh Osman Siracuddin et-Tavilî yoluyla Mevlânâ Hâlid’den icazesini alarak Hâlidî kolunun başı olan Mevlânâ Hâlid’e kısa yoldan ulaşır.¹⁴⁴ Şeyh Mustafa Kemâleddin dinî, fennî ve tasavvufî ilimlerde yetkin birisidir. Birçok kişiye hem ilmî hem de tasavvufî icâzet vermiş olup 1986 yılında vefât eder.¹⁴⁵

Şeyh Müşerref’in Şeyh Mustafa Kemâleddin’e İntisabı

“Ben yirmi beş yaşlarında iken Siirt’te Mustafa Hamzevî’nin yanında teberruken tövbe aldım”¹⁴⁶ diyen Şeyh Müşerref, bazı şeyhlerden tövbe aldığını ancak bu tevbenin teberruken olduğunu, ciddi anlamda bir intisap olmadığını, geçici olduğunu dile getirir. Karşılaştığı birçok şeyhin zikir hatmelerine katılan Şeyh Müşerref, onlardan tövbe almışsa da kendi fitratına uygun ve tam olarak

¹⁴² Şeyh Müşerref, *Hacı Ahmet*, 32.

¹⁴³ Muhammed Vefa, *Ğurretü'l-vefa*, 86.

¹⁴⁴ Batar, “Şeyh Müşerref’in Hayatı”, 772.

¹⁴⁵ Muhammed Vefa, *Ğurretü'l-vefa*, 87.

¹⁴⁶ Şeyh Müşerref, *Adanalı Muhammed*, 2.

bağlanabileceği bir mürşid bulamaz. Kendisi tam anlamıyla bir mürşid-i kâmile bağlanma arayışı içerisindeyken Yeniaydın Köyünde imamlık yaparken İmam Şâ'rânî (ö.973/1565) (ra)¹⁴⁷ “Herkesin bir mürşide tam anlamıyla bağlı olması gerekir” sözünü mütalaa ederek artık tam anlamıyla kendisine bir mürşid bulup ona intisap etme vaktinin geldiğini de anlamış olur.¹⁴⁸ Bu amaçla Irak’a giderek bir mürşid arama arayışı içerisine girer. Irak’ta ismini hatırlamadığı bir âlimle karşılaşır. Şeyh Müşerref ilk defa bu şahıstan Şeyh Mustafa Kemâleddin’nin ismini duyar; daha sonra gidip şeyhi ziyaret etme düşüncesi kalbine girer. Musul’un Amadiyye kasabasına gider, orada bir camide namaz kılarken beyaz elbiseli bir adamla karşılaşır ve adama hiçbir şey sormadığı halde kendilerine, “İlim tâlimi için Erbil gibisi, Erbil’de de han olarak Şeyh Mustafa’nın hanı gibisi yoktur” deyince, Şeyh Mustafa Kemâleddin’i ziyaret etme düşüncesi kalbine tam yerleşmiş olur.¹⁴⁹

Şeyh Müşerref, Erbil’e gitmek için Berzur’a gelir. Birkaç gün Berzur’da kaldıktan sonra Berzurlu Hacı Nâsır’la birlikte Musul’un Erbil ilçesine giderler. Erbil’e vardıklarında Mevlânâ Hâlid’in hanının yanında durarak, hanın camisine gidip namazlarını kılarlar; namazdan sonra camii imamının odasına girerek imama Şeyh Mustafa’yı ziyaret etmek için geldiklerini söylerler. İmam (Molla Said), kendilerine; “Çok güzel, ben de Şeyh Mustafa’nın mensubuyum ikindi yaklaşıyor isterseniz namazı kılıp beraber gidelim” der. Gittiklerinde bakarlar ki Şeyh Hazretleri bir sandalyenin üzerinde oturmuş etrafında bulunan birkaç kişi ile sohbet etmektedir. Şeyh Mustafa’yı ziyaret ettikten (selamladıktan) sonra Hoca: “Efendim bu kişiler sizi ziyaret edip, size

¹⁴⁷ Şa’rânî, 898/1493 yılında Kahire’nin Kalyûbiye bölgesindeki Kalkaşende’de doğmuştur. Soyu, Hz. Ali’ye ulaşır. Şa’rânî nisbesi babasının köyü, Menûfiye’ye bağlı Ebûşâ’râ’dan gelmektedir. İlim talimine babasının yanında başlayıp ve O’nun yanında hıfzını tamamlar. Kahire’ye giderek bölgenin meşhur alimlerinden elliden fazla hocadan dinî ilimleri öğrenir. On beş yaşındayken ilk haccını yapar. Tasavvufa ilgisi artınca eğitimine ara verip bir yıl Mukattam dağında ve Karâfe harabelerinde inzivaya çekilir. Önce Ali el-Mersafi’ye, ardından Muhammed eş-Şinnâvî’ye intisap eder. Hocası Zekeriyâ el-Ensârî vasıtasıyla üç farklı yolla Sühreverdîyye-Necîbiyye’den (Büzgaşıyye) hırka giyer.100’den fazla sûfi ile sohbet edip yirmi altı tarikattan el aldığı belirtilmektedir. Şa’rânî, Kadı Muhyiddin Abdülkâdir Özbekî tarafından Kahire’de Bâbîşâ’riyye’de adına yaptırılan külliye otuz iki yaşından itibaren binlerce talebeyi irşad etmenin yanı sıra dinî ilimleri de okutur. Ömrü boyunca eğitim, irşad ve eser telifiyle meşgul olan Şa’rânî 12 Cemâziyelevvel 973’te vefât eder. Şa’rânî’den sonra makamına oğlu Abdurrahman geçer. Bu yolla Şa’rânîyye veya Şa’râviyye adıyla anılan bir tarikat meydana gelir. Şa’rânî hayatta iken daha çok Şâzeliyye ve Bedeviyye-Metbûliyye şeyhi olarak bilindiği halde Şa’rânîyye’nin Rifâiyye’nin bir kolu şeklinde devam ettiği belirtilmektedir. Bkz. Hayri Kaplan, “Şa’rânî”, *DİA*, İstanbul, 2010, XXXVIII, 347-350.

¹⁴⁸ Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sârî*, 2.

¹⁴⁹ Şeyh Müşerref, *Adanalı Muhammed*, 2-9; Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sârî*, 193.

intisap etmek için gelmişler” der. Daha sonra Şeyh Mustafa Hazretleri odasına gider, onlar da O’nun odasına giderek kendisinden tövbe alıp intisap ederler. Orada birkaç gün kalıp, her gün dört defa yapılan hatme zikirlerine katılırlar.¹⁵⁰

Şeyh Müşerref, en sonunda kalbinin aradığı mürşidin Şeyh Mustafa olduğuna kanaat getirir. Bununla ilgili olarak kendisine intisap etiğini, hatta O’nun hatırına babasından hilafet alan oğlu Abdullah’a da intisap ettiğini şöyle dile getirir:

قبلت الشيخ عبد الله شيخا عزيزا مرشدا سندا إماما
ولم لا ارتضي شبلا كريما لأساد علوا فاقوا الكراما
أساتذة جهابذة شمس أناروا الأرض واطرحوا الظلما
سقوا للناس مختوما رحيقا وداوهم فما وجدوا سقاما¹⁵¹

“Aziz mürşidi İmam Şeyh Abdullah’ı şeyh olarak kabul ettim.

Seçkinlerin derecesine yükselmiş aslan yavrusuna niye razı olmayayım ki,

Hepsi de benzersiz hocalardır. Güneş misali karanlığı gideren güneşlerdir.

İnsanlara cennetin kadehlerini içirerek, hastalıklarını tedavi ederler.”

Şeyh Müşerref, birçok defa Şeyh Mustafa’yı ziyaret etmiştir. Berzur’dayken iki kere; bir hac seferi dönüşünde¹⁵² birde 1990 yılında umreye giderken, yolculuğu esnasında Erbil’e uğrayarak şeyhini ziyaretine gitmiştir. Erbil’deyken mürşitlerinin günlük yaptığı hatmelere icabet etmiştir.¹⁵³

Tüm bu anlatılanlardan Şeyh Müşerref’in önce babasına intisap ettiği, ardından Irak’a giderek asıl mürşidim dediği Şeyh Mustafa Kemaleddin’e intisap edip ondan icâzet aldığı anlaşılmaktadır. Konu anlaşıldıktan sonra müellifimizin tarikat silsilesine geçebiliriz.

¹⁵⁰ Şeyh Müşerref, *Adanalı Muhammed*, 7-12; Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sârî*, 193.

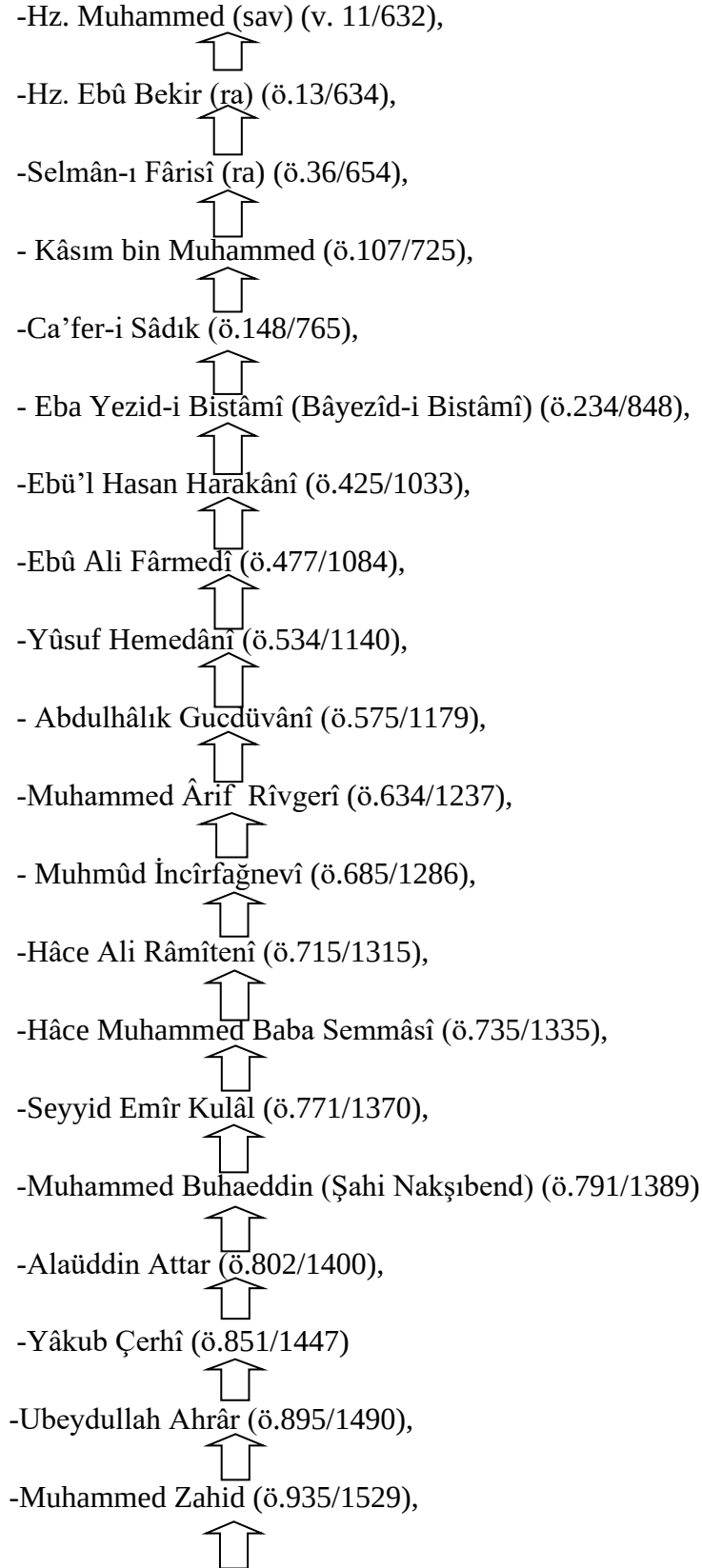
¹⁵¹ Şeyh Müşerref, *Divân*, 133; Abdüsselam Kartal, *Divân Şeyh Müşerref-i Hunuki*, Ravza Yayıncılık, İstanbul, 20013, 317.

¹⁵² Bkz. Şeyh Müşerref, *Adanalı Muhammed*, 14-16; Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sârî*, 195.

¹⁵³ Şeyh Muhammed Bedreddin, *er-Rihle ila-d-diyari’l-mukades*, Özel Baskı, Halep, yy. 71-75.

1.2.2. Tarîkat Silsilesi

Şeyh Müşerref, Hacı Ahmed adlı eserinde mensubu olduğu Nakşibendî Tarîkatı'nın silsilesini şöyle sıralamaktadır:

-Dervîş Muhammed İmkenegî (ö.969/1562),
↑
-Hâcegî Muhammed İmkenegî (ö.1008/1600),
↑
-Şeyh Muhammed Bâkî Billâh (ö.1012/1603),
↑
-Ahmed-i Fârûkî (İmâm-ı Rabbani) (ö.1033/1624),
↑
-Muhammed Ma'sûm Sirhindî (ö.1079/1668),
↑
-Şeyh Muhammed Seyfeddin (ö.1095/1684),
↑
-Seyyid Nûr Muhammed (ö.1134/1722),
↑
-Seyyid Mazhar Can-ı Canan (ö.1195/1781),
↑
-Şeyh Abdullah-i Dehlevî (ö. 1239/1824),
↑
-Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî (ö. 1242/1827),
↑
-Şeyh Osman-ı Tavilî (ö.1286/1869),
↑
-Şeyh Ebubekir-i Erbilî (v.?),
↑
-Şeyh Mustafa Kemâleddin (ö.1406/1986),¹⁵⁴
↑
-Şeyh Müşerref (ö.1429/2008).

1.2.3. İrşâd Hizmeti

Şeyh Müşerref, babasının da isteğiyle 1953-1977 yılları arasında Siirt'in Pervari İlçesi'nin, Yeniaydın Köyü'nde fahri imamlık ve irşâd hizmetinde bulunur. Yirmi dört yıl boyunca Yeniaydın Köyü'nde talebe yetiştirip insanları irşâd eder. O'ndan istifade etmek için başta çevre iller olmak üzere birçok yerden insanlar yanına gelip, O'nun sohbetinde bulunurlardı. İnsanlar O'nun tavsiyelerini pür dikkatle dinlerlerdi. Sohbetlerinin konusu; genellikle Peygamberimiz (sav), O'nun güzel

¹⁵⁴ Şeyh Müşerref, *Haci Ahmed*, 11-29.

ahlâkından ve hayatından kıssalar, takvayı özendirme, dünyaya bağlılıktan uzaklaştırmaktı.¹⁵⁵

1977 yılında kardeşi Şeyh Münevver'in vefâtıyla Yeniaydın Köyü'nden kendi köyü olan Güleçler Köyü'ne gelerek babasının yerine irşâd hizmetini sürdürür.¹⁵⁶ Güleçler Köyü'nde babasından aldığı tebliğ vazifesini en güzel bir şekilde yerine getirir. Yaşı ilerleyip güçten düşünce, zor da olsa vaaz ve nasihatlerine devam eder. 2008'de vefât edinceye kadar da bu hizmetinde geri durmaz.¹⁵⁷

İrşâd ve tebliğ görevini yürütürken adının duyulmasını hiç istemez, sohbetine gelenlere, “Beni size soranlara benim vasfımı anlatıp beni onlara tarif etmeyin. Eğer benim onlara bir faydam dokunacaksa doktorunu arayan hasta misali Cenab-ı Hak o kimseyi bana ulaştıracaktır” diyen Şeyh Müşerref'in etrafında insanlar hiç eksik olmazdı. Farklı farklı şehirlerden insanlar gelip O'nun sohbetinden istifade ederlerdi. Hatta Pakistanlı, Yemenli, Afrikalı ve daha birçok ülkelere mensup insanlar da O'nun irşâd hizmetinden faydalanırlardı.¹⁵⁸ Buda kendisinin sadece kendi bölgesinde değil, bölgesinin dışında da insanların ilgi ve sevgisini kazandığını göstermektedir.

1.2.4. Halifeleri

Şeyh Müşerref'in Siirt, Van ve çevre iller başta olmak üzere Türkiye'nin diğer farklı illerinde de mensupları olduğu gibi ayrıca Irak ve Arabistan gibi ülkelere de mensupları bulunmaktadır. Mensuplarının birçoğuna hatme izni verdiği halde hilafet icâzetini sadece iki kişiye vermiştir.¹⁵⁹

1. Şeyh Muhammed Nuri: 1934 yılında Güleçler Köyü'nde dünyaya gelir. İlk ilmî tedrisatını babasının yanında alır. Pervari'nin Gölgesi (Deştadan), İğneli (Mehiz) Köyleri; Van'ın Gürpınar İlçesi'nin Sükünüs, Özlüce Köyleri ve Van

¹⁵⁵Muhammed Nazım, *en- Nûru's- Sârî*, 28.

¹⁵⁶Sönmez, *Dîwana Şêx Müşerrefê Xinûkî*, 9.

¹⁵⁷<http://www.guleclerkoyu.com/#/icerik/seyh-muserref-hz/av-abdullah-ozcan-seyh-m/120>(Erişim Tarihi:18.07.2019)

¹⁵⁸On yaşından beri Şeyh Müşerref'in hizmetinde bulunan Müridi Abdülaziz Türkeş'in Şeyh Müşerref'in irşâd hizmetiyle ilgili anlattıkları. Şeyh Müşerref'in türbesinde, Şeyh Süleyman Mezarlığı, Siirt, (Röportaj Tarihi:12.04.2019).

¹⁵⁹ İlhan, *Şeyh Müşerref el-Hunûkî*, 24.

Merkeze bağı Ayanis, Güveçli Köylerin’de fahri imamlık ve eğitim hizmetinde bulunur. Hem ilmî hem de hilafet icâzetini abisi Şeyh Müşerref’ten almıştır. 2010 yılında İstanbul’a taşınmış olup hâlen İstanbul’da yaşamaktadır.¹⁶⁰

2. Seyyid Şeyh Abbas Irakî: Irak’ta yaşamakta olup, çalışmamızda hayatıyla ilgili herhangi bir bilgiye rastlamadık.

1.2.5. Kerâmetleri

Şeyh Müşerref’in göze çarpan en bariz özelliği bilinmemek, gizli kalmayı arzulamasıydı. Böyle olduğu hâlde Yüce Allah (cc) O’na birçok kerâmet ihsan etmiştir. O’na ihsan edilen en büyük kerâmet dinin yüce emirleri karşısında sarsılmaz bir istikâmetinin olmasıdır. Dinin bütün zâhirî ve bâtınî emirlerini mükemmel bir şekilde yaşayıp herkese örnek olmasıdır.¹⁶¹ Bununla beraber halk arasında bilinen birkaç kerâmetini anlatmak faydalı olacaktır.

İhsan Süreyya Sırma, Erzurum’da birkaç arkadaşıyla birlikte Şeyh’in ziyaretine gider. Yolda İhsan Hoca’nın arkadaşları kendisine, “Sizin buradaki hocalar pek konuşmayı sevmezler. Bizse ondan istifade etmek için gidiyoruz. Sen ona soru sor, biz de sorularınla kendisinden istifade edelim” deyince İhsan Bey, “Ben soru sormam, şayet sizin sorularınız olursa ben ona Kürtçe söyler cevaplarını da size tercüme ederim.” (Şeyh Müşerref Hazretleri Türkçeyi anlıyordu yalnız iyi konuşamıyordu.) Perşembe günü ikindiden sonra köye varırlar. Seyda onları evinin kapısında karşılayıp içeriye davet eder, dinlenip namaz kılmalarını söyler, kendisi de her perşembe ikindiden sonra babasının mezarını ziyaret etmeyi adet edindiğinden babasının kabrine gidip geldikten sonra oturup muhabbet edeceğini söyleyip çıkar. Babasının kabrini ziyaretinden sonra onların yanına gider. Biraz muhabbet ettikten sonra, “İhsan Bey! Bir insan ne kadar az konuşursa kusurları o kadar az görünür. Benim kusurlarım da çok olduğundan, bu kusurlarım açığa çıkmasın diye az konuşmayı kendime ilke edindim; fakat senin arkadaşların konuşmamı istiyorlar,

¹⁶⁰ Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sârî*, 148-151; İlhan, *Şeyh Müşerref el-Hunûkî*, 24.

¹⁶¹ Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sârî*, 120.

şimdi ne yapayım? diyerek¹⁶² İhsan Bey ile arkadaşları arasında geçen konuşma O'nun kerametine işaret eder.

Şeyh Müşerref, talebeleriyle birlikte yatsı namazından sonra talebelerin birazcık dinlenip oyun oynamaları için onlarla köyün açık bir alanına gider. Talebeleri oyun oynarken Şeyh, herkesin hemen toparlanıp hücreğine (odasına) gelmesini ister. Herkes hızlıca Şeyh hazretlerinin odasına geldiğinde, şeyh hazretleri “ هو الحبيب الذي ترجى شفاعته (O öyle bir peygamberdir ki O'nun şefaati umulur)” beytini okuyup, yüz defa peygamberimize salavat getirmelerini ister. Herkes salavatlarını bitirir bitirmez büyük bir deprem meydana gelir; öyle ki köyün vadisi toz duman içerisinde kalır. Şeyh Hazretleri duâ edip biraz sükûn ettikten sonra “Maşallah bu çok büyük bir depremdi” diyerek depremin olacağını önceden hissetmiş,¹⁶³ ona göre duâ ve salavatlarla tedbirini alıp açıkça kerametini belirtmiştir.

Şeyh Muhammed Emin, babasından aktardığına göre; Molla Hüseyin birkaç misafir arkadaşıyla birlikte Şeyh Müşerref'i ziyaret etmek ister. Yanların da Şeyh'in küçük oğlu Muhammed Şifa'nın yemesi için iki tane nar alıp yola koyulurlar. Yaya olarak çıktıkları yolculuklarında Şeyh'in köyünün yakınında bulunan bir su kenarında abdest alırlar. Misafirlerinden biri Molla Hüseyin'e “Bazı sûfiler Şeylerinin ziyaretine giderler. Yanlarında şeyhlerine ikram etmek için biraz ceviz götürürler, yolda sûfilerden bir tanesi şeyhlerinin cevizlerini getirip yemeyi teklif eder. Aynı şekilde sen de iki narı getir beraber şu su kenarında yiyelim” der. Bu şekilde hoca arkadaşı, şeyhi denemek ister. Bunun üzerine Molla Hüseyin arkadaşına, “Hoca edepli ol, bu şekilde şeyhimi tecrübe edemezsin; çünkü Şeyhim senin bu söylediğin şeyden üstündür” diyerek dostunu uyarır. Şeyh'in yanına giderek sohbetini dinlerler. Sohbetten sonra abdestlerini tazelemek için dışarı çıkarlar. Yanlarında getirmiş oldukları iki narı Şeyh'e vermeyi unuturlar. Abdestlerini tazeledikten sonra Şeyh Muhammed'in babası Şeyhinin yanına gidip küçük oğlu Şifa'nın yemesi için yanında iki tane nar getirdiğini, ziyareti esnasında kendisine vermeyi unuttuğunu söyler. Şeyh Hazretleri, “bu iki narı götürün köyün altında bulunan suyun kenarında arkadaşlarınızla ye, narların tadı da çok

¹⁶² <http://www.Dinkulturuatolyesi.com/> İhsan Süreyya Sırma, Şeyh Müşerref'i tanımayan kalmasın (Erişim Tarihi: 18.01.2019).

¹⁶³ Muhammed Nazım, *en-Nûru's-Sârif*, 96.

güzeldir” der. Daha sonra ben hoca arkadaşıma, “Allah senin iyiliğini versin, sen saygıda kusur ettiğinden mahcup ve utangaç bir duruma düştük” diyerek mahcubiyetini dile getirmiştir.¹⁶⁴ Bu olay, yani Şeyh Müşerref’in kendisinin ziyaretine gelen misafirlerin yanlarında getirdikleri narların tadının güzelliği ve onların kendi aralarında konuştukları şeyleri Allah’ın izniyle bilmesi O’nun bir kerameti olarak değerlendirilebilir.

1.2.6. Vefâtı

Şeyh Müşerref, 83 yaşına geldiğinde karaciğerinde rahatsızlık duymaya başlar. Artık eskisi gibi dolaşamaz ve ders veremez olmuştur. Rahatsızlığı ilerlemeye başlayınca Siirt’te tedavi görmeye başlar. Kendileri 83 yaşının az olmadığını Hz. Osman (ra)’ın 83 yaşında vefât ettiğini dile getirmiştir. Kendisi şayet vefât edecek olursa Molla Hâlil Siirti’nin bulunduğu Siirt’teki Şeyh Süleyman mezarlığına defnedilmesi için vasiyette bulunur.¹⁶⁵

Şeyh Müşerref, vefât edeceği gece, yanına birçok mübarek âlim giderek O’nu ziyaret ederler. Şeyh hazretleri çok hasta olmasına rağmen gelen ziyaretçilerini güler yüzle karşılar. Ziyaretçilerin içinde bulunan dostu Molla Bedreddin’den Rad Süresini okunmasını ister. Rad suresi okurken Şeyh Müşerref Rabb-ı Rahman’a rûhunu teslim eder. 1429/2008 Mevlit Kandilin de vefât eder. Hayatı boyunca Peygamberimiz’in izinden hiç ayrılmamaya çalışan Şeyh Hazretleri, Peygamber Efendimiz gibi 13 gün hasta yattıktan sonra 12 Rebiu’l-Evvel’de hakkın rahmetine kavuşur. Vefât haberini duyan sevenleri birçok ilden gelerek şeyhin oğlunun evinin önünde toplanırlar. Cenaze namazını büyük bir kalabalığın katılımıyla 24.03.2008’de saat 10.00’da Molla Bedrettin Sancar tarafından Siirt Sancaklar Çarşı Camiin de kıldırır. Vasiyeti üzerine hocası Molla Hâlil el-Siirdî’nin medfun olduğu Şeyh Süleyman Mezarlığına defnedilir.¹⁶⁶

¹⁶⁴ Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sârî*, 120.

¹⁶⁵ Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sârî*, 138-140.

¹⁶⁶ Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sârî*, 138-140.

1.3. ESERLERİ

Şeyh Müşerref büyük bir âlim, edip, şair ve vaizdi. Birçok eser yazmış ve birçok eseri de şerh etmiştir. Eserlerini Kürtçe, Arapça ve Farsça yazmıştır.¹⁶⁷

Şeyh Müşerref, ana dilinin Kürtçe olması, medreselerde okuduğu kitapların bazılarının da Kürtçe yazılması sebebiyle bu dili çok iyi biliyordu. Arapçaya da hakimdi.¹⁶⁸ Aynı zamanda Farsçayı da öğrenip Irak'tayken geliştirir. *Divân*'ı incelendiğimizde Arapça, Farsça ve Kürtçeyi çok etkin bir şekilde kullandığını, kendisinin üç dilin söz sanatlarını kullanarak bu dillerde uzman olduğunu görmekteyiz. Oğlu Abdullah Özcan, “Babamın Türkçesi fazla iyi değildi; konuştuğu zaman zorlanarak konuşmaya çalışırdı”¹⁶⁹ diyerek Türkçeyi anladığını ancak iyi konuşamadığını ifade etmiştir. Böyle olduğu halde *Divan* 'a baktığımızda “Meded Ya Resullulah” şiiriyle Türkçeyi de kullandığını görmekteyiz.¹⁷⁰

Şeyh Müşerref'in çeviri konusunda da çok iyi olduğunu görmekteyiz. Molla Yunus'un *Zuhurf* kitabını ve Molla Cami'nin Farsça *Lüccetül'-Esrar* eserlerini Arapçaya çevirmiştir. Üç dile hâkim, dört dilde kitap yazmış olan müellifimizin eserlerini ve mektuplarının başlıcaları şunlardır.

1.3.1. Edebi Eserleri

1.3.1.1. Divân

Şeyh Müşerref'in en önemli eseri olup Arapça, Farsça, Kürtçe ve Türkçe manzum şiirlerinden oluşmaktadır.

Şeyh Müşerref, *Divân*'ı konu olarak münacat, naat, mersiye, sarf-nahiv ve sevdiklerine (başta Molla Bedreddin Sancar olmak üzere) yazdığı mektupları içermektedir. *Divân*'ın en başında bulunan “Ya Resulallah!” şiiri bir naat/münacat karışımıdır. Ondan sonra gelen “Kengi Ya Râb! ne zaman Ya Rab!” ise bir münacattır. “*Güz u Mevwîj* (Ceviz ile Üzüm)” ve “*Gelî Fekiyan* (Ey Talebeler)” şiirlerinde

¹⁶⁷ Adnan Demircan, *İhsan Süreyya Sırma*, 62.

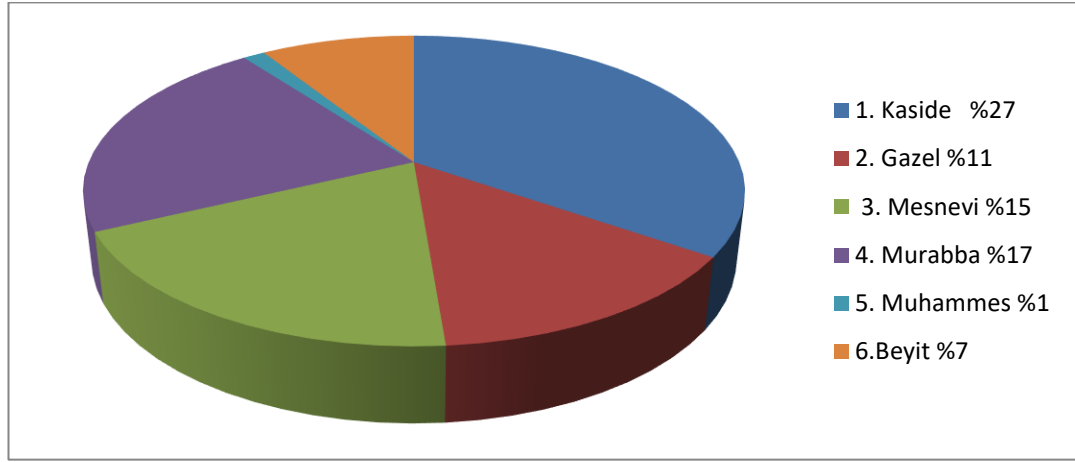
¹⁶⁸ Sönmez, *Dîwana Şêx Muşerrefê Xinûkî*, 13-17.

¹⁶⁹ Sönmez, *Dîwana Şêx Muşerrefê Xinûkî*, 12.

¹⁷⁰ Şeyh Müşerref, *Divan*, 58-60.

talebelerine olan sevgisini ve ahlâki tavsiyelerini dile getirmiştir. Arapça bölümünde yer alan “Senâuke Rabbi muhtede’l-kulli min emri (ey Rabbim! bütün övgüler sanadır, bütün işlerimde sana boyun bükmüşüm)” şiirinde kendi biyografisini özetlemiştir. “İlâhi leke’l-hamdu’l-lezi... (Rabbim sana hamd ederim ki...)” diye başlayan şiiri ise bir talebesine icâzet verirken kullandığı metni içermektedir.¹⁷¹

Şeyh Müşerref *Divân*’ının Kürtçe bölümündeki şiirlerini altı nazım biçimini kullanarak yazmıştır. Bu nazım biçimleri ve oranları şöyledir: kaside %27, gazel %11, mesnevi %15, murabba %17, muhammes %1, beyit %7 oranlarında kullanması O’nun *Divân* edebiyatına olan hâkimiyetinin en güzel örneğidir.¹⁷² Kullanılan nazım ölçüsünün daha iyi anlaşılabilmesi için şöyle bir grafikte gösterebiliriz.

Şeyh Müşerref, talebelik yıllarından itibaren şiire ilgi duymuş, şiirler yazmaya başlamıştır.¹⁷³ Hocası Molla Tayyip’in yanında okurken farklı konularda şiirler yazmıştır.¹⁷⁴ şiirlerinin bazılarını aruz, bir kısmını da serbest ölçü ile dile getirmiştir.

¹⁷¹Batar, “Şeyh Müşerref’in Hayatı”, 773.

¹⁷²Sönmez, *Dîwana Şêx Muşerrefê Xînûkî*, 13.

¹⁷³Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sârî*, 16.

¹⁷⁴Bir defasında Şeyh Muhammed’in oğlu Şeyh Masum onların medreselerine gider, medresede yakacak odunları bitmiştir. Medresedeki arkadaşlarından Abdulkaki ve Abdullah kendisine “Şeyh Masum medresemize gelmiş ona odunlarımızın bittiğini söyle oda köylülere söyler köylülerde ona saygı duyduklarından kendilerine odun vereceğini söylerler”. Arkadaşlarını kırmayan Şeyh Müşerref, Şeyh Masum’a iki dizelik bir şiir yazarak odun ihtiyaçlarını veciz bir şekilde dile getirmiş olur. Bu şekilde Şeyh Müşerref hem Şeyh Masum hazretlerine şiir sanatına olan ilgisini gösterip hocanın takdirini almış, hem de Şeyh Masum hazretleri aracılığıyla köylülerden odun ihtiyaçlarını gidermiş olur. Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sârî*, 16.

Edebi sanatlardan teşbih, istiare, teşhis, tezat, istifham, nida, tenasüp, tekrar, telmih, leff-ü neşr, cinas, intak, hüsn-i ta'lil gibi edebiyattaki güzel söz sanatlarını kullanması O'nun edebi sanatları kullanma ustalığını göstermektedir.¹⁷⁵

Eserin orijinali, oğlu Muhammed Nazımda olup, orijinalinin aynısı el yazma olarak yine oğlu Muhammed Vefa ve talebesi Molla Sahib Acar'ın elinde de bulunmaktadır. Ayrıca Abdüsselam Kartal tarafından 2013 yılında *Diwana Şex Muşerref* ismiyle bu eser derlenip yayınlanmıştır.

1.3.1.2. Tehiyyet'ul-Etfâl

Manzum şiir olarak yazılan bu eser 64 beyitten oluşmaktadır. Medreselerde ders kitabı olarak okutulan Molla Yunus'un Kürtçe "*Zurûf*" adlı eserin manzum halidir. Arapça nahvin (Arapça cümle bilgisi kuralları) zarflar konusunu içermektedir. Şeyh Müşerref bu eseriyle Arapçanın zarflar konusunu özetleyerek öğrencilerin bu konuları çabucak öğrenip ezberlemeleri için hazırlamıştır.¹⁷⁶

1.3.1.3. Luccet'ul-Esrar Şerhi

Bazı sevdiklerinin isteği üzerine Molla Câmi'nin "*Luccetu'l-Esrâr*" adlı eserin şerhi (açıklama) dır. Manzum Farsça yazılmıştır. Şerhi ise klasik yöntemlerle her beytin altına teker teker Arapça şerhinin yazılmış halidir. Şeyh Müşerref kendi el yazması ile hazırladığı bu eser ortalama yüz sayfadan oluşmaktadır.¹⁷⁷ Eserin orijinali aile bireylerinde mevcuttur.

1.3.1.4. Gûz-û Mevîj (Ceviz ile Kuru Üzüm)

Divân'da yer alan Kürtçe yazılmış olan manzum bir çalışmadır. Doğudaki birçok medresede levha hâlinde medrese duvarlarında asılmaktadır. Bu çalışmasıyla

¹⁷⁵ Sönmez, *Diwana Şex Muşerref Xinûkî*, 14-48.

¹⁷⁶ Sönmez, *Diwana Şex Muşerrefê Xinûkî*, 13; Batar, "Şeyh Müşerref'in Hayatı", 774.

¹⁷⁷ Sönmez, *Diwana Şex Muşerrefê Xinûkî*, 13; Batar, "Şeyh Müşerref'in Hayatı", 774.

Şeyh Müşerref, talebelerin birbirleriyle olması gereken ilişkilerinden; tahsilin, hocanın, ilmîn ve ahlakın öneminden ve hatime bölümleriyle; eğitim-öğretimin nasıl olması gerektiği ile ilgili önemli bilgiler sunmaktadır.

1.3.2. Tasavvufî Eserler

1.3.2.1. Hacı Ahmed

Kendi el yazması ile mevcut olan bu eser 103 sayfadan oluşmaktadır. Hacı Ahmed-i Hâlef adındaki müridine hitaben yazdığı bu eser tasavvufî içerikli bilgilerin yanında bu yolu benimseyenler için bazı tavsiyelere yer vermektedir.¹⁷⁸ Şeyh Müşerref bu eserini Kürtçe yazıp, tarikat silsilesini peygamberimizden başlayıp kendisine varıncaya kadar teker teker sıralamaktadır.¹⁷⁹ Eserin orijinali aile bireylerinde bulunup Mehmet Fadıl Efe tarafından Türkçe olarak özel bir baskıyla basıldı.

Şeyh Müşerref, kitabının başında babasının kendisine takvâyı tavsiye ettiğini belirterek takvânın önemini belirtmiştir. Daha sonra tecellî, keşf, velayet, şükür, kavramları hakkında bilgi vermiştir. Ardından sırasıyla silsiledeki kişilerin önemli özelliklerini ve kerâmetlerini belirtmiş, hayatlarından kısa kesitler sunmuştur. Eserinin sonunda da kalbin durumunu, evliyaları sevmenin ve zikrin önemini dile getirmiştir.

1.3.2.2. Adanalı Muhammed

Müridi Adanalı Muhammed’e yazdığı Kürtçe bir eserdir. Bu eserinde genel olarak Irak seyahatini ele almaktadır. Şeyh Müşerref’in kendisine intisap etmek için bir mürşid arayışını, Irak’a gidişini ve Şeyh Mustafa Kemâleddin’e intisabını ele almaktadır. Ayrıca tasavvufî kavramlardan bazıları hakkında kısa bilgiler vermektedir. Eserin orijinali büyük oğlu Muhammed Nazımda olup Muhammed Fadıl Efe tarafında özel bir baskıyla basılmıştır. Bu eserden “Şeyh Müşerref’in Şeyh Mustafa Kemâleddin’e intisabı” başlığını işlerken istifade ettiğimiz bir kaynak olmuştur.

¹⁷⁸ Batar, Şeyh Müşerref’in Hayatı”, 773.

¹⁷⁹ Sönmez, *Dîwana Şêx Muşerrefê Xinûkî*, 13.

1.3.3. Akaide Dair Eserleri

1.3.3.1. Mele Alaaddin

Molla Alaaddin'e hitaben yazılan bu el yazması eser, 117 sayfadan oluşmaktadır. Hem akrabası hem de müridi olan Molla Alaaddin'in isteği üzerine kendi el yazısı ile yazdığı Kürtçe bir risaledir. İmanın önemi ve bazı tavsiyeleri yer almaktadır.¹⁸⁰ Eserin aslı aile bireylerinde olup Mehmet Fadıl Efe tarafından özel bir baskıyla Türkçeye çevrilmiştir.

1.3.3.2. Akidetu'l-Sıbyan

Şeyh Müşerref'in akaid konularını ele aldığı Kürtçe bir eserdir. Çocukların daha sağlam bir akideye özendirmesi için imanın ve İslâm'ın temel esaslarını akıcı bir dille yazdığı nasihat türünde bir yazma eserdir. Eserin orijinali çocuklarında olup küçük bir risâle hâlinde özel bir baskıyla çoğaltılmıştır.

1.3.4. Nasihat Türü Eserler

1.3.4.1. Eyyuhe'l-Veled

Şeyh Müşerref, bu eserini oğlu Muhammed Vefa için yazmıştır. Eserin içeriği genel olarak nasihat konularından oluşmaktadır.¹⁸¹

1.3.4.2. Tütîzade

Talebelerinden Molla Abdulrakib'e yazmış olduğu nasihat türü bir eserdir. Eseri nasihatname olmasıyla birlikte, eserinde Molla Hâlil'in akideyle ilgili görüşlerinin yer aldığı *Nehcü'l-Enam* adlı eserini övmekle birlikte bu eserin çok okunmasını da istemektedir.¹⁸²

¹⁸⁰ Sönmez, *Dîwana Şêx Muşerrefê Xinûkî*, 13.

¹⁸¹ Sönmez, *Dîwana Şêx Muşerrefê Xinûkî*, 14.

¹⁸² İlhan, *Şeyh Muşerref el-Hunûkî*, 36.

1.3.5. Mektubatları

Şeyh Müşerref'in kendi dostlarına, sevdiklerine, akrabalarına, talebe ve müritlerine yazdığı mektuplarının bir araya getirilmesiyle oluşturulan bir eserdir. İki yüz on yedi sayfadan oluşan bu eser, aile bireylerinin elinde bulunmaktadır.¹⁸³

Şeyh Müşerref'in eserleri ve mektuplarının çoğu büyük oğlu Muhammed Nazım'ın kütüphanesinde mevcuttur. Muhammed Nazım, babasının hayattayken bilinmek istemediğini, onun için babasına ait elindeki eserleri basmak istemediklerini söylemektedir.¹⁸⁴

Şeyh Müşerref'in mektuplarının içeriği gönderdiği kişilere göre farklı konular içermektedir. Dostu Molla Bedreddin, bu mektupların ibret verici, hikmetle dolu nasihatlerden oluştuğunu, bundan dolayı bu mektupların herkes tarafından okunması gerektiğini ifade etmektedir.¹⁸⁵

Şeyh Müşerref'in kimlere ne kadar mektup gönderdiği tam olarak bilinmemektedir. Ancak yazdığı mektuplar bir araya getirilirse dört ciltten fazla olacağını düşünüyoruz. Bunlar yazılma şekline göre ayrılırsa üç tasnif ortaya çıkacaktır. Bunlar mensur mektuplar, manzum ve mensur karışık mektuplar ve manzum mektuplardır. Genellikle aile bireylerine gönderdiği bu mektuplar, çoğunlukla ailevi konuları ele aldığından çoğaltılması ailece uygun görülmemiştir.¹⁸⁶ Muhammed Nazım'ın *en-Nûru's-Sârî* eserinden yararlanarak babasının mektuplarını, gönderdiği kişilere göre sınıflandırarak birer örnekle açıklayacağız:

1.3.5.1. Hoca ve Şeyhlerine Gönderdiği Mektuplar

Şeyh Müşerref hocalarına birçok mektup göndermiştir. Bu mektupların çoğu *Divân*'da geçmektedir. Bütün hocaları kendisi için önemli bir yer edinmesiyle birlikte babası hem hocası hem de şeyhi olması sebebiyle ona ayrı bir değer vermiştir.

¹⁸³ Sönmez, *Dîwana Şêx Muşerrefê Xînûkî*, 14.

¹⁸⁴ Şeyh Müşerref'in Büyük Oğlu Muhammed Nazım'ın Babası Hakkında Anlattıkları, Muhammed Nazım'ın Evi, Siirt Merkez, (Röportaj Tarihi:12.02.2018).

¹⁸⁵ Muhammed Nazım, *en-Nûru's-Sârî*, 36.

¹⁸⁶ İlhan, *Şeyh Muşerref el-Hunûkî*, 36-40.

Şeyh Müşerref, Yeniaydın Köyü’nde fahri imamlık yaparken amcası Şeyh Mazhar’ın vefât ettiğini duymuş; babasına teselli amacıyla edep, saygı ve büyüklere karşı konuşma âdâbıyla ilgili yazdığı mektubunu konumuza örnek olarak verebiliriz:

“Efendim, teselli vermek, sabır dilemek ve bu konularla ilgili âyet ve hadis okumak sizin vazifenizdir, beni aşar. Ancak duydum ki Şeyh Hazretleri çok hüznölüdür. Ben de nasıl ki amcam Molla Muhammed vefât edince Şeyhiniz (Şeyh Abdullah) ‘Başına bir musibet gelirse ondan kurtulmaya çalış. Peygamberinin (sav) başına gelenleri hatırla ve başına gelecek musibetlere sabret’ dedikten sonra “gitti” diyerek (artık öldükten sonra geri dönmenin imkânsız olduğunu) bir kelime ile tesellide bulduğunuzu hatırlatarak üzölmemenizi istedim. Efendim! Özellikle müminlerin vefâtı dünyanın sıkıntılarından kurtulup, yüksek makamlara çıkma vesilesidir. Saçları ağarmış olan yaşlıların vefâtı ise kendilerinin dünyanın sıkıntılarından kurtulup istirahatata çekilmesidir. Aynı şekilde yüceler yücesiyle buluşmasıdır. Kendi çoluk çocuklarımızın sahibinin biz olduğunu düşünürsek, bu büyük bir hata olur. (Gidenlerin arkasında kalanları merak etmemeli, sahiplerinin Allah (cc) olduklarını hatırlamalıyız). Efendim! Hazırlanıp sizleri ziyaret etmek için gelmeyi düşündüm ancak siz gelme deyince ben de gelmedim. Efendim! Yüce Allah (cc) giden her şeye bedeldir. Siz de Rabbimizden sonra her şeye karşı bize yetersiniz. Efendim! Çok konuştum ama duydum ki Şeyh Hazretleri üzölüyor Onun için mecbur kaldım teselli vermek için yazdım.¹⁸⁷

1.3.5.2. Aile Bireylerine Gönderdiği Mektuplar

Şeyh Müşerref kardeşlerine, yeğenlerine, çocuklarına birçok mektup göndermiştir. Bu mektupların içeriğine bakıldığında, gönderdiği kişilerin durumuna göre onlara nasihat ettiği ve ailevi konuları ele aldığı görölmektedir. Oğlu Muhammed Nazım’a hitaben zamanın ve ilmîn önemiyle ilgili bir mektupta şöyle nasihatte bulunmuştur:

¹⁸⁷ Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sârî*, 56.

“Bil ki! Şu anda sen, irfan güneşinin ziyaları içine dalmışsın, biraz sonra bu güneş batabilir. Dün, nasıl güneş hiç doğmamış gibiyse, bu irfan parıltıları da elinden çıkabilir. Eğer sen bu ziyaları (ilmî) kendinde toplayıp onun nuruyla filizlenmiş isen yıldızlardan bir yıldız oluverirsin. Belki de aylardan bir ay oluverirsin. Bu hâlinle seninle basiret sahipleri hidâyet bulur; görüş sahipleri de seninle fikir sahibi olurlar. Şayet ilim tahsilinde duraklayıp, tembellik gösterir tatil eşiğine yaslanıp ve sürekli dinlenirsen taşlardan birer taş oluvererek; gözlerinden pişmanlık göz yaşlarını akıtarak, değer ve itibar derecesinden düşük bir dereceye düşeceksin. İş işten geçtikten sonra pişmanlık da fayda vermez. O zamanki yaşamın, ölümün kardeşi oluverir. Güneşin doğduğu zamanı görmez misin, doğmasıyla ışığı her yeri aydınlatır. O, ışığıyla tembeli ve gayret gösteren kişileri aydınlatmaktadır. Batmasıyla tembel ile çalışan birbirinden ayrılmış olur. Cehd sahibi geceyi yararcasına kendisini göstermiş olur. Oturanlar, gayret göstermeyenler, incilerin içerisindeki taşlar gibi yanlı, değersiz, pişmanlık ve karanlık içerisinde kalırlar. Yüce Allah (cc) cihat edenleri yerlerinde oturanlardan üstün kılmıştır.”¹⁸⁸

1.3.5.3. Arkadaşlarına Gönderdiği Mektuplar

Şeyh Müşerref’in arkadaşlarına gönderdiği bu mektuplar çoğunlukla hâl hatırlama, taziyesini bildirme, metih, teşekkür etme, fetva sorma vb. konulardır. *Divân*’ın birçok kısmında da arkadaşlarına gönderdiği manzum mektuplar bulunmaktadır. Arkadaşları içerisinde on yedi yaşından seksen üç yaşına kadar dostlukları olan sırdaşı ve en yakın dostu olan Molla Bedreddin Sancar’dır. Kendisine gönderdiği mektuplar bir cilt civarındadır.¹⁸⁹ Bu mektuplardan birinde Molla Bedreddin Sancar’a duyduğu sevgiyi şöyle anlatır.

“Bil ki ey Bedreddin! Sen gözlerimin nurusun. İsmin bütün isimlerden tatlıdır.

Sen geceler den kadir gecesi gibisin. Seni sevenin, seni unutması mümkün mü?

¹⁸⁸ Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sârî*, 97.

¹⁸⁹ İlhan, *Şeyh Müşerref el-Hunûkî*, 38-39.

Birçok Hunûkluyu (Güleçliyi) en tatlı selâmlarla sana gönderiyorum.

Şunu bil ki her zaman sana duâ edip, seninle şifa bulur yüreğim...”¹⁹⁰

1.3.5.4. Talebe ve Müritlerine Gönderdiği Mektuplar

Şeyh Müşerref, talebelerini çok sever onları hiç ihmal etmez, onlara mektup gönderir; onların hâl hatırlarını sorar, nasihatte bulunur, farklı konularda uyarır, yanlışlarını düzeltirdi. Müritlerine de mektuplar gönderir aynı şekilde onlara da nasihatte bulunurdu. Müritlerinin içinde en çok mektup gönderdiği kişiler ise yeğeni Hamdullah Özcan, oğlu Muhammed Nazım ve Adanalı Muhammed'dir.¹⁹¹ Çalışmamızın birçok yerinde bu mektuplardan örnekler sunduk.

Talebesi ve amcasının oğlu olan Molla Sahip Acar'a gönderdiği bir mektubunda; “Amcamın oğlu Molla Muhammed Sahip, sana selam eder iki gözlerinden öperim! Rabbimden işlerinizde muvaffakiyet dilerim. Sizlere tavsiyem, cemaatinize ve çocukların talimine çok dikkat ediniz. Bulunduğunuz yerdeki kişilerle çok iyi geçinin. İyi olanlarına memnuniyetinizi gösterip kötü olanları da affedin. Allah'ın selamı üzerine olsun. (Amcan Müşerref).¹⁹²

1.3.5.5. Farklı Kişilere Gönderdiği Mektuplar

Şeyh Müşerref, Arvas, Basret, Ohin, Nurşin gibi ailelere ve Kurtalan eski müftüsü Molla Fethullah, Adana eski müftüsü Molla Muhammed Uyanık, Şeyh Abbas-i Irakî, Şeyh Usame-i Irakî vb. kişilere birçok mektup göndermiştir.¹⁹³ Şeyh Usame, 1986 yılından beri Şeyh Müşerref ile mektuplaştığını; şeyhin kendisine altmış beş kadar mektup gönderdiği; mektupların kendisi için altın ve yakuttan daha değerli olduğunu belirtmektedir.¹⁹⁴

¹⁹⁰ Şeyh Müşerref, *Divân*, 198-199.

¹⁹¹ İlhan, *Şeyh Müşerref Hunûkî*, 40.

¹⁹² Şeyh Müşerref'in Yeğeni ve Talebesi Molla Muhammed Sahip Hocaya Gönderdiği, Camii Cemaatiyle İlgili İyi İlişkileri Konu Alan Mektubudur, (Yzm.) Molla Sahip Acar'ın Yanında mevcuttur.

¹⁹³ İlhan, *Şeyh Müşerref Hunûkî*, 40.

¹⁹⁴ Muhammed Nazım, *en-Nûru's-Sârî*, 201.

2. ŞEYH MÜŞERREF'İN TASAVVUFÎ GÖRÜŞLERİ

Her ilmî disiplin görüşlerini açıklamak için kullanmış oldukları kendilerine has bazı kavramlar bulunmaktadır. İlmî disiplinler kendi aralarında kullanmış oldukları bu kavramlar sayesinde kendilerine ait görüşlerin daha kolay anlaşılmasını sağlamaktadırlar.¹⁹⁵ Ayrıca bu kavramların iki hedefi bulunmaktadır. Bu hedeflerinden biri, anlatılmak istenen mânâyı, muhatapların anlayışına yaklaştırıp daha kolay anlaşılmasını sağlamak; bir diğer hedefi ise ehil olmayanlardan tasavvufî sırları gizli tutmaktır.¹⁹⁶

Âlim ve mutasavvıf olan Şeyh Müşerref tasavvufî görüşleriyle ilgili özel bir eser ele almamıştır. Ancak bazı eserlerinin farklı bölümlerinde ve *Divân* 'ındaki şiirler içerisinde yer yer bu kavramları kullanmıştır. Bunlarla birlikte farklı kişilere gönderdiği mektuplarda da bu kavramların bazılarına değindiği görülmektedir.

Tasavvuf

Tasavvuf hâl ilmî olduğundan birçok mutasavvıfımızın kendi makam, meşrep ve fitratına göre farklı tasavvufî tanımlar yaptıkları görülür. Örneğin; Ma'rûf el-Kerhî (ö.200/815): "Tasavvuf, hakikatleri almak anlamında olup insanların elinde bulunan şeylere el bağlamamaktır," Serî es-Sakatî (ö.251/865): "Tasavvuf, güzel ahlâktır;" Cüneyd-i Bağdadî (ö.298/910): "Tasavvuf, Hakk'ın seni senden öldürmesi ve kendisiyle diriltmesidir."¹⁹⁷ İmâm Süyûtî (ö.911/1505): "Tasavvuf, kalbi Yüce Allah (cc) için her şeyden boşaltıp Allah (cc) dışındaki her şeyi kıymetsiz görmektir. Farzlara

¹⁹⁵ Yılmaz, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, 153.

¹⁹⁶ Abdülkerîm b. Hevâzin el-Kuşeyrî, *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye*, Der. Yusuf Ali Beryevi, İlmiye Beyrût, 2014, 179.

¹⁹⁷ Mustafa Kara, *Dervişin Hayatı Sûfinin Kelâmı Hâl Tercümesi ve Tarikatlar İstılahları*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2012, 13-14.

riâyet edip haramlardan uzak durmaya çalışmak, nafilelere sımsıkı sarılıp mekruh olan şeylerden uzak durmaya çalışarak tüm hâllerinde Allah (cc)’ı gözetmektir.”¹⁹⁸

Şeyh Müşerref de “Tasavvuf kalpteki bütün hastalıkları gideren bir ilaçtır”¹⁹⁹ diyerek tasavvufun genel ve kapsayıcı bir şekilde kısaca tanımını yapmaktadır. Mutasavvıfımız bu kısa tanımıyla kalbin sağlıklı olması gerektiğini, bunun da tasavvufla mümkün olabileceğini vurgulayarak tasavvufun gayesini de ortaya koymuş olmaktadır. Ayrıca kalbin beden ülkesinin padişahı olduğunu, onun bozulmasıyla beden bozulabileceğini, onun için tasavvufun kalp için önemli olduğunu vurgulamaktadır.²⁰⁰ Bu örneğiyle Şeyh Müşerref bir ülkenin ayakta kalması veya yıkılmasında padişahın önemli bir rol teşkil ettiğini, padişahın yanlış tutum ve davranışları ülkeyi yıkıma sürükleyebileceğini; aynı şekilde beden ülkesinin padişahı olan kalbin de beden için önemli olduğunu; bozulmasıyla beden manevi açıdan zarar göreceğini, sağlıklı olduğunda da bedeninde sıhhatli olacağını padişah ve ülke örneğiyle temsili bir şekilde dile getirmektedir.

Bu bölümde Şeyh Müşerref’in eserlerini ve bazı mektuplarını inceleyerek O’nun tasavvufî görüşlerine değinmeye çalışacağız. Tasavvufî görüşlerini tahâllukla ilgili görüşleri ve tahakkukla ilgili görüşleri olmak üzere iki başlıkta ele aldık.

2.1.Tahâllukla (Amelî ve Muamele) İlgili Görüşleri

Şeyh Müşerref hâl ehli olan bir mutasavvıfımızdır. O, Tasavvufun kavramsal boyutunu amel ve muamelesiyle ortaya koymuştur. Çok söylemektense az söyleyip çok amel eden bir kişilikle ön plana çıkmaktadır. O’nun, tahâlluk (amelî ve muamele) ile ilgili var olan görüşlerini titiz bir çalışmayla derleyerek “ibâdet ve ahlâk ile İlgili Görüşler, Seyru Sülûk ile İlgili Görüşler” şeklinde iki başlık hâlinde inceledik.

¹⁹⁸ *İmâm Süyûtî, er-Risâle fi İlmi’t-Tasavvuf, (Tasavvuf Risaleleri)* Haz. Ferzende İdiz, Nizamiye Akâdemi, İstanbul, 2017, 239.

¹⁹⁹ Mehmet Efe, *Şeyh Müşerref Hacı Ahmed ve Mele Alaeddine’ne Hitaben*, 47.

²⁰⁰ Mehmet Efe, *Şeyh Müşerref Hacı Ahmed ve Mele Alaeddine’ne Hitaben*, 47.

2.1.1. İbâdet ve Ahlâk

Ahlâkla kavramıyla ilgili olarak Şeyh Müşerref'in görüşlerini kişilik özelliklerinde geniş bir şekilde ele aldığımızdan burada talebelerine genel ahlâk ilkeleriyle ilgili bir manzum şirini örnek vermekle yetineceğiz.

نبی چاف وه دائم بی لگفجک ویا شال هشین ویا نه پرچک
د نفا گند هرن مشیک گرانی لراست و چپ نظر عیبه توزانی
محقق پر کنین ودنک بلندی منافینه ژبونا عقلمندی
جهان پاقرژ بکن چند بکارن دحجران قرش و قال وک عیب عارن

“Gözünüz her zaman kaşıқта, mavi şalda veya saçta olmasın.

Köyün içinde yürüdüğünde sağa sola bakıp durmanın ayıp olduğunu bilirsın.

Kesinlikle çok gülmek ve yüksek sesle konuşmak akli selime terstir.

Elinizden geldiği kadar yerlerinizi temiz tutun. Odaların tozlu ve kirli olması ayıp ve utanç vericidir.”²⁰¹

Şeyh Müşerref, manzum şiirinde öğrencilerine genel ahlak kurallarıyla ilgili nasihatte bulunmaktadır. Bu nasihatinde bir insanın gözünün başkasının malında, şekil ve şemailinde olmaması gerektiğini, yürüyüşlerinde bile vakar sahibi olmalarını, çok konuşmanın ve çok gülmenin zararlı olduğunu bununda akli selimle uyuşmadığını, kişisel ve çevresel temizliğin önemi üzerinde durarak bir öğrenci için genel bazı ahlâkî kurallara değinmiştir.

2.1.1.1. İbâdet

Sözlükte “itâat etmek, boyun eğmek, kulluk etmek, tevazu göstermek anlamlarında olup nefsi arzulardan uzaklaşarak Rabbi’ni yüceltmek için yaptığı bütün

²⁰¹ Şeyh Müşerref, *Divan*, 10.

fiil ve davranışlar; yapılmasında sevap olan ve bununla Allah’a yakınlık ifade eden itâat halidir.”²⁰²

Kur’ân’da ibâdet kavramı; tevhid ²⁰³, itâat²⁰⁴, duâ²⁰⁵, boyun eğmek²⁰⁶, iman ve salih amel²⁰⁷, Allah’ı tesbih ve secde²⁰⁸, Allah’ı bilmek ve tanımak²⁰⁹ gibi geniş anlamlar içermektedir. Bu da ibâdet kavramının Allah (cc)’ın varlığını ve birliğini ikrar etmek, hükmüne razı olmak, nimetlerine şükretmek, musibetlere sabretmek, iman, ahlâk, namaz, hac, zekât, oruç, cihat, evlenme, boşanma, helâl-haram, miras, ticaret, ahde vefa, yemin, kefarete vb. İslâm’ın bütün ahkâmını uygulamayı, emir ve yasaklarına uymayı ve Allah (cc)’ın sınırlarını korumayı ifade etmektedir.²¹⁰

İbâdetlerin daha çok bâtinî özellikleriyle rûhu ve özü üzerinde duran mutasavvıflar bunların dışında ihlâs, hûşu, Allah’ın sevgisi ve korkusu gibi gönül hâllerini, sabır, şükür, tevazu, kalp temizliği vb. hâl ve davranışları ibâdet sayarak bu bilinçle ibâdet edilmesinin önemi üzerinde durmuşlardır.²¹¹

Şeyh müşerref de ibâdetlerin bilinciyle ilgili şu ifadelerle yer vermektedir:

جمله اجزاء بدن گر ظاهری گر باطنی دا بآه و ناله ئی عمره حمی صیقل ببی
دا برحمت خانه ئی خربهء من تعمیر ببی عالما صوری بمیژ ودعان زائل بب²¹²

“Kul, bütün bedeninin zâhirî ve bâtinî kısımlarıyla yalvarıp yakarak öyle bir ibâdet yapmalıdır ki; geçen ömrünün harap olan kısmı da bu şuur ve ihlâs ile tamir edilebilsin” burada Şeyh Müşerref ibâdet şuurunun önemi üzerinde durmuştur. Çünkü ibâdetlerin şuursuzca yapılanın kişiye faydadan çok zararının olduğu **“Yazıklar olsun o namaz kılanların haline ki onlar namazlarını ciddiye almazlar. Onlar**

²⁰² İsmail Karagöz vd., *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007, 285.

²⁰³ Nisa, 4/36.

²⁰⁴ Bakara, 2/172.

²⁰⁵ Mümin, 40/60.

²⁰⁶ Fâtiha, 1/5.

²⁰⁷ Nisâ, 4/172-173.

²⁰⁸ A’raf, 7/206.

²⁰⁹ Zariyât, 51/56.

²¹⁰ Karagöz, vd., *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, 285.

²¹¹ Süleyman Uludağ, “İbadet”, *DİA*, İstanbul, 1999, XIX, 247.

²¹² Şeyh Müşerref, *Divân*, 6.

namazlarıyla gösteriş yaparlar”²¹³ âyeti doğrultusunda dile getirmiştir. Aynı şekilde bilinçli yapılan ibâdetlerin insanın ömrünün de inşasına vesile olduğunu “**Şüphesiz namaz hayasızlıktan ve kötülükten alıkoyar”²¹⁴** âyeti çerçevesinde ibâdet bilinciyle ilgili görüşlerini dile getirir.

Şeyh Müşerref, bütün ibâdetlerini Hz. Peygamber (sav)’i örnek alarak O’nun gibi tam hakkını vererek yerine getirmeye çalışırdı.²¹⁵ oğlu Muhammed Nazımda “Babam Yüce Allah (cc)’a tam bir ubudiyet bilinciyle ibâdetlerini ifa ederdi. Bu bağlılığından dolayı; sanki her şey kendisinin emrine verilmiş olduğunu sanırdık.”²¹⁶ diyerek babasının ibâdetteki hassasiyetini göstermektedir.

İlk dönem sûfilerinden Kuşeyrî (ö.464/1072) ibâdetin önemini şöyle açıklar: “İbâdet kulluğun gereğidir, emir ve yasakları yerine getirip varlık âleminde vukû bulan her şeyin Hak’tan geldiğini bilmektir. Allah (cc)’a zevk, muhabbet ve şevkle kullukta bulunmaktır. Yüce Allah (cc)’ın her hâlinde senin Rabbin olduğunu bilmen, senin de her hâlin ile O’nun kulu olduğunu bilme şuuruyla yaşamandır”²¹⁷ diyerek ibâdetin önemini belirtmektedir. Bu doğrultuda Şeyh Müşerref de ibâdetin önemli bazı hususlarını oğlu Muhammed Nazım’a şöyle nasihatte bulunur:

ایا ناظم د صبحان زو تو رابه ژبو میژی گلک عبد خدابه
حمی میژان جماعت که دوامی ژبو میژان خو پاقرکه تمامی²¹⁸

“Ey Nazım! Sabahları çok erken kalk Namaz için Allah’ın hâlis bir kulu ol.”

Devamlı namazlarını cemaatle kıl. Namaz için tamamen kendini temiz tut.”

Diyerek ibâdetin zamanında ve sadece Allah için yapılması gerektiğini; ibâdete engel teşkil eden her türlü vesvese, dürtü ve işten kendisini alıkoymasını gerektiğine değinmiştir.

²¹³ Maûn, 107/4-5.

²¹⁴ Ankebut, 29/45.

²¹⁵ Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sârî*, 86.

²¹⁶ Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sârî*, 53.

²¹⁷ Kuşeyrî, *er-Risâle*, 304-309.

²¹⁸ Şeyh Müşerref, *Divân*, 35.

2.1.1.2. Takvâ

Takva, “korkma, sakınma, kaygılanma” anlamında olup²¹⁹ kişinin âhiretine zarar verecek şeylerden sakınması, nefsi o gibi şeylere karşı koruyabilmesi, yaratılanın yaratıcısına karşı sonu olmayan kulluk bilinciyle hareket etmesi, dinde hassasiyet göstererek dini daha derin bir anlayışla yaşama olayı ve gücü nispetince Allah’tan sakınmayı ifade eder.²²⁰

Şeyh Müşerref de *Haci Ahmed* kitabında takvâyı şöyle tarif etmektedir:

تقوى مسلمانیه یعنی امر و نهی خدا مرو بجه بینی. رب العالمین جلّ جلاله دکلام قدیمدا
زحف امر تقوای کریه

“Takvâ Müslümanlıktır. Yani Allah’ın emir ve yasaklarını yerine getirme bilincidir. Bu yüzden Âlemlerin Rabbi olan Allah (cc) Kelam-ı Kadim’inde çoğu kez takvâyı emretmiştir”²²¹ Şeyh Müşerref’in tek kelimelik “Müslümanlıktır” tanımını aslında takvanın en geniş halinin en kısa ifadesidir; çünkü takvâ Müslümanlığın gerçek tezahürü olduğu gibi Müslümanlık da gerçek anlamıyla takvâyla kendisini göstermektedir.

Kur’ân-ı Kerîm’de takvâ birçok âyet-i kerimede farklı yönleriyle dile getirilir. Bu âyetlerden birinde takvânın önemiyle ilgili olarak: **“Ey Âdemoğulları! Size ayıp yerlerinizi örtecek giysi, süslenecek elbise yarattık. Takvâ elbisesi elbette daha hayırlıdır. Bunlar Allah’ın âyetlerindendir. Belki düşünüp öğüt alırlar”**²²² buyurularak takvâ, elbiseye benzetilmiş ve insan için çok önemli (kalkan, zırh) olduğu vurgulanmıştır.

Takvânın en güzel nişanesi olan Peygamber Efendimiz (sav), **“Allah’ım, nefsimi (kalbime) takvsını ver”**²²³ diye duâ etmesi takvanın birey için önemli olduğunu onun için duâlarımızda da olması gerektiğini göstermektedir.

²¹⁹ Cahit Baltacı, *Tasavvuf Lügati*, Gelenek Yayıncılık, İstanbul, 2011, 146.

²²⁰ Ebû Nasr Serrâc et-Tüsî, *el-Lûma*, Tah. Muhammed Edip el-Çadır, Daru’l-Fettah, Umman, 2016, 122-123

²²¹ Şeyh Müşerref, *Haci Ahmed* (Yzm) Özel Baskı 3-4.

²²² A’raf, 7/26.

²²³ Müslim, “Zikir”, 73.

İlk zâhid sûfîler Allah'tan sakınmaya, Allah'a sığınmaya ve şüpheli şeylerden kaçınmaya büyük bir önem vermekteydiler. Mubah ve helâl olan dünya nimetlerinin ihtiyaçtan fazla tüketilmemesi takvâ sahibi olmanın şartı sayarlardı. Aynı şekilde sağlıklı dinî bilgilere, keşfe ve kerâmetlere ulaşmanın ancak takvâyı esas alan bir dinî yaşayışla gerçekleşeceği görüşünde birleşerek takvânın önemini ortaya koymaya çalışmışlardır.²²⁴ Şeyh Müşerref de “اهل التقى قد كانوا اصحاب سواة” “Takvâ ehli rahat ve huzurluların içerisinde dirler”²²⁵ diyerek gerçek anlamda takvâyı benimseyenlerin bir çok nimete mazhar olacağı gibi huzur ve mutluluk içlerinde olduklarını da belirterek ilk zâhit Sûfîler gibi takvânın önemini ortaya koymuştur.

Takvânın önemine bu şekilde değinen Şeyh Müşerref, takvânın sonuna kadar sürdürülmesinin de önemli olduğunu Hacı Ahmed adlı müridine:

حاجى احمد بنيره اول تقوا اخر تقوا²²⁶

“Hacı Ahmet, iyi bak! Başladığın her işte niyetin takvâ ile başlamak olsun, sonunda da takvâ üzere bitirmek olsun” demesi her işin başından sonuna kadar takvâyı esas alarak yapılmasının önemli olduğunu; çünkü birçok işe samimi ve içtenlikle başlanıldığı halde sona doğru riyâ, gösteriş, tembellik vb. durumların takvâyı zedeleyebileceğini ve çekilen bunca zahmetinde boşa gidebileceğinin altını çizmiştir.

Şeyh Müşerref, babalarının kendilerine vasiyetinin Allah (cc)’ın takvâsı olduğunu, takvâyı sınıksız sarılmalarını, hayatlarının her anının takvâyı geçirilmesi gerektiğini, hiçbir şekilde takvâyı akıllarından çıkarmamalarını vasiyet ettiğini söylemektedir.²²⁷

Bir babanın çocuklarından dünyada en son isteği mal mülk vb. şeyler olmayıp takvâ olması gerçekten de önemli bir husustur; çünkü takva, Ebû Tâlip el-Mekki (ö.386/996)’nin ifadesiyle insanın nefsiyle her zaman muhasebe etmesine bir vesiledir. Kul takvâ makâmında bir makâmda olursa bu hâli elde ettiği için Mevlâ’sı tarafından övgüyü hak edeceğini; nefsin hazlarından uzaklaştığı için de Hakk’ın yakınlığını elde

²²⁴ Süleyman Uludağ, “Takvâ”, *DİA*, İstanbul, 2010, XXXIX, 484-486.

²²⁵ Şeyh Müşerref, *Divân*, 345.

²²⁶ Şeyh Müşerref, *Hacı Ahmed*, 3.

²²⁷ Şeyh Müşerref, *Hacı Ahmed*, 3-4.

edebileceğini; bunun da takvâyla mümkün olacağını²²⁸ belirtmesi babalarını bu vasiyetleriyle ne kadar haklı olduğunu göstermektedir.

Şeyh Müşerref, gerçekten de babasının vasiyetini mükemmel bir şekilde yerine getirmekteydi. O’nu tanıyanların müşahedesiyle Şeyh’in, şöhretten ve dünya sevgisinden son derece kaçınmaya çalıştığını, takvâlı hâliyle sanki bu zamanın insanı olmadığını farklı bir âlemde yaşıyor izlenimini verdiğini belirler. Vefâtı yaklaşınca bu takvâ hâli daha fazla belirir; gecenin çok az bir vaktini uykuyla geçirmeye başlar, yirmi dört saatte bir defa yemek yedi. Oturduğu ve ibâdet ettiği yerin çamurdan ve kerpiçten yapıldığını, yenilenip betonla yapılmasına dahi izin vermemesi O’nun takvâ ehli bir zat olduğunu göstermekle birlikte babalarının vasiyetini de hakkıyla yerine getirdiğini göstermektedir.²²⁹

2.1.1.3. Verâ

Verâ, Allah’tan korkarak O’nun dışındaki şeylerin kalbe girmesine engel olmak; şüpheli şeylerden sakınmak, faydasız şeyleri terk etmek; mubah ve mekruhlarda bile titiz davranmak, kanaat, rıza vb. vasıflara sahip olmaya çalışmak gibi anlamlarda kullanılmaktadır.²³⁰

Verâ kelimesi Kur’ân-ı Kerîm’de geçmemekle birlikte Hadis-i Şerifler’in birçok yerinde geçmektedir. “*Sana şüphe veren şeyi bırak, şüphe etmediğini yap ;*”²³¹ “*Verâ’dan daha kolay ve sağlam bir yol görmedim;*”²³² “*Helâl bellidir, haram da bellidir. Bu ikisinin arasında şüpheli olan şeyler vardır. Bu şüpheli şeyler Allah Teâlâ’nın koruluğudur. Çünkü koruluk etrafında koyun otlatanın sürüleri koruluğa dalabilir.*”²³³

²²⁸ Ebû Talip el-Mekkî, *Kütü’l-Kulûb*, Dâru’l Kutubu’l Muallimiyye, Tah. Asım İbrahim el-Kayyâlî, Beyrût, 2016, I, 409-440.

²²⁹ Bkz. Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sârî*, 137.

²³⁰ Kuşeyrî, *er-Risâle*, 191-198.

²³¹ Buhârî, “Büyü”, 3; Tirmizî, “Kıyâmet” 60.

²³² Buhârî, “Büyü”, 3.

²³³ Müslim, “Müsâkât”, 107-108.

Mutasavvıflarımızın verâyı genel yönleriyle dört açıdan değerlendirdiklerini, sınıflandırdıklarını görmekteyiz.²³⁴ Şeyh Müşerref'in verâ hakkındaki görüş ve düşüncelerine baktığımızda O'nun görüşlerinin de mutasavvıflarımızın görüşleriyle benzerlik teşkil ettiğini görebilmekteyiz. Bu sınıflamayı şu şekilde özetleyebiliriz:

1. Verâ-ı adûl: Fetva ehlinin dinîn hükümlerine riâyet şeklindeki verâdır. Şeyh Müşerref dinî konularda kendisinden fetvâ isteyen kişilere bir mektup vererek Molla Bedreddin hocaya yönlendirirdi. Mektubunda istenilen fetvânın da cevabını yazar, bunun sebebinin şüpheye düşmemek için kendisinden daha iyi bildiğini düşündüğü kişilere danışmak olduğunu belirtmiştir.²³⁵

2. Verâ-ı sulehâ: Haram ihtimali olan şeylerden kaçınmaktır. Şeyh Müşerref, hac ibâdetini yaparken Hacerü'l Esved'i uzaktan selâmlardı. Bunun sebebi izdiham nedeniyle ezilmelerin meydana gelmesi, kadın ve erkeklerin birbirlerine karışarak birbirlerine eziyet etmeleri ve bazı durumlarda bayanların izdihama karışması haram ihtimali olabilecek bir görüntü ortaya çıkarma düşüncesi idi. Bundan dolayı Hacerü'l Esved'i uzaktan selamlamanın daha uygun olduğunu belirtmiştir. Hatta son zamanlarda hac ve umrenin turistik bir gezi olarak değerlendirildiğini, bu düşünceyle gidileceğine gidilmemesinin daha iyi olduğunu dile getirmiştir.²³⁶

3. Verâ-ı Müttekin: Helâlde şüpheli şeylerden uzaklaşmaktır. Siyasetin amacının dışında kullanılması endişesi ve gösterişe sebep olacağı düşüncesiyle Şeyh Müşerref siyaseten uzak durması,²³⁷ düğün ve eğlencelerin helâl dairesinden uzaklaştığını dile getirerek bunlardan imtina etmesi,²³⁸ taziyelerde verilen yemekleri yememeyi adet hâline getirmesi ve evlerde televizyon bulundurmamasını tavsiye etmesi²³⁹ helâl olsa bile şüphe uyandıran şeylerden uzak durmanın önemini belirtmiştir.

²³⁴ Yılmaz, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, 158.

²³⁵ Muhamed Nazım, *en-Nûru's-Sârî*, 34.

²³⁶ Muhammed Nazım, *en-Nûru's-Sârî*, 82.

²³⁷ Muhammed Nazım, *en-Nûru's-Sârî*, 5.

²³⁸ Muhammed Nazım, *en-Nûru's-Sârî*, 92.

²³⁹ Muhammed Nazım, *en-Nûru's-Sârî*, 100.

4. Verâ-ı siddîkin: Dünya nimetlerinden yaşayıp ibâdete kuvvet bulacak kadarıyla yetinmektir. (kifâf-ı nefis). Şeyh Müşerref çamurdan ve kerpiçten yapılan eski bir evde yaşaması, günlük az bir yemekle yetinmesi, bir yere giden bir yolcunun yol hazırlığını yapıp, yol kenarında bekler gibi her an ölüme hazırlıklı bir şekilde yaşamayı tavsiye etmesi²⁴⁰ dünyadan az bir şeyle yetinmenin önemini ortaya koymaktadır.

Ebû Talip el-Mekkî (ö.386/996), şüpheli olan şeyleri yapmaktan çekinilmesinin önemli olduğu, kulun acele edip bir işe hemen atılmaması gerektiğini, verânın aslına uygun olarak şüpheli şeylerden kaçınmak olduğunu belirtir; çünkü verâ, durumu karışık olan meselelerde ileri atılmayıp, tedbirli olup, bir yolunu bulup tehir etmektir. Böylece şüpheli olan işlere, açıklık kazanıncaya kadar ne söz ne fiilde kararlı olarak dalmamış olur.²⁴¹ Şeyh Müşerref'te şüpheli bulduğu şeylerden kaçınarak fiil ve davranışlarıyla bu işlerden uzak durmaya çalışırdı. Maaş karşılığında görev yapmayı uygun bulmaması,²⁴² Siirt'te önceleri merkez camiinde cemaatle namaz kılarken, daha sonra insanlar etrafında toplanınca küçük mescitlerde cemaatle namaz kılmayı tercih etmesi²⁴³ buna örnek verilebilir.

2.1.1.4. Zikir

Zikir, “tahlil ve tesbih etmek, anmak, hatırlamak” anlamlarında olup, Yüce Allah'ın adının tekrarlanarak O'nu takdis ve tesbih etme;²⁴⁴ O'nun isimleri, sıfatları ve ihsanıyla kalben farkında olup bu farkındalığını dil ile ifade edilmesidir.²⁴⁵

Usulüne uygun olarak yapılan zikir, kişinin daima Allah'ı hatırlamasını, dünyada başıboş olmadığı bilinçle davranışlarını Allah'ın koyduğu ölçülere göre ayarlamasından dolayı önemli bir iç terbiye vasıtasıdır.²⁴⁶

²⁴⁰ Muhammed Nazım, *en-Nûru's-Sârî*, 117.

²⁴¹ Ebû Talip el-Mekkî, *Kûtü'l-Kulûb*, 321.

²⁴² Muhammed Nazım, *en-Nûru's-Sârî*, 75.

²⁴³ Muhammed Nazım, *en-Nûru's-Sârî*, 72.

²⁴⁴ Baltacı, *Tasavvuf Lüğatı*, 166.

²⁴⁵ Serrac, *el-Lûma*, 309.

²⁴⁶ Türer, *Tasavvuf Tarihi*, 214.

Şeyh Müşerref de bilinçli yapılan zikrin kalbi temizleyerek onun uyanık olmasını sağladığını şöyle ifade eder:

ذکر اقلبی اوه قلب تمیزببی هشیاری شوقاوی زیده ببی حتی آگری ذکر بگرت دهقدا بته
ذکر ایدی وی زمان قلب بخو دخبتی تی بی پف آگر وی هلیی دما آگر گرت طیاره، طیاره چیه
فوز، فوزچیه وکی برق بهار...

“Zikir kalpte meleke hâline gelerek kalbin şevkini öyle artırıp kavurmalıdır ki artık zikir, zâkirin kalbini uçağın motorunun uçurduğu, füzenin alevlenip gökyüzüne çıkardığı, şimşeklerin gök yüzünde çaktığı gibi zâkirini manevî olgunluğa erıştırerek kalbin tatmin olmasına vesile olmalıdır.”²⁴⁷ Şeyh Müşerref burada zikrin zâkir üzerindeki etki halini sırasıyla uçağa, füzeye ve şimşeğe kıyaslayıp kalp üzerindeki etkisini temsilen beyan etmesi, zikrin bu şekilde kalbi coşturmasını istemesindendir.

Kur’ân-ı Kerîm’in birçok âyetinde zikir tavsiye edilerek zikrin öneminden bahsedilmiştir. Bu âyetlerden bazıları şunlardır: “*Allah’ı anmak en büyük ibâdet*.”²⁴⁸, “*Ey iman edenler, Allah’ı çok zikredin, O’nu sabah akşam tesbih edin!*”²⁴⁹, “*Bunlar, iman edenler ve gönülleri Allah’ın zikriyle sükûnete erenlerdir. Bilesiniz ki, kalpler ancak Allah’ı zikretmekle huzur bulur.*”²⁵⁰

Peygamberimiz (sav) de birçok hadislerinde zikre teşvik etmiş ve zikrin önemini bildirmiştir. Bu hadislerden bazıları şunlardır: “*Rabbini zikreden ile zikretmeyenin farkı, diri ile ölünün farkı gibidir.*”²⁵¹, “*Rabbim! Beni sana çok şükreden, seni çok zikreden, senin azabından çekinen, sana hakkıyla itaat eden, sadece senin için eğilen, daima sana yalvarıp yönelen bir kişi eyle!*”²⁵²

Tasavvufî terbiyede nefsin manevî hastalıklardan nasıl kurtulacağını bilen şeyhler, müritlerin durumuna göre onlara en uygun zikri telkin ederek Hakk’a ulaşmalarına vesile olurlar. Belirlenen zikirler yalnız yapılacağı gibi, şeyhin

²⁴⁷ Şeyh Müşerref, *Haci Ahmed*, 39.

²⁴⁸ Ankebût, 29/45.

²⁴⁹ Ahzâb, 33/40-41.

²⁵⁰ Ra’d, 13/28.

²⁵¹ Buhari, “davet”, 66.

²⁵² İbni Mâce, “Duâ”, 2.

gözetiminde (ya da belirlediği kişilerin gözetiminde), toplu olarak da yapılmakta, belli lafız ve ibareler, belli bir hareket düzeni içerisinde beraberce söylenmektedir.²⁵³

Bu şekilde icra edilen zikir, yapılışı itibariyle iki kısımda inceleyebiliriz:

1. Cehri (açıktan, sesli olarak yapılan) zikir.
2. Hafi (sesiz ve içten yapılan) zikir.

Uygulanan zikir şekillerinden hafi (gizli) zikrin mi, yoksa cehri (açık) zikrin mi daha faziletli olduğu mutasavvıflarımız tarafından farklı yorumlanır.

Şeyh Müşerref, hafi zikrin daha faziletli olduğunu şöyle dile getirmektedir:

طریق حمی معنی ذکر ا خدا نه مظنان گو تنه افضل ذکر ی ذکر ا خفه. ذکر ا خف خف دکه
در جان. طرقا نقش بند ی ذکر ا خفه بقلب خو بی بعز مان الله الله دبیزن²⁵⁴

“Bütün tarikatların varoluş anlamı Allah’ı zikirdir. Büyüklerin dediği gibi zikrin efdal olanı hafi olan zikirdir. Hafi olan zikir dereceleri örter. Nakşibendi Tarikatı’nda Allah zikrini kalben söyleyip dille söylememektir.” Şeyh Müşerref, burada bütün tarikatların asıl amacının, Allah’ı hakkıyla tanıyıp O’nu zikretmek olduğunu zikrin de en efdali ise hafi zikir olabileceğini dile getirir. Bunun sebebi de hafi zikrin kalbin iç derinliğine inmesi ve gösteriştten daha uzak olmasıdır. Onun için Nakşilikte hafi zikir tercih edilir.

Ferdi olarak yapılan zikir, uygulanış şekli itibari ile üçe ayrılır:

1. Kalbin iştiraki olmaksızın sadece dille yapılan zikir.
2. Dil iştirak etmeden sadece kalp ile yapılan zikir.
3. Hem dil hem de kalp ile yapılan zikir.²⁵⁵

²⁵³ Tek, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, 217.

²⁵⁴ Şeyh Müşerref, *Molla Alaeddin*, 85-86.

²⁵⁵ Karagöz, vd., *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, 567.

Şeyh Müşerref, ferdi zikrin yapılış şeklini iki şekilde değerlendirir.

1. Sürekli Allah kelimesinin kalpten geçirilerek, abdestli veya abdestsiz temiz olmayan (ahır, tuvalet vb.) yerlerin dışında her yerde yapılabilen zikirdir.

2. Abdest aldıktan sonra تنها bir yere çekilip, kıbleye dönüp, gözlerini kapatarak yapılan zikirdir. Bu zikre başlamadan önce ölüm anını düşünmek son derece önemli sayılmıştır. Öldüğünü, yıkanılıp kefene sarıldığını, mezara konularak üzerine toprak atıldığını ve sorgu meleklerinin sorgusundan geçildiğini düşünüp daha sonra zikrine başlamasının ve bu zikrini de mübarek vakitler olan sabah namazından güneş çıkıncaya kadar, akşam ve yatsı namazlarının arasında bir de gece vaktinde yapılmasının daha iyi ve etkili olacağını söylemektedir.²⁵⁶

2.1.1.5. Sabır

Sözlük anlamı “alıkoymak, hapsetmek, tutmak, dayanmak” anlamında olup²⁵⁷ Kur’ân ve Sünnetin hükümlerinde sebat etmek, başa gelen bela ve musibetleri kalp sükûnetiyle karşılamak, afiyetteyken güzel geçim sahibi olduğu gibi sıkıntıdayken de bu halini korumaya çalışmak ve Allah (cc)’ın emrine ters düşen hususlara karşı direnmek gibi anlamlarda kullanılmıştır.²⁵⁸

Kur’ân-ı Kerîm’de sabrın önemiyle ilgili olarak müminlerden sabırlı olmaları istenmektedir.²⁵⁹ Mümin bela ve musibetlere karşı sabırlı olduğu kadar dinî emirleri yerine getirme ve yasaklarından kaçınma konusunda da sabırlı olmalıdır.²⁶⁰ Hz. Eyyub’un başına gelen bela ve musibetlere sabretmesinden dolayı Yüce Allah (cc)’ın övgüsüne mazhar olur.²⁶¹ Bunlara bezer birçok âyeti kerimede sabrın önemine değinilmektedir. Öte yanda Yüce Rabbimiz’in “es-Sabur” isminin olması konunun önemini daha çok ortaya koymaktadır.

²⁵⁶ Şeyh Müşerref, *Molla Alaeddin*, 90-92.

²⁵⁷ Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Rehber Yayınları, Ankara, 1997, 227

²⁵⁸ Kuşeyri, *er-Risâle*, 286-289.

²⁵⁹ Bakara, 2/49; Meryem, 19/65.

²⁶⁰ Sâd, 28/44.

²⁶¹ Buhârî, “Edeb”, 102; Müslim, “Birr”, 106-108.

Peygamberimiz (sav)’in yetim, öksüz, fakir oluşu ve hayata tutunma mücadelesi, davet döneminde yaşadığı eziyet ve sıkıntılar, Mekke ve Medine dönemindeki yaşantısıyla zaferlere ulaşması sabrın insan hayatındaki öneminin en güzel örneğidir. Bununla birlikte birçok hadisinde de Efendimiz (sav) bizlere sabrın önemini bildirmiştir. Bunlardan birkaçını şöyle sıralayabiliriz: “**Gerçek babayiğit, güreşte rakibini yenen değil, öfkelenmediği zaman nefesine hâkim olan kimsedir.**”²⁶², “**Dünyada sevdiği bir dostunu aldığı zaman, sabredip ecrini Allah’tan bekleyen mümin kulumun katımdaki karşılığı cennettir.**”²⁶³

Şeyh Müşerref, çocuklarına sabrın önemiyle ilgili şu tavsiyelerde bulunur:

بنيّ اصبرن فالصّبر حلو العواقب	بنيّ اصبرن تظفر باعلى المناقب
بنيّ اصبرن فالصّبر دأب الأكابر	بنيّ اصبرن فالصّبر دأب المصائب
بنيّ اصبرن فالصّبر قد قيل إنه	كمفتاح تفرّج لكلّ النّوائب
بنيّ اصطر فالذّهر يفنى بسرعة	و تعجيله في ذاك أعلى العجائب
بنيّ اصطر إنّ الإله لصابر	يخفّف تحقيقاً أجلّ مصائب ²⁶⁴

“Oğulcuğum! Sabret sabrın sonu tatlıdır. Oğulcuğum sabret sabırla en yüce zaferler elde edilir.

Oğulcuğum! Sabret sabır büyüklerin sebat ettiği yoldur. Oğulcuğum! Sabret sabır musibetleri defeder.

Oğulcuğum! Sabret; çünkü söylenildiği gibi Sabır her belada ferahlığın anahtarıdır.

Oğulcuğum! Sabret en acayip olan şey, zaman hızlı olduğu halde insanın onun içinde daha çok hızlı davranmasıdır.

²⁶² Buhârî, “Rikak” 6.

²⁶³ Yılmaz, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, 170-171.

²⁶³ Tek, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, 169.

²⁶⁴ Şeyh Müşerref, *Divân*, 305.

Allah da saburdur. Musibet ne kadar ağır ise hafifleten O'dur.”

İfadelerinde bulunması, nasıl ki çok tesirli ilaçlar damara hemen verilmez. İnsan da birdenbire hemen aydınlanamaz. Mağaradan ışığa birden çıkan mahvolur. Bebek, vücut yapısına göre gıda almalıdır. Kedi, avı çıkmasa da avının kapısında bekler.²⁶⁵ örneklerde olduğu gibi insanın da olaylar karşısında sabretmesi gerektiğini belirtir. Konuyla ilgili olarak mutasavvıfımız *Divân*'ında da:

فَإِنْ أَتَيْتُمْ غُصَّةً فَصَابِرُوا وَإِنْ أَتَيْتُمْ فُرْصَةً فَبَادِرُوا

“Şayet size bir sıkıntı isabet ederse hemen sabredin. Şayet önünüze bir fırsat gelirse O'nu hemen değerlendiriniz”²⁶⁶ diyerek musibete sabredilmesi gerektiğini, hayırda ise acele edilmesinin önemi üzerinde durmuştur.

Erzurumlu İbrahim Hakkı (ö.1194/1780) sabrın önemiyle ilgili “Sabır, nefsi telaştan men etmektir. Sabır, nefsin hazlarından mücadele ile sıyrılıp uzaklaşmaktır. Sabır, nefsin perhizine devam edip orada sabit kalmaktır. Sabır ikidir: Biri ilk bakışlardaki aldatmalara karşı sabırdır. Diğeri de sevgiliden uzak düşmeye sabretmektir. Musibetlere sabretmek en üst armağanlara kavuşmaktır. Güzel sabır çok kazançlar getirir. Bolluk anında şükredici, kıtlıkta anında da sabredici ol. Felâketlere karşı temkinli, şiddetlere karşı da sabırlı ve dirençli ol. Kızmakta ağır davran. Sabır musibeti örter. Sabreden belalardan ıstırap duymaz. Sabredene bela tatlı gelir, sabırla ekşi olan, helva gibi tatlı gelir; İmanın esası sabır, İslâm'ın aslı da rızâdır. Eğer Allah'ın üzerine belaları yağdırdığını görürsen kesinlikle bil ki seni ikaz etmiştir. Telaş, sabırdan daha çok zorluk çıkarır. Sabır öyle bir şerbettir ki sağlık ve esenlik sebebidir”²⁶⁷ sözleriyle Allah (cc)'ın dostlarına sabır tavsiyesini çok güzel aktarmıştır. Şeyh Müşerref de 24 Mayıs 1953 yılında kayınbiraderi Molla Muhammed askerdeyken çok sıkıntı çektiği ve firar etmeyi düşündüğü haberi kendisine ulaşınca sabrın önemini içeren şu dizeleri kendisine yazıp gönderir.

أَخِي صَبْرًا أَخِي صَبْرًا جَمِيلًا فَإِنَّ الصَّبْرَ آخِرُهُ جَمِيلٌ

²⁶⁵ Mahmut Erol Kılıç, *Tasavvufa Giriş*, Süfi Kitap, İstanbul, 2012, 18-19.

²⁶⁶ Şeyh Müşerref, *Divân*, 137.

²⁶⁷ Erzurumlu İbrahim Hakkı, *Marifetname*, Ataç Yayınları, İstanbul, 2015, 600- 601.

إِذَا صَبَرَ اللَّئَامُ بِغَيْرِ عَقْلِ فَلَمْ لَا يَصْبِرُ الرَّجُلُ الْأَصِيلُ
وَإِنَّ الْعُسْرَ يَتَّبَعُهُ يَسَارٌ وَصُورَةُ الْإِنْشِرَاحِ لَنَا دَلِيلُ
سَتَاتِي بِالسُّرُورِ بِعَوْنِ رَبِّي كَبَدُرٍ مَالُهُ فِينَا مَثِيلُ
وَيَجْمَعُنَا إِلَهُنَا عَنْ قَرِيبٍ وَلَا يَبْقَى لَنَا قَالٌ وَقِيلُ
وَنَحْمَدُ رَبَّنَا سِرًّا وَجَهْرًا وَيَسْتَنْفِ بَعْدَ ذَا الْكَبْدِ الْعَلِيلُ

“Kardeşim! Sabret, kardeşim! Sabret, güzel bir şekilde sabret, muhakkak ki sabrın sonu güzeldir.

Normal akıllı bir kimse bile sabrediyorsa, akıllı asil olan bir kimse niçin sabretmesin ki.

Ne kadar zorluk varsa arkasında hemen kolaylık gelir. İnşirah Süresi buna delildir.

Rabbimin yardımıyla görülmemiş bir dolunay gibi mutluluğa ulaşır, sevinirsin.

En yakın zamanda Rabbimiz bizleri birbirimize ulaştıracaktır. Söylediğin sıkıntılar da geçip unutulacaktır.

Kavrulmuş olan ciğerlere şifa veren Rabbimize gizli ve açık hamd ederiz.”²⁶⁸

Bu dizeleri okuyan Molla Muhammed Allah’ın izniyle kalbi sükunete ermiş, iç huzura vararak askerliğini bitirmiştir.

Molla Muhammed’in askerde çektiği sıkıntılara sabretmesi ve herkesin imtihan vesilesiyle maruz kaldığı bütün sıkıntılara, acılara sabretmesi nihayetinde feraha ulaşması sabrın ne denli önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Bu kadar önem teşkil eden sabrın yerine göre farz, mubah, mekruh ve haram olarak değişiklik gösterdiğini görmekteyiz. Örneğin haramlardan uzak durmada ve dinî görevlerin ifasına tahammül göstermedeki sabır farz; dinde mekruh olandan uzak durmadaki

²⁶⁸ Şeyh Müşerref, *Divân*, 308.

sabır mendup; can, mal ve namusun saldırıya uğraması karşısında sabır haram; bedenine zarar verecek kadar acıya dayanmak mekruh; dinen yapılmasında bir sakınca olmayan durumlara sabretmek de mubah sayılmıştır.²⁶⁹

Aynı şekilde Ebû Talip el-Mekkî de sabrın en çok üç durumda kullanılıp anlaşıldığını; bunların birincisinin günahlara karşı sabredip işlememeye çalışmak olduğunu, bunun da sabrın en faziletli olduğu; ikincisinin ibâdetlere karşı sabır; üçüncüsünün de başa gelen bela ve musibetlere karşı sabretmek olduğunu belirtir.²⁷⁰ Sıkıntı, bela ve musibetlere karşı sabredildiğinde, bu sabrın sonucunun tatlı olacağıyla ilgili bir şiirinde Şeyh Müşerref şu ifadelerle yer vermektedir:

لعلَّ الله يحدث بعد امر	ويمنحنا به اجرا ونصرا
نعم سيعطي بعد العسر يسرا	ويشفينا بمحض اللطف صدرا
ويجمد أعينا طففت تحاكي	دموعها حين تهرق نهرا
ويرجع يوسف من بعد ما قد	غدا عبدا بصرف الغدر حرا

“Umulur ki Allah bu sıkıntıdan sonra bize yardım ve ecrini getirir.

Evet, Allah bir sıkıntıdan sonra bir genişlik getirir. Göğsümüze şifayı getirir.

Dere misali gözyaşları döken gözlerimiz o zaman kuruyup sevinecek

Yusuf’u dün kölelikten özgürlüğüne kavuşturması sabrının neticesidir.”²⁷¹

2.1.1.6. Şükür

Şükür sözlükte “ortaya çıkarmak, dile getirmek, övmek, kapalı olan bir şeyi açarak onu ortaya çıkmasını sağlamak” anlamlarında olup, bütün nimetlerine karşılık (az bile olsa) nimeti veren, her şeyi elinde bulunduran ve her şeye gücü yeten Yüce Allah’ı çokça hamd edip övmek; nimetlere ulaşmada sebeplere takılmadan doğrudan

²⁶⁹ Tek, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, 169.

²⁷⁰ Ebû Talip el-Mekkî, *Kûtü’l-kulûb*, 334.

²⁷¹ Şeyh Müşerref, *Divân*, 341.

nimeti verenin farkında olup dil ile bu farkındalığını ifade etmektir.²⁷² Nasıl ki yapılan bir iyiliğe karşılık iyilik sahibi iyiliğiyle övülüyorsa, şükür de kulun yüce Allah'ın kendisine ihsan ettiği nimetleri kalben tasdik edip dille söylemesidir.²⁷³

Kur'ân-ı Kerîm'de sabah akşam, gece vakti, ayakta durarak ve secdeye kapanarak yüce Allah (cc)'ı anıp, O'nun verdiği nimetlere karşı şükretmeyi,²⁷⁴ bununla birlikte şükreden kullarının da mükâfatlandırılacağını²⁷⁵ bildiren birçok âyetle Rabbimiz bizlere şükürün öneminden bahsetmektedir.

Peygamber Efendimiz (sav), **“Müminin durumu gıpta ve hayranlığa şayandır. Çünkü her hâli kendisi için hayır sebebidir. Böylesi bir özellik sadece müminde vardır: sevinecek olsa şükreder; bu Onun için hayır olur. Başına bir bela gelecek olsa, sabreder; bu da Onun için hayır olur.”**²⁷⁶ **Yiyip şükreden kimse sabrederek oruç tutan kimse gibidir.”**²⁷⁷ Her hâli ile şükreden Hz. Peygamber (sav) ayakları şişinceye kadar gece namaz kılardı. Bu durumu hakkında kendisine bir şeyler sorulduğunda, **“Şükreden bir kul olmayayım mı?”**²⁷⁸ diyerek şükürün önemini belirtmiştir.

Şeyh Müşerref de şükürün önemiyle ilgili olarak kâinattaki bütün canlı ve cansız varlıkların, Yüce Allah (cc)'ın kendilerine vermiş olduğu nimetlerden dolayı lisan-ı hâlleriyle zikredip şükrettiğini, bu şükürleriyle insanları kendilerine hayran bıraktığını ve bu yüzden onlar gibi zikredip verilen nimetlere karşılık şükretmek gerektiğini vurgulamıştır.²⁷⁹

Erzurumlu İbrahim Hakkı, birisi birisine iki dirhem para ya da bir elbise verse parayı ve elbiseyi alan kendisine bu iyiliği yapana karşı ömür boyu minnettarlık hissedeceğini; öte yanda insanın yaşamını idame edebilmesi için rüzgâra, yağmura, güneşe, aya, yere, göğe vb. nimetlere muhtaç olduğunu, bu ihtiyaçlarından daha

²⁷² Ebû Talip el-Mekkî, *Kûtü'l-Kulûb*, 341-342.

²⁷³ Kuşeyrî, *er-Risâle*, 275.

²⁷⁴ A'raf, 7/205; Furkan, 25/73; Zümer, 39/9; Nahl, 16/114.

²⁷⁵ Hac, 22/34-35; Enfal, 8/29; Secde, 32/15-16.

²⁷⁶ Müslim, “zühd”, 64.

²⁷⁷ Tirmizi, “Sıfatü'l-kıyame”, 43; İbni Mace, “Sıyam” 55.

²⁷⁸ Buhari, “Teheccüd”, 6.

²⁷⁹ Şeyh Müşerref, *Divân*, 13.

fazlasını gideren; kendisine her türlü nimeti veren, bütün işlerini takdir edip idare eden alemlerin rabbine canı gönülden sınırsız şükredilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu bağlamda Şeyh Müşerref de:

اگر جہی ہرمویکی عزمانک بی شکر خدا بکہ ام نکارین حق نعمتت وی ادا بکین

“Eğer vücudun her kıl tanesinin bulunduğu yerin ayrı ayrı dili olsa onlarla Allah’a şükretsek, bizler yine de Allah’ın bize verdiği nimetlerin şükürünü eda etmeye güç yetiremeyiz”²⁸⁰ diyerek verilen nimetlere karşılık bütün benliğimizle şükürdar olmamız gerektiğini belirtir.

Abdullah el-Ensârî el-Herevî (ö.481/1089) şükürü, nimetin Allah’tan olduğunu bilinmesine verilen bir isim olarak tanımlar. Zira nimeti bilen, nimeti vereni bilme ve eserden yola çıkarak eserin sahibini görme imkânını elde etmiş olur. Bu manada şükür üç şekilde yerine getirilir:

1. Kalple şükür: Nimetin farkına vararak O’nu verenin Cenab-ı Hak olduğunu idrak etmek.

2. Dille şükür: Nimet vereni kemâl sıfatlarıyla övmek.

3. Uzuvlarla şükür: Nimeti verene itâat etmektir.

Dil ve uzuvlarla şükür daha açık ve zahire yönelik olsa da asıl olan kalple şükürdür.²⁸¹

Şeyh Müşerref şükürün bu üç haliyle ilgili olarak; yaptığı hac ve umre ziyaretlerinde yaşadığı, şevk, zevk hâline, orada yapılan sohbetlerden, ziyaret yerlerindeki manevî ortamıyla ifade etmiştir.²⁸² Ayrıca yüceler yücesi olan Allah’u Teâlâ’nın bitmez tükenmez nimetleri olduğunu, O’nun ihsan, cömert, merhametli ve ikram sahibi olduğunu belirttiği manzum şiirlerinde de ifade etmiştir.²⁸³ *Divân* da geçen şiirlerin birinde Yüce Allah’ın kendisine kuşluk vaktinde Muhammed Vefa adlı

²⁸⁰ Şeyh Müşerref, *Hacı Ahmed*, 8.

²⁸¹ Abdurrezak Tek, *Tasavvufî Mertebeler Hâce Abdullah el- Ensârî el-Herevî Örneği*, Emin Yayınları, Bursa, 2008, 143-144.

²⁸² Bkz. Kartal, *Divâna Şeyh Müşerref-i Hunuki*, 110.

²⁸³ Şeyh Müşerref, *Divân*, 120-366.

oğlunu verdiğiinden dolayı şükür ifadesini manzum bir şekilde; oğlunun ismini, doğum zamanı ve doğum tarihini belli ederek sunmuştur. Şiirinin başında da Allah (cc)’in Peygamberimizi bize lütfettiğinden dolayı hamdini şöyle dile getirir:

إلهي لك الحمد يا من وفا بوعد وحشاه أن يخلفا
واحيتنا إذ بعثت لنا حبيبك شمس الضحى المصطفى
هدانا شفانا كفانا رفا فنعم النبي حبذا المقتدى
عليه الصلاة عليه السلام وآل وصحب ومن قد قفا²⁸⁴

“Ey sözünde vazgeçmekten münezzeh olan Allah’ım sözünü yerine getirmenden dolayı sana hamd ederim.

Habibin Şemsi’duha olan Mustafa’yla bize hidayet ettiğinden dolayı sana hamd ederim.

O’nunla bize hidayet ettiğin, bize şifa bahşettiğin, bizi yükselttiğin bu peygamber ne güzel önder ne güzel bir peygamberdir.

O’na, O’na tabi olanlara ve sahabelerine salatu salam olsun.”

2.1.1.7. Fakr

Sözlükte “kırmak, delmek, kazmak” anlamına gelen fakr kelimesi, tasavvuf terimi olarak kişinin zorunlu ihtiyaçlarını karşılayabileceği imkânın bulunmaması veya kendisinin her an Allah’a muhtaç olduğunu bilmesidir.²⁸⁵ Fakr velilerin şiarı, seçilmiş kulların ziyneti, Hak Teâla’nın dostluğuna seçtiği peygamber ve muttakilere verdiği özel bir sıfattır.²⁸⁶

Kur’ân-ı Kerîm’de insanların fakir olduğunu; gerçek zengin olanın ise yüce Allah (cc) olduğuyla ilgili “*Ey insanlar sizler Allah’a karşı fakirsiniz, Allah ise*

²⁸⁴ Şeyh Müşerref, *Divan*, 314.

²⁸⁵ Karagöz, vd., *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, 171.

²⁸⁶ Kuşeyrî, *er-Risâle*, 394.

zengin ve övgüye lâyıktır.”²⁸⁷, “Allah zengindir sizler ise fakirsiniz”²⁸⁸ diye buyrulmuştur. Başka âyeti kerimelerde de maddi anlamda fakirliğin imtihan sebebi olduğu, buna sabredenlerin de mükafatlandırılacağı müjdelenmektedir.²⁸⁹

Şeyh Müşerref fakrla ilgili olarak şu tespitlerde bulunur:

توتشت نابته وکی فقیری و تواضع و گماسی...²⁹⁰

“Hiçbir şey fakirlik ve alçak gönüllülük gibi insana yararlı olamaz” diyen Şeyh Müşerref, hiçbir nimetin fakirlik, tevâzu ve alçak gönüllülük kadar Allah katında değerli olmadığını bu nimetlerle insanın işlemiş olduğu kötülüklerin affedilebileceğini onun için bu nimetlerin kıymetinin bilinmesi gerektiğini belirtir. Rabbine münacatında kendisinin insanların en fakir ve muhtacı olduğunu, Allah’u Teâla karşısında hiçbir şeye sahip olmadığını kendi varlığının sebebinin de yüce yaratıcısı olduğunu dile getirir.²⁹¹

Peygamber Efendimiz (sav) fakirliğin ve zenginliğin dinî ve ahlâki bakımdan hem yararları hem de tehlikelerinin olduğunu belirterek insana dinî ve ahlâki yükümlülüklerini unutturan fakirliğin yanında azgınlığa sürükleyen zenginliğin tehlikesine de dikkat çekmiştir. Kendisi de kral peygamberlikten kul peygamberliğini seçmiştir.²⁹²

Fakirlik iki türlü değerlendirilir:

1.Sûret fikirliliği: Maddi anlamda fakirlik.

Şeyh Müşerref aslında maddi anlamda fakirliğin bir nimet olduğunu, insanın dünyalık hiçbir şeyi kendisiyle götüremeyeceğiyle ilgili Seyyid Ali Findikî²⁹³ (ö.1968/1388)’nin şu beytini sık sık okuyarak dile getirirdi.

²⁸⁷ Fâtır, 35/15

²⁸⁸ Muhammed, 47/38.

²⁸⁹ Bakara, 2/15.

²⁹⁰ Şeyh Müşerref, *Molla Alaedin*, 101-103.

²⁹¹ Şeyh Müşerref, *Divân* 114.

²⁹² Tirmizi, “Zühhd”, 3.

²⁹³ Siirt’in Eruh ilçesinin Fındık nahiyesinde dünyaya gelmiş, Babası ulemadan Seyyid Süleyman Efendi, dedesi Şeyh İbrahim, onun da babası Molla Hasan el-Hatib’in oğlu Şeyh Ömer’dir. Soyu Abdülkadir-i Geylânî ve Hz. Hasan’la Hz. Ali’ye ulaşır. İlk eğitimi babasından almış olup İlk

اگر دنیا تماميله ببت ملک ته بی حله

ژ غیر جاوک شيله ژوی ملک بخورا نابی²⁹⁴

“Eğer dünya mülkü hilesiz tamamıyla senin mülkün olsa bile

Değersiz bir bez parçasından başkasını kendinle götüremezsın.”

قناعتک رحمت رونه نهر پاشی همن چونه

چمامقصود ته پر بونه بلایه مال دنیا یی

“Kanaat ederek rahat bir şekilde yerinde otur. Hem bak sen de eninde sonunda gideceksin.

(Böyle olduğunu bildiğin hâlde) niçin hayallerin fazlalaşmış. Şunu da aklından çıkarma, beladır dünya malı.”

2. Mânevî fakirlik: Beşerî sıfatlardan sıyrılıp kendini bir şeye malik görmemektir. Böylesi insanlar sayısız mal ve mülk sahibi olsalar da onlara gönül bağlamazlar. Mal ve mülkün gerçek sahibini düşünüp kendilerini fakir sayarlar. Hz. Peygamber (sav)’ın “*Allah’ım beni fakir yaşat, fakir öldür, fakirlerle haşret!*”²⁹⁵ hadisi ile fakirliğiyle övünmesi bu anlamdadır. Manevî fakirlik mala sahip olmamak değil, mala köle olmamaktır.²⁹⁶

Yunus Emre (ö.720/1320), manevî fakrı:

“Yûnus cümle varından elin çekti,

icâzetnâmesini Silvan Behlül Bey Medresesi’nde kesintisiz yedi yıl (1915-1922) tahsil gördüğü Silvan müftüsü Seyyid Abdurrahman Efendi’den aldı. Ardından aynı zamanda babasının amcası olan kayınpederi Seyyid Hasan ve Cizreli hocası Şeyh Seyda’dan da icâzet aldı. Yine Şeyh Seyda ve Şeyh İbrahim Hakkı Basret kendisine tarikatta hilâfet icâzeti verdi. Eğitimini tamamladıktan sonra Fındık nahiyesinde imamlık hizmetine başladı. Ardından Güçlükönak’a bağlı Guvinan köyünde de bir süre imamlık yaparak Cizre’nin Senati köyüne yerleştikten sonra burada uzun müddet ders verdi. Müderrislik görevini Şeyh Seyda’nın isteği üzerine onun köyü Serdehl’de sürdürdü (1937). Ardından Cinibir köyüne yerleşerek orayı bir ilim merkezi haline getirdi ve ölünceye kadar köyde yaşadı. 1 Mart 1968 tarihinde vefât etmiştir. Cüneyt Gökçe, “Erzen Ali,” *DİA*, İstanbul, 2016, 243-244.

²⁹⁴ Seyit Ali Findikî, *Divan’u-Seyyid Ali el-Fındikî*, (Yzm) özel baskı, 13.

²⁹⁵ Tirmizî, “Zühd”, 37.

²⁹⁶ Yılmaz, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, 178.

Fakra girüp yokluğa kanat açdı,

Yitmiş bin hicaplar O'nunla geçti,

Bana Allah gerek gayrı gerekmez”²⁹⁷ dizeleriyle dile getirmiştir.

Şeyh Müşerref maddi anlamda dünyaya fazla değer vermemiştir.²⁹⁸ Asıl amacı manevî anlamda fakirliğini Rabbi'ne sunmak ve bu vesileyle Allah'ın rızasını kazanmaktır. Onun için Şeyhi kendisine: “ من هذا التواضع ارجو الله ان يرفعك إلى مقام الرضا و ”²⁹⁹ senin bu alçak gönüllülüğünden (fakrı tercihinden) dolayı Rabb'imden, senin razı olduğun makâmların ve O'nun en yücesiyle mükafatlandırmasını diliyorum”²⁹⁹ duâsın da bulunarak Şeyh Müşerref'in Yunus Emre gibi birçok makâma fakrıyla ulaşabileceğini dile getirir.

2.1.1.8. Zühhd

Nefsin heva ve hevesinden yüz çevirmek; dünyanın uzun emellerinden sakınmak, Allah (cc)'ın razı olduğu halleri nefsinde tesis etmek, dünyada verilen nimetlere gönül bağlamamak, elinden kaçana da üzülmemek; dünya sevgisinden uzak durmak gibi anlamlara gelmektedir.³⁰⁰

İmâm Beyhakî (ö.458/1066), zühhdün üç harften meydana geldiğini bu harflerden Ze harfi, ziyneti terk etmek; Ha harfi, hevâ-i nefsi terk etmek; Dal harfi de dünyayı terk etmektir diyerek tanımlar.³⁰¹

Şeyh Müşerref de zühdü toprağa benzeterek şöyle tanımlar:

اني اغبط التراب يلقي عليه النجاسات والقاذورات ولا ينبت إلا طيبات

²⁹⁷ Azmi Bilgin, *Yunus Emre Hayatı ve Sanatı*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2013, 17.

²⁹⁸ Muhammed Nazım, *en-Nûru 's-Sârî*, 51, 113,136.

²⁹⁹ Muhammed Nazım, *en-Nûru 's-Sârî*, 33.

³⁰⁰ Ebû Talip el-Mekkî, *Kûtü 'l-kulûb*, 415-419; Serrac, *el-Lûma*, 69; Küşeyrî, *er-Risâle*, 199.

³⁰¹ İmâm Beyhakî, *Kitabü 'z-zühhd*, Terc. Enbiya Yıldırım, Semerkant Yayıncılık, İstanbul, 2015, 32-37.

“Ben toprağa gıpta ediyorum. Zira bin bir kir ve çer çöp üzerine atılmasına rağmen ondan (ancak) güzellikler yeşerir.”³⁰²

Şeyh Müşerref, toprak üstüne her türlü kirli şeyler ve çöpler atıldığında toprak tevazuuyla bunları alır içine çekerek kapatıp saklar. Kendisine yapılane karşılık dışarıya, rengarenk, güzel kokulu bitki, sebze ve meyve nasıl veriyorsa işte zühd de nefsin hoşuna giden şeylerden vazgeçip onları yapmayıp içine atıp gömmek, bununla birlikte Yüce Allah’ın razı olacağı şeyleri yapıp O’nun rızasını kazanarak en güzel mükâfatlara ulaştırdığını belirtir.

Kur’ân-ı Kerîm’de zühd kelimesi geçmez. Ancak Hz. Yusuf’u kuyudan çıkaranların ona fazla değer vermemelerinden kendileri hakkında zâhid kelimesinin çoğulu olan “zahidîn” kelimesi kullanılmıştır.³⁰³ Ayrıca **“siz dünya hayatını tercih ediyorsunuz ama âhiret daha hayırlı ve daha kalıcıdır”**³⁰⁴ ayeti ile dünya hayatının fani olduğu,³⁰⁵ bu hayatın bir oyun ve eğlenceden ibaret, imtihan vesilesi olduğunu³⁰⁶ anlatarak zühdü anlatan kavramlar üzerinde durulmuştur.

Hz. Peygamber (sav) hayatı boyunca zâhidane bir hayat yaşardı. Yünlü, pamuklu, yamalı, yamasız, ne bulduysa onu giyerdi. Ne bulduysa onu yerdi. Pabuçlarını, elbiselerini kendisi yamalıydı. Koyun ve keçilerini kendisi sağardı. Zengin ve fakir herkesle görüşüp tokalaşırdı. Kilimin üzerinde uyurdu. Vefât ettiği zaman, arkasında ne altın ne gümüş nede câriye bıraktı. İslâm’ın Arap yarım adasının neredeyse tamamına yayıldığı zamanlarda bile mal ve servet biriktirmemiş, azla yetinerek elindekileri özellikle Ashâb-ı Suffe gibi fakirlere dağıtırdı. Kendisi zühdane bir hayat yaşamış, bununla birlikte hayırlı zenginliğe de karşı çıkmaz, ruhbanlığı da tavsiye etmezdi.

İmâm-ı Gazalî (ö.450/1058), zühdün derecelerini açıklarken fuzuli ihtiyacı dışındaki şeylerin azı ile yetinmenin önemine değinir. Bunların başında az yemek

³⁰² Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sâri*, 42.

³⁰³ Yusuf, 12/20.

³⁰⁴ Tâhâ, 20/131, Kasas, 28/60, A’lâ, 87/16-17.

³⁰⁵ Yûnus, 10/24.

³⁰⁶ Hadîd, 57/20; Mülk, 67/2.

³³⁷ Yılmaz, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, 32; Semih Ceyhan, “Zühd”, İstanbul, *DİA*, XLIV, 530.

gelmektedir. Gazalî bir kimse günde iki defadan fazla yemek yemesinin mide genişliğine (mide ile meşgul olmaya) yol açacağını, bu kimselerin zahitliğe nispetinin olmayacağını belirtmektedir.³⁰⁷

Şeyh Müşerref de dolu olan midenin her zaman nefsin esiri olacağını kör olup gerçek anlamda hakikâti görmeye engel teşkil ettiğini bedenine maddi ve manevî zarar verdiğini ve hiçbir zaman kendi âmiri (yöneticisi) olamayacağını şöyle dile getirmektedir:

أَوْ زَكَّى تَرَهُ هَيْثُ بِي دَائِمًا دَى بَتِ اسِيرٍ كُورَه فِهْمِ هَرُوكِ ضَرِيرِ بِي جَارِكِي نَابِتِ أَمِيرِ³⁰⁸

“Dolu ve tok olan kör mide her zaman esirdir. İyi bil ki her zaman sahibine zarar verir hiçbir zaman sahibine âmirlik yapmaz” buradan da anlaşılacağı gibi kişinin hem sağlıklı olması hem de nefsin hâkim olabilmesi için midesini tıka basa doldurulmaması gerekir. Zühd makâmına ulaşmak için de nefsin arzularından ve dünya hırsından sıyrılıp ilâhî huzura ulaşmak gerekir.

2.1.1.9. İstikamet

Sözlükte “kalkmak, ayakta durmak, düzeltmek, bir işte mutedil olmak, devam ve sebat etmek vb.” anlamlarda olup, Hakk’a tabi olmak, adaleti yerine getirmek, doğru yola gitmek, itaat olan şeyleri yapıp isyan olan şeylerden sakınmak, verdiği sözü tutmak, hakka meyletmektir.³⁰⁹ Aynı şekilde işlerin tamamlanıp kemâle ulaşması, hayırların meydana gelmesi ve nizama konulması kendisiyle mümkün olan bir makama verilen addır.³¹⁰

Kur’ân-ı Kerîm’de “**Öyle ise seninle birlikte tevbe edenlerle birlikte emrolunduğun gibi dost doğru ol! Aşırıya gitmeyin. Çünkü O, sizin yaptıklarınızı**

³⁰⁷ İmâm Gazalî, *İhyâü Ulumi’d-din*, Terc. Ahmet Serdaroğlu, Bedir Yayınevi, İstanbul, 125

³⁰⁸ Şeyh Müşerref, *Divân*, 89.

³⁰⁹ Karagöz, vd., *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, 335; Baltacı, *Tasavvuf Lügatı*, 93.

³¹⁰ Kuşeyrî, *er-Risâle*, 310.

çok iyi görendir.³¹¹ âyetiyle birlikte istikâmetin önemiyle ilgili birçok âyet bulunmaktadır.³¹²

Peygamber Efendimiz (sav) Hûd suresinde istikâmet emredildiğinden bu sure için **“Hûd süresi beni ihtiyarlattı”**³¹³ diye buyurarak doğruluğun gereği gibi gerçekleştirmenin zor olduğunu dile getirmiştir.

İstikametin önemiyle ilgili de Ebu Amre Süfyân b. Abdullah (ö.31/651-652):

“Ya Rasûlullah! Bana İslâm hakkında öyle bir söz söyle ki, bu hususta senden başkasına bir şey sormaya gerek duymayayım” deyince Rasûlullah (sav): **“Allah’a iman ettim de sonra dost doğru ol”**³¹⁴ diye buyurarak imandan sonra iman gereği olan istikamet önemi üzerinde durmaktadır.

Şeyh Müşerref de istikamet önemiyle ilgili olarak: **ان مائة مرض ليست اضر من كذب واحد** “Şüphesiz ki yüz (tane) hastalık bir yalandan daha zararlı değildir”³¹⁵ diyerek istikamet zedelenmesiyle insanın hayatına bir yalan veya yanlışın girmesi kendisine birçok hastalıktan daha çok zarar vereceğini belirtmiştir.

İstikamet sahibi insan bütün hal ve hareketinde aşırılıktan uzak kalan, dengeli ve olumlu bir hayat tarzını kararlı bir biçimde sürdüren kimsedir. Ancak ömür boyu istikâmet çizgisinden sapmadan yaşamanın zorluğu da kabul edilmiş ve bundan dolayı insanlardan mutlak bir istikâmetten ziyade imkân ölçüsünde istikâmet sahibi olmalarını beklemek daha geçerli olacağı düşünülmüştür.³¹⁶

Aynı şekilde Şeyh Müşerref de istikâmet üzerine hayatını sürdürmeye gayret gösteren kimselerin hiçbir zaman pişman olmayacağını tembel ile çalışkan örneğini vererek açıklamaktadır:

³¹¹ Hûd, 11/ 112.

³¹² Fatiha, 1/7; En’âm, 6/153; Tevbe, 9/119; Fussilet, 41/30; Ahkâf, 46/13.

³¹³ Tirmizî, “Tefsir”, 57.

³¹⁴ Müslim, “İman”, 38.

³¹⁵ Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sârî*, 93.

³¹⁶ Mustafa Çağrı- Süleyman Uludağ, “İstikamet” *DİA*, İstanbul, 2001, XXIII, 348.

...فیتلأ أصحاب الجھود فی ظلم اللیالی، ویبقى أصحاب القعود فی ظلام و ندامة و حزن
کحجر بین اللالی، وفضل الله المجاہدين علی القاعدین.

“İstikamet sahibi kimseler gece karanlığında parlayarak kendisini göstermiş olurlar. Tembeller ise karanlık, pişmanlık, hüznle incilerin içindeki taşlar gibi değersiz olurlar. Yüce Allah (cc) cihat edenleri (istikâmet sahibi olan kişileri) yerlerinde oturan tembellerden üstün kılmaktadır.”³¹⁷

Sûfiler istikâmetin farklı şekillerine işaret ederek bunu nefsin ve kalbin istikâmeti olmak üzere değerlendirmişler. Nefis ve kalp istikâmet üzerine olmasa kişinin ahlâki olgunluğa ulaşmasının mümkün olamayacağı vurgulanmaktadır. Ahlâki nitelikleri ve duyguları düzgün olmayanın da manevî dünyasının gelişmesi ve davranışlarının güzelleşmesi mümkün değildir.³¹⁸ Bu doğrultuda, nefsin ve kalbin istikamet üzere olmayanın ahlaki zararını müellifimiz şöyle dile getirir:

او کسی قلب وی منافق جاهل و عزمان وی عالم و دریژ امرکریه گوئیہ از ژوان دطرسم. لورا
دما قلب جاهل بی عزمان عالم افعال وان سکن خبروان تازه خلق بخبر تازه دغرن وان
افعال سک دا چھو خو دنه وان. ام دطرسین ام ژوانبین.

“Kalbi cahil münafık, dili de âlim ve uzun olan kimseler için ben onlardan korkuyorum zira kalp cahil dil alim olduğu zaman onların ilimleri fillerine yansımadığından halk onların durumlarına bakarak onlar gibi hareket edip onlar gibi fikir üretilip söylediklerini yaşamayanlar gibi olmaktan korkuyoruz.”³¹⁹

Kalbi ve ağzı bir olmayanın, kalbi cahil, dili de âlim gibi görünen kimselerin dilleri ile söyledikleri şeyler çok güzel görünse de hareketleriyle çok çirkin görünürler. İnsanlar böylesi kimselerin konuşmalarına bakarak aldanıyorlar. Zamanla onların çirkin hâllerine özenmiş olurlar. Böylece Şeyh Hazretleri istikâmetsiz bir yaşamın insanlar arasında güveni sarstığını, insanlar birbirine bakarak iş hayatında ve özel hayatlarında birbirlerini aldatmayı sıradan bir hâle getirdiğini belirtir. Onun için toplumumuzda aldatmalar ve ihanetler almış başını gitmiş, huzur ve mutluluğu

³¹⁷ Muhammed Nazım, *en-Nûru 's-Sârî*, 97.

³¹⁸ *Tek, Tasavufi Mertebeler*, 120.

³¹⁹ Şeyh Müşerref, *Molla Alaeddin*, 117.

bulamaz bir hâle gelmişiz. Şeyh Müşerref de yukarıda geçtiği gibi bir yalanın yüz hastalıktan daha zararlı olduğunu, istikânetsiz bir yaşamın doğurduğu olumsuz neticeleri belirttikten sonra bu kimseler gibi olmaktan korktuğunu dile getirmektedir.

İstikamet tasavvufta genellikle kerâmetle birlikte kullanılmaktadır. Ancak kuldan beklenenin kerâmet değil istikâmet olduğu bir gerçektir. Nitekim Ebû Ali Cüzcânî (ö.303/916) “istikâmet sahibi ol, kerâmet sahibi olmaya çalışma. Çünkü kerâmeti isteyen nefsin, istikâmeti isteyen de Rabbindir” der.³²⁰ Aynı şekilde Kuşeyrî’de istikâmet kerâmetin idamesini gerektirdiğini belirtir.³²¹

Muhammed Nazım, babası Şeyh Müşerref’in gerçek kerâmetinin İslâm’ın yüce hükümlerini gerçek anlamda yaşayıp, istikâmet üzerinde olabildiğine dikkati çekmiş, babasının İslâm’ın zahiri ve batini hükümlerine sınıksız bağlı olduğunu, babasının bu istikâmet üzere oluşu O’nun en büyük kerâmeti olarak değerlendirmiştir.

322

2.1.1.10. Tevbe

Arapça’da “dönme, pişmanlık” anlamlarını ifade eden bir kelime olup ³²³ Günahtan pişmanlık duyarak vazgeçmek dinin kötü ve çirkin gördüğünü şeyleri kulun pişmanlık hissederek bırakması, aynı şekilde güzel gördüğü şeylere dönmesidir.³²⁴

Kur’ân-ı Kerîm’de “**Rabbin, bilmeyerek kötülük işleyip, ardından tövbe eden ve hatalarını düzeltenlere karşı, çok bağışlayıcı ve çok merhametlidir**”³²⁵ âyeti ile birlikte birçok yerde tövbenin önemine değinmektedir.³²⁶

Peygamber Efendimiz (sav) birçok hadislerinde tevbe ve tevbenin öneminden bahsetmektedir. Bu hadislerin bir tanesinde “**Kulunun tevbe etmesinden dolayı**

³²⁰ Yılmaz, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, 182.

³²¹ Kuşeyrî, *er-Risâle*, 414.

³²² Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sârî*, 120.

³²³ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 278.

³²⁴ Kuşeyrî, *er-Risale*, 165.

³²⁵ Nahl, 16/119.

³²⁶ Bakara, 2/160; Al-i İmran, 3/16-17; Nisa, 17, 64, 106, 110; Tevbe, 9/113; Hud, 11/3, 90; Kasa, 28/67; Muhammed, 47/19; Tahrîm, 66/8; Nasr, 110/3.

Allah’u Teâla’nın duyduğu memnuniyet, sizden birinin ıssız çölde kaybettiği devesini bulduğu zamanki sevincinden çok daha fazladır³²⁷ diye buyurarak Yüce Allah’ın kulunun tevbe etmesinde duyduğu memnuniyeti ifade etmektedir.

Tevbe, tasavvufî makâmların ve menzillerin ilki olarak kabul edilmektedir. Bu sebeple “bâbu’l-ebvâb” (ana kapı) diye adlandırılır. Tasavufî hayata tevbe kapısından girilir; takvâ, zühd, fakr, sabır, tevekkül ve rıza gibi makâmalar da tevbenin önemi artar ve bu durum sâlik son nefesini verinceye kadar devam eder. Sahih ve muteber bir şekilde tevbe etmeyen sâlikin manevî hâlleri sahîh ve muteber sayılmaz.³²⁸

Tevbenin sağlıklı olabilmesi için geçmiş, şimdiki ve gelecek zamana ait şu üç aşama aynı anda birbirinin içinde bulunmalıdır. Pişmanlık duymak (geçmiş zaman), günahı bırakma (şimdi zaman), bir daha dönmemeye azmetmek (gelecek zaman) bunların birini desteklemesi gerekir.³²⁹

Şeyh Müşerref tevbenin geçerli olan bu üç şartını şöyle dile getirmektedir:

الهي الهي انت ربّي وخالقي وأني عبيد افقر الناس اضعف

كسبت ذنوبا يا الهي عظيمة بجهلي وأني نادم أتأسف³³⁰

“İlahi, ilâhî! sen benim rabbim ve yaratıcısın.

Muhakkak ki insanların en zayıfı, en fakir kulunum.

Ey rabbim! Cehaletim yüzünden günahlar işledim.

Ve ben pişmanım üzgünüm.”

Başka bir yerde de:

يا الهي از غريبم بي نوامه بي دليلم يا الهي از عليلم بدوامه بي طبيبم

يا الهي از فقيرم بي كس بي دستگيرم خائفى دخلا سعيروم راجعى عفوا مجيبم

³²⁷ Buhârî, “Daavât”, 4; Müslim, “Tevbe”, 1, 7, 8; Tirmizî, “Kıyâmet”, 49; İbni Mâce, “Zühd”, 30.

³²⁸ Süleyman Uludağ, “Tevbe” *DİA*, İstanbul, 2012, XLI, 285-288.

³²⁹ Tek, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, 160.

³³⁰ Şeyh Müşerref, *Divân*, 114.

یا الہی تو قدیری تو دکا گنہان قشیری وی بکہ ژبو قی فقیری لو ژ خلق بی نصیبم
یا الہی قی دکم از زاری و ہوار دکم از ہقیا عفوی دکم از مثلی چوکا عندلیبم
یا الہی میم وفا یی ژ خلقی بی رجایہ ہیقیا ذاتی تہ مایہ پیثہ از ہیقیا حبیبم³³¹

“Ya ilâhî, ben çaresiz, delilsiz bir garibanım.

Ya ilâhî, ben doktorsuz ilaçsız bir hastayım.

Ya ilâhî! ben fakirim, sığınaksızım, kimsesizim.

Sair cehennemine girmekten korkup, mucip olan affına sığınırım.

Ya ilâhî! sen kâdirsın günahları örtmeye güç yetirensin.

Bu fakire bunu lütfet; çünkü, senden başka yaratılmış olanlardan ümitsizim.

Ya ilâhî! yalvarıp yakararak sana ricada bulunuyorum.

Bülbül misali senden beni bağışlamanı diliyorum.

Ya ilâhî, mim fa (müşerref) bütün yaratılmış olanlardan ümitsizdir.

Senin zatından ümit vardır. Seninle birlikte habibinden ümit vardır.

Şeyh Müşerref bu dizelerinde başta işlenen günahın farkında olduğunu, cehâletinin yüzünden işlediğini ve buna karşı Allah (cc)’in dergâhına sığındığını daha sonra da işlediği günahından pişman olup üzgün olduğunu belirtir. Böylece Şeyh Müşerref tevbenin şartları olan pişmanlık, günahlardan dolayı özür beyanı ve günahından vazgeçme şartlarını aynı anda dile getirmektedir.

İmm-ı Gazali tevbenin her zaman herkese farz olduğunu eğer kişi kâfir ise küfründen dolayı, değilse işlediği günahların hepsinden tevbe etmesi gerektiğini, şayet zahiren bütün günahlardan arınmış ise batını ve kalbi; konuşma, yemek, haset, kibir ve riya hırslarından dolayı tevbe etmenin gerekli olduğunu ifade etmektedir.³³²

³³¹ Şeyh Müşerref, *Divan*, 28.

³³² İmâm-ı Gazâlî, *Kimyâ-yı Saâdet*, Terc. Ali Arslan, Merve Yayınları, İstanbul, 524-527.

Şeyh Müşerref de Şeyh Mustafa Kemâlledin'e intisap etmeden önce de birçok şeyhten teberrüken dahi olsa tevbe aldığını, böyle yapmasının sebebinin ise tevbenin gerekli olduğunu ve sıklıkla yapılan tevbenin kişiyi hidâyete ulaştırabileceği düşüncesi idi.³³³

2.1.1.11. Tevekkül

Tevekkül “dayanmak, güvenmek vekil tutmak” anlamında olup, her hususta Allah’a güvenmek, teslim olmak, işlerini Allah’a havale etmek, kalbin gerçek anlamda mutmain olacak şekilde Allah (cc)’a dayanıp onun dışındaki şeylerden yüz çevirerek onlara gönül bağlamamasıdır.³³⁴

Tevekkül kavramı Kur’ân-ı Kerîm de “*Müminler Allah’a tevekkül etsinler.*”³³⁵ “*Kim Allah’a tevekkül ederse Allah ona yeter.*”³³⁶ , “*Herhangi bir iş konusunda önce insanlara danış, istişareden sonra karar verip azmedince Allah’a tevekkül et!*”³³⁷ âyetleriyle Allah’a tevekkül edilmesi gerektiği emredilmektedir.³³⁸

Peygamber Efendimiz (sav) “*Şâyet siz Allah’a hakkıyla tevekkül etseydiniz, sabahları açlıkta karınları çekilmiş olduğu hâlde çıkararak, akşamları karınları dolu olduğu hâlde dönen kuşlara rızık verdiği gibi Allah size de rızınızı verirdi*”³³⁹ hadisi ve benzer hadislerde tevekkülün nasıl olması gerektiğini bizlere bildirmektedir.

Şeyh Müşerref, Peygamberimiz (sav)’in yukarıdaki hadisi doğrultusunda tevekkülün nasıl olması gerektiğini hayatında birçok örnekle bizlere göstermektedir. Talebelerine yaptığı nasihatinde, önce derslerine çok iyi hazırlanmalarını, hocalarının derslerini pür dikkatle dinleyip metinlerini güzelce ezberlemelerini, bununla birlikte başarıya ulaşılabilmesi için samimi bir kalple duâ etmeleri gerektiğini söylemektedir.

³³³ Şeyh Müşerref, *Adanalı Muhammed*, 2-3.

³³⁴ Serrac, *el-Lûma*, 77; Karagöz, vd., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, 658.

³³⁵ Mâide, 5/11.

³³⁶ Talâk, 65/3.

³³⁷ Âl-i İmrân, 3/159.

³³⁸ Tevbe, 9/51.

³³⁹ İbn Mâce, “Zühd”, 14.

Bu nasihatlerini *Gûz û Mevîj* başlığıyla manzum bir çalışmayla bizlere de ulaştırarak tevekkülün nasıl olması gerektiğiyle ilgili güzel bir örnek sunmaktadır.

İbni Verdî (ö.749/1349)'nin *Lamiye* kasidesindeki tevekkül ile ilgili otuz üçüncü beytin de şu ifadeye yer vermektedir:

ملك كسري تغني عنه كسرة وعن البحر اجترأ بالوشل

“Tevekkül ile bir parça ekmeği olan bir kimsenin, Kisra kralının mülkünden daha fazla mülkü olan tevekkülsüz kişiden hayırlıdır” diyerek tevekkülle elde edilen nimetin az olsa bile tevekkülsüz elde edilen nimetten kat kat daha hayırlı olduğunu söylemektedir.³⁴⁰

Abdu'l-Kerim Cîlî (ö.832/1428), tevekkül ehlini şöyle guruplandırır:

1.Salihlerin tevekkülü: Salih olan ve onların altında bulunan kimselerin tevekkülü, Cenâb-ı Hakk'ın onların isteğini yapması ameline dönüktür.

2.Muhsinlerin tevekkülü: Onlar Cenâb-ı Hak neyi murat ettiyse kendilerine O'nu işlesin diye tevekkül ederler.

3.Şâhidlerin tevekkülü: Sebepleri ve vasıtaları kaldırmaktan ibaret olup, onların bakışı sebepleri yaratana ve sebepleri yaratanın kendileri hakkındaki tasarruflarına aittir.

4. Sıddıkların tevekkülü: Kendi zatî işlerini, Hakk'ın zatî işlerine çevirmekten ibarettir. Bunlar kendi nefislerine asla bakmazlar. Bunlar müşâhade de gark olma vücûdda helak olma ile tevekkül etmektedirler.

5. Muhakkiklerin tevekkülü: Hakk'ın zâtına kâmil olarak ulaştıktan sonra sırları gizlemekle mutlak sukûnetten ayrılmamaktır.³⁴¹

Şeyh Müşerref, yukarda sayılan tevekkül ehlinin vasıflarını taşıyordu. Zira O hayatıyla ve söylemleriyle gerçek mütevekkil ehli olduğunu belli ediyordu. O'nu

³⁴⁰ Muhammed Masum Özcan, *Serkani Şerhil-Lamiya İbni Verdi*, Nubahar Yayıncılık, 2018, İstanbul, 63.

³⁴¹ Abulkerim Cili, *İnsan-ı Kâmil*, İnci Mercan Yayınları, II, 251-252.

tanıyan ve bilen herkes buna şahitlik edebilir. Kendisi sık sık “*kim Allah’a tevekkül ederse Allah kendisine kâfi gelir*”³⁴² âyetini sohbet ve nasihatlerinde okuyup açıklar ve bu ayetin verdiği mesajın bilinciyle hayatını idame ederdi. Her zaman “*اللهم يا مفتح الابواب ويا مسبب الاسباب ويا مقلب القلوب والابصار ويا غياث المتغيثين اغثنا توكلنا عليك ونفوض امورنا اليك*” Ey kapıları açan Allah’ım! Ey sebepleri yaratan, ey kalpleri ve gözleri çeviren, ey feryat edenlerin feryadına icabet eden, bizler sana tevekkül ettik bütün işlerimizi ve her hâlimizi sana güvenip havale ettik...” diyerek dua eder, bu duayla zikir hatmelerine başlardı.³⁴³

2.1.2. Seyru Sülûk İle İlgili Görüşleri

Seyr, sözlükte “yürümek bakmak” anlamında olup tarikatta tarikat kurucusunun koyduğu usûl dairesinde maneviyâtını yükseltmektir.³⁴⁴ Sülûk ise Sözlükte “yola girmek yolda yürümek; bir şeyi başka bir şeyin içine nüfuz etmek, katılmak, intikal etmek” anlamlarına gelip tasavvufta “insanı Hakk’a ulaştıran tavır, ibâdet, fiil, hareket ve davranış tarzları” manasında kullanılmaktadır.³⁴⁵ Seyr-u sülûk ise Hakk’a ermek için bir rehberin öncülüğünde ve denetiminde çıkılan manevî ve ruhî yolculuk demektir. Seyr-u sülûkün gayesi sâlikin kişisel arzu ve isteklerini yok edip kendisini bütünüyle ilâhî iradenin hakimiyeti altına sokması, bu suretle diğer insanlara rehberlik yapmasına imkân sağlayan kâmil insan mertebesine yükselmesidir.³⁴⁶

Seyr ve sülûk birbirinin ayrılmaz parçaları sayılır. Tasavvuf yolunda “seyr” için sülûkün lüzumu, namaz için abdestin lüzumu gibi sayılır. Nasıl abdesti olmayanın namazı yok sayılıyorsa sülûkü olmayanın da seyri yok sayılır.³⁴⁷

Şeyh Müşerref mürîdî, yerin altındaki tohuma, seyru sulûku çekirdeğin olgunlaşıp meyve verinceye kadarki olgunluk sürecine, su damlasını da ilahi rıza ve olgunluk derecelerine benzetmektedir. Tohumun toprağı yarıp filizlenip yeşererek

³⁴² Talak, 65/3.

³⁴³ Şeyh Müşerref’in Talebesi Molla Sahip Acar’ın Şeyh Müşerref’in Zikir ile ilgili görüşleri, Veysel Karanî camii, Tuşba, Van. (Röportaj Tarihi: 10.09.2019).

³⁴⁴ Karagöz, vd., *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, 591; Baltacı, *Tasavvuf Lügatı*, 133.

³⁴⁵ Karagöz, vd., *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, 591.

³⁴⁶ Süleyman Uludağ, “Tevekkül”, *DİA*, İstanbul, 2012, XLI, 3-4.

³⁴⁷ Yılmaz, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, 183.

fidan olup meyve vermesi; sâlikin seyri sülûkünü tamamlamak için aşması gereken zorlukları ifade eder. Su damlası sâliğin içindeki ilâhî rızadır. Asıl amaçtır. Bununla sâliğin bütün zorlukları aşıp kemale ulaşmasını sağlar.³⁴⁸

Seyru sülûkün temel amacı bu yola giren kişiyi kötü hüylardan iyi huylar edinmeye, sûflî vasıflardan arınıp meleki vasıflar edinmeye, masivadan Hakk’a ulaştırabilmektir. Bu zorlu yolculukta sâlikin kararlı, azimli ve dürüst olması gerekir. Aynı şekilde kendisine seyru sülûk süresince rehberlik edecek mürşidinde tecrübeli, ihlaslı, salih bir kimse olmasına dikkat edilir.³⁴⁹

Şeyh Müşerref tasavvufun manevi yolculuğu olan seyru sülûku ve bu yolculuk boyunca kendisine yol gösteren mürşitleriyle ilgili olarak şu ifadelere yer vermektedir:

حاجی احمد اگر جہی ہرمویک عزمناک بی شکری خدا بکہ ام نکارین حق نعمت وی ادا بکین
لورا خدائے تعالیٰ چوان ام دان ام لبر نفساقتان مظنان دابون بنان وان و آقاوان رابون ہیژمہ تو نہ
دیتی و تو نظانی قلب مہ قالا حبّاوان ہات کتہ وی قلب قالا جہیی خو گرت تمامی قلب تژی
کر جہی تشتکی باشقہ نما. یا ربّ تو برحمتا خو بکی و بحرمتا حبیب خو محمد کہ صلی
اللہ علیہ وسلم تو وی حبّی زیدہ بکی و حیاتا مہ و موتا مہ و حشرا مہ سر وی حبّ بکہ آمین

“Haci Ahmet, Eğer bütün vücudumuzun kıllarının olduğu yerin yerine diller olsa ve onlarla Yüce Allah’ın nimetlerine şükretsek O’nun nimetlerinin hakkını yerine getiremeyiz; çünkü Allah’u Teâla bizi yaratınca büyüklerimizin (babası Şeyh Es’âd-i Sanî) gözetimiyle, onların yedirip içirmesiyle büyüttü. Biz daha bir şey görmez ve daha bir şey bilmezken, kalbimiz bomboşken onlar kalbimizin bütününü doldurup boş bir yer bırakmadılar. Ya Rab sen rahmetin hürmetine ve habibin Hz. Muhammed (sav)’in hürmetine bu muhabbeti kalbimizde fazlalaştır. Hayatımızı, ölümümüzü ve haşrimizi bu muhabbet üzerine gerçekleştir. (Âmin)”³⁵⁰ diyerek daha küçük yaşlarından itibaren büyüklerinin gözetiminde seyr-i sülûklerine başladığını ve kalplerini daha küçük yaştan itibaren onların ektiği maneviyat tohumlarıyla

³⁴⁸ Şeyh Müşerref, *Molla Alaeddin*, 99.

³⁴⁹ Tek, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, 201.

³⁵⁰ Şeyh Müşerref, *Haci Ahmed*, 8-9.

doldurdıklarını ve bunun en büyük nimet olduğunu onun için de Allah (cc)’a sayısız şükredilmesi gerektiğini söylemektedir.

2.1.2.1. Şeyh (Mürşid)

Sözlükte “yaşlı, pîr, ihtiyar, bey, önder, kabile başkanı” anlamına gelen şeyh, tasavvufta, nefsinden fânî Hak’ta bâkî olmak; velî Allah dostu, Tasavvuf yolunda olanlara rehberlik ederek onları irşâd etme ehliyet ve liyakatine sahip olan kâmil insan; rehberlik vazifesini gören kimseye denir.³⁵¹

Şeyh Müşerref, şeyhini “şeyh bir tabip gibi hastaları muayene edip onlara çare bulan, Allah’ın emri doğrultusunda insanlara rehberlik eden, âlim, hâl ve davranışlarıyla örnek olabilen kimsedir”³⁵² diye tanımlar. Ayrıca şeyhin Peygamberimiz (sav)’in âdâbı üzerinde olması gerektiğini, bir kimse kerâmet gösterip uça ve suyun üstünde yürüse bile Peygamberimiz (sav)’in âdâbıyla âdâplanmamışsa o kimsenin şeyhliğine inanmamak gerektiğini belirtmektedir.³⁵³

Şeyhlik makâmı tasavvufta Allah’a davette peygamber vekilliğinin en üst mertebesi olarak kabul edilir. Bu yüzden erken dönemden itibaren bir şeyhte bulunması gereken temel özellikler üzerinde durulmuştur. Buna göre Şeyh temel şeriat bilgilerini bilen, ehl’i sünnet inancına mensup, hâl ve davranışlarıyla örnek olan, sülûk tecrübesi bulunan, edepli, cömert, mürîdin malına göz dikmeyen, nasihatte bulunan, söylediklerini önce kendisi yapan, yasakladıklarından da önce kendisi sakınandır.³⁵⁴

Şeyh Müşerref, şeyhi Şeyh Mustafa Kemâleddin’ni tanıtırken bir mürşitte olması gereken özelliklerle şöyle dile getirmektedir:

يا كمالا من كمال من كمال	يا طبيب البال غوث الرجال
لفظه اشها من الماء الزلال	يا جليل الفضل يا حلوالمقال

³⁵¹Karagöz vd., *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, 619.

³⁵² Şeyh Müşerref, *Divân*, 28,32.

³⁵³ Şeyh Müşerref’in oğlu Muhammed Vefa’nın babasının şeyhlik hakkındaki düşünceleri, Şeyh Müşerref’in kaldığı ev, Güleçler Köyü, Pervari, Siirt. (Röportaj Tarihi: 20.09.2019).

³⁵⁴ Tek, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, 208.

يا غياثا ياسراجا يا ضيا نقشبند الوقت يا كنز الال

يادوائي يا شفائي يا راااا ياطبيب البال من داء العضال

“Ey kalplerin doktoru. Ey insanların imdadı. Ey Kâminden, kâminden kâmil olan kişi. (Buradaki kemalden kastı birincisi şeyhi ikincisi onun babası üçüncüsü dedesini kast etmektedir. Üç şeyhinde kâmil bir Şeyh olduklarını belirtmektedir.)

Ey fazileti yüksek, makâmı tatlı, kelimeleri berrak sudan daha lezzetli olan (buradan Ğıyas, Şeyh Ebubekir Erbilî’nin künyesi; Sıraç, Şeyh Osman-ı Tavîlî’nin lakapları kastetmiştir.)

Ey imdat edilen, ey ışıĝın, nurun kaynağı, vaktinin Nakşibendisi ey inciler hazinesi

Ey ilacım, ey rahatımın şıfası, kalbimdeki çaresiz olan dertlerin doktoru.”³⁵⁵

Şeyh Müşerref, burada şeyhinin kâmil vasıflara sahip, kalplerin manevî doktoru, hâl ve davranışlarıyla örnek ve fazilet sahibi, öğütlerinin tatlılığıyla insanları etkilediğı, ehli sünnet çizgisini takip ettiğini, sağlam bilgileriyle insanların kendisini örnek aldığı birisi olarak tanıtarak bir mürşitte olması gereken bazı özellikleri belirtmiştir.

Mürîdin, hayatta olan bir Şeyh tarafından terbiye edilmesi esastır. Bununla birlikte hayatta olmayan bir şeyhin rûhaniyeti vasıtasıyla da terbiye edilmesi mümkündür; tasavvufta buna Üveysilik yolu adı verilir.³⁵⁶

Şeyh Müşerref, şeyhi Şeyh Mustafa Kemâleddin hâlifeliğı babası Şeyh Gıyaseddin’den birebir aldığı, ayrıca dedesi Şeyh Osman’ı Tavîlî’den de Üveysilik yoluyla alışıı şöyle dile getirmiştir: “Şeyh Gıyaseddin Hazretleri Şeyh Mustafa hazretlerine hilafet vermek istediğı zaman Şeyh Mustafa hazretleri tevazu gösterip hilafeliğı almaktan çekinir. Bunun üzerine Şeyh Gıyaseddin hazretleri oğlu Şeyh Mustafa’yı alıp Şeyh Osman’ı Tavîlî’nin kabrine götürüp ondan Üveysilik yolu ile

³⁵⁵ Şeyh Müşerref, *Divân*, 117.

³⁵⁶ Tek, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, 209.

yani ruhaniyeti vasıtasıyla hilafeliği oğluna aldırdıktan sonra kendisi de oğlu Şeyh Mustafa'ya hilafeliği verir.”³⁵⁷ Şeyh Müşerref, burada hilafeliğin doğrudan birisinden alınabileceği gibi Üveysilik yolu ile de alınabileceğini örnek vererek anlatmıştır.

2.1.2.2. Mürîd-sâlik

Sözlükte “irade ve talep eden, isteyen, arzu eden” anlamına gelen mürîd, bir şeyhe intisap edip henüz sülûk mertebesine varmamış tarîkat ehli, derviş, anlamlarına gelir. Peygamberlerin, sıddıkların ve evliyaların edebiyatı ile ediplenerek Allah (cc) ile arasındaki engelleri aşmaya çalışarak Allah'ın irade ettiğinden başka bir şey istemeyip O'nun rızasına ulaşmaya çalışan, boş ve gereksiz şeylerden uzak durup nefsini nasuh tevbesiyle ıslah etmek için uğraşan, helal rızık için çalışan, letafetli, cömert, yumuşak huylu ve şefkatli olan kimsedir.³⁵⁸ Şeyh Müşerref, mürîdi:

یک ژمظنان گو صوفی وکی آخگک پشیراندی اؤک لی رشاندی نه توز بکته سر پی
مرو نه حریه ببی پیقه بگری یعنی صوفی اؤ تو ایذاء وی نگهته کسی

Büyüklerden birisinin de dediği gibi Sâlik (sofi) pişirilmiş ve üzerine su serptirilen toprağa benzer. Saf toprak değil ki etrafı tozuyla rahatsız etsin. Çamurda değil ki insanların ayağına elbisesine yapışıp onları rahatsız etsin. İyi anlamak gerekir ki mürîd hiç kimseye hiçbir zararı dokunmayan kimsedir.³⁵⁹ diyerek tanıtmıştır.

Burada Şeyh Müşerref, mürîdi hiç kimseye hiçbir zararı olmayıp, hiçbir şekilde kimseye eziyet etmeyen kişi olarak tanımlamaktadır. Ayrıca toprağa hafif serpilmiş suya benzettikten sonra toprak ve çamurla kıyaslayarak örneklemiştir. Buna göre mürîd su gibi saf ve temizdir. Canlılar için hayat kaynağıdır. Toprak gibi hemen savrulmaz temkinli ve sabırlı hareket eder. Çamur gibi de değildir. Sağa sola bulaşıp başkalarını rahatsız etmez. O amacının farkında olup içindeki cevherle ve sabırla hedefine ulaşmaya çalışır.

³⁵⁷ Şeyh Müşerref, *Adanalı Muhammed*, 16.

³⁵⁸ Ebû Talip el-Mekkî, *Kûtü'l-kulûb*, 169-177; Serrac, *el-Lûma*, 290-291; Karagöz, vd. *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, 500.

³⁵⁹ Şeyh Müşerref, *Molla Alaeddin*, 99.

Mürîdin geçtiği her makamda kendisine rehberlik eden mürşidle olan ilişkisi baba-oğul ilişkisi gibidir. Hatta mürîd şeyhine manevi bağlılığı itibariyle onun bir parçası hükmünde olup bütünüyle şeyhinin denetimi altındadır.³⁶⁰ Şeyh Müşerref, bir mürit olarak şeyhine bağlılığını şöyle ifade etmektedir.

انني القيت نفسي في ثرى ابوابكم	وقصدت من بليّاتي ذرى اعتباركم
فالتفتوا واكسوني با لاحسان من اثوابكم	واعطفوا واسقوني بالافضل من اكوابكم
وانظروني نظرة يصلح بها قلب فسد	يا دوائي يا شفائي يا كمال الدين مدد
وارحموني رحمة تحيى بها القلب الرميم	وانظروني نظرة يشفي بها العبد السقيم
واحسبوا من فضلكم من اهلكم هذا اليتيم	لست أهلا والثرا قد يسقي من كتأس الكريم
انه ما خاب يوما من اليكم قد قصد	يا ضياء في البرايا يا كمال الدين مدد
كم شرحتم من صدركم منحتهم من سرور	كم قلوب أظلمت من فيضكم رشت بنور
كم تجافى بكم العاصون من دار الغرور	اكتفى اذ ليس يبدي قلم ما في الخلد ³⁶¹

“Gerçekten ben nefsimi kapınızdaki eşiğin toprağına attım. Eşiğinizin üst himmetinden, himmetinizi kastettim.

Bana iltifatta bulunun, beni ihsan giysinizle giydirin, merhamet edip cömert bardaklarınızla bana içiriniz.

Öyle bir nazarla bana bakın ki bozuk olan kalbim ıslah olsun. Ey tedavim şifa kaynağı ey Kemaleddin bana imdat edin.

Öyle bir merhamet edin ki çürük kalbim ihya bulsun merhametinizle bir nazarla nazar edin ki hasta olan kul onunla şifa bulsun.

Toprakta, bazen cömert insanların bardağıyla sulanır. Layık olmadığım halde bu kimsesiz yetimi de ailenizden hesap edin.

³⁶⁰ Tek, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, 206.

³⁶¹ Şeyh Müşerref, *Divan*, 116-117.

Şüphesiz size intisap eden hiçbir zaman zarar görmemiş ey kâinatın aydınlığı ey Kemaleddin medet.

Nice dar göğüsleri açtırıp onu sevinçle doldurdunuz. Nice kararan kalpleri feyzinizle nurlandırdınız.

Nice günahkârlar vasitanızla aldatıcılıktan uzaklaşmışlardır. Bu yazdıklarımıla yetinmek zorundayım; çünkü kalem size karşı kalbimde duygularımı dile getirmekten aciz kalır.

2.1.2.3. Bey’at-İntisap

Bey’at, bağlılığını ve itimadını bildirmek, birisinin hakemliğini ya da hükümdarlığını kabul etmek, el tutarak bağlılığını alenen izhar etmek, bağlılığını tazelemek anlamlarına gelir.³⁶² İntisap ise sözlükte “kendisini nispet etmek, ait göstermek” anlamına gelip, bir tarikata, bir yere, bir kimseye uyup mahiyetine girmek, bir şeyhe tabi olmayı ifade eder.³⁶³

Bütün tarikatlarda bey’atın alınışı birbirine benzemektedir. Bey’at genellikle şöyle alınır. Tarikata girmek isteyen önce kendi fitratına uygun bir mürşîd arar; günlünün ısındığı bir mürşîd bulunca istihare yapar. Olumlu olan istihareden sonra mürşîdine başvurur. Şeyh de kendisine başvuran kişinin tarikata ehil olup olmadığını araştırır. Olumlu sonuç alındıktan sonra bey’at ve intisap gerçekleşmiş olur. Bey’ata gusül abdestiyle şeyhin huzuruna varılıp; diz üstüne çökerek oturulur. Şeyh talibe günah ve kusurlarından tevbe ve istiğfar etmesini ister. Daha sonra üzerinde hukuk-i ilâhî ve hukuk-i ibâd var ise bunları ödeyip yerine getirmesini öğütler. Mürîd şeyhinin söylediklerini dinler bunlara uyacağına dair Allah adına söz verir ve “Allah’ı (cc) Rabb, Hz. Peygamberi (sav)’i peygamber, Kur’ân-ı rehber ve Şeyhini mürşid saydığını” ifade ederek şeyhinin ihvânı arasına katılıp intisap etmiş olur.³⁶⁴

³⁶² Abdullah Yeğin, *Yeni Lügat*, Hizmet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1991, 67.

³⁶³ Karagöz, vd., *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, s. 318; Yeğin, *Yeni Lügat*, 281.

³⁶⁴ Yılmaz, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, 186.

Hız. Peygamber (sav)'in İslâm'a girmek isteyenlerden, hicret ve cihat gibi durumlarda karar verirken biat alması, tarikatlar da şeyh ile mürîd adayları arasında addedilen ve bir çeşit bağıllık yemini kabul edilen biat için örnek teşkil etmiştir.³⁶⁵ Peygamberimiz (sav) ile sahabeleri arasındaki intisap tarihinde eşine az rastlanılan bir bağıllıktır. Zira sahabe efendilerimiz canlarını, mallarını ve en çok sevdikleri şeyleri hiç tereddütsüz peygamberimize feda etmişlerdir. Onların bu bağıllıkları tarih boyunca bizlere örneklik teşkil etmiştir.

İntisaba güzel bir örnek de Şeyh müşerref ve mürîdi Molla Muhammed arasında geçmiştir. Şeyh Müşerref mürîdi Molla Muhammed'den kendi köyleri olan Hişet'ten Güleçler Köyü'ne geldiği zaman kendilerine biraz dut getirmesini ister. Köyde şeyhinin ziyaretine gittiğinde ona götürmek için biraz dut hazırlayıp bir kenara bırakır. Gün gelir şeyhinin ziyaretine gider. Akşam namazında Güleçler Köyü'ne varıp namaza yetişerek şeyhiyle birlikte namazını kılar, namazdan sonra şeyhin kendisinden istediği dutlar aklına gelir; ancak yanında getirmeyi unutmuştur. Akşam namazından sonra hemen Güleçler Köyünden çıkarak gece vakti köyüne varıp dutları alarak (gece karanlığında iki köy arasındaki yolu yaya gidip gelerek) sabah namazında şeyhinin köyüne varır. Sabah namazında şeyhine istediği dutları takdim eder şeyhi:

“Molla Muhammed sen niye böyle bir şey yaptın, seni merak etmekten güzüme uyku girmedi, uyku bana haram oldu.” deyince,

“Efendim! Sizin bundan sonra bana söyleyeceğiniz başka bir emrinizi kesinlikle unutmamak için böyle yaptım”³⁶⁶ diyerek bir mürîdin mürşidine olması gereken bağıllığa güzel bir örnek sunmuştur.

Mürîd Şeyhinin verdiği zikir ve evradları uygun bir şekilde yerine getirmeli, intisap süresince kalbini vesveselere karşı muhafaza etmelidir. Şeyhinin istediği şeylere itiraz etmemeli ve hiçbir konuda ona aykırı bir davranışta bulunmamalıdır.³⁶⁷

³⁶⁵ Tek, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, 210.

³⁶⁶ Kuşeyrî, *er-Risâle*, 560.

³⁶⁷ Muhammed Nazım, *en-Nûru's-Sârî*, 61.

Şeyh Müşerref de tasavvuf yolunda miridin mürşidine intisabını bir ölüye ve O’nu yıkayana benzetmiştir. Nasıl ki ölü yıkanıldığı zaman cansız bedeni ile cenazeyi yıkayan ğassalın elinde ise, cansız olduğundan yapılan işlemlerde hiçbir itirazı olmuyorsa, mürîdin de şeyhine karşı böyle olması gerektiğini, onun her manevî terbiyesine karşı itaatinin mutlak ve samimi olması gerektiğini güzel bir örnekle açıklamıştır.³⁶⁸

2.1.2.4. Mücâhede - Rîyâzat

Mücâhede, sözlükte “savaşmak, mücadele etmek” anlamına gelip, dinî bir terim olarak, Allah yolunda yapılan her türlü çaba ve gayreti içerir. Tasavvufta, kişinin ruhî olgunluğa ulaşmak için İslam’ın emrettiği, ancak nefse zor gelen şeyleri nefsi emareye yükleyerek onunla savaşması anlamında kullanılmaktadır.³⁶⁹ Riyazet ise: sözlükte “terbiye etmek, eğitmek, ıslah etmek, boyun eğdirmek,” anlamlarına gelip, tasavvufta nefsin çekici ancak zararlı olan isteklerinden uzak kalmaya, faydalı ama zor olan şeyleri yapmaya kişinin kendisini alıştırmasıdır.³⁷⁰ Mücâhede ve riyâzat birbirine yakın anlamda kullanılan iki kavramdır. Mücâhede nefsi iyiliğe zorlamak, riyâzat da nefsi bu işe alıştırmaya çalışmaktır. İşin başı mücâhede devamı riyâzat, nihâyeti de müşâhededir.³⁷¹

Mücâhede de asıl olan nefsin arzu, heves ve istekleriyle azıttığında onu takvayla durdurarak isteklerinin tersiyle onunla mücadele etmektir. Kişi mucâhede ehli değilse o kimse bu yolun tatlı nefesini alamaz. Eğer mücâhede ehliyse “**Bizim uğrumuzda mücâhede edenleri şüphesiz bize getiren yollara ulaştırırız**”³⁷² âyetiyle mutluluğun tadını alacaktır.³⁷³

Riyazet, nefsin yeme içme ve cinsel arzularını, mal mülk, makâm mevki, şan şöhret gibi dünyevi talep ve tutkularını denetim altına tutmak için yemeyi, içmeyi,

³⁶⁹ Karagöz vd., *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, 482.

³⁷⁰ Karagözü vd., *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, 560.

³⁷¹ Yılmaz, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, 192.

³⁷² Ankebut, 29/69.

³⁷³ Kuşeyrî, *er-Risâle*, 174.

uyumayı, konuşmayı azaltarak zaruret ve ihtiyaç hâli ile sınırlandırmaktır. Bu da az yemek, az uyumak ve az konuşmakla mümkündür; çünkü Az yemek şehveti öldürür. Az uyumak iradeyi saflaştırır, kalbi gafletten kurtarır. Az konuşmak dili tehlikelerden korur.³⁷⁴

Şeyh Müşerref nefisleri ile her zaman büyük cihatta olduklarını, sürekli onunla savaş hâlinde olduklarını, onu yenmek için riyazet silahının öneminin bilinmesi gerektiğini yoksa nefsin sahibini yenip helak edeceğini söyler. Aynı şekilde nefsin kurt gibi olduğunu, kurdun koyun sürüsüne girmek için her zaman en uygun anı beklediğini onun için her zaman pusuda olduğunu, çoban uyanık olmasa ve gerekli tedbirleri almasa kurdun her an koyun sürüsüne dalıp koyunları talan edip çobanı koyunlarından edebileceğini belirtir. Onun için nefse karşı kişinin her zaman uyanık olması gerektiğini ifade eder.³⁷⁵

Nefislerine her zaman riyazet uygulayan riyazet şeyhleri şöyle derler: Gerçekten kul İblis'ten korktuğundan daha fazla kendi nefsinden korkmalıdır; çünkü İblis kulun dışındadır, ancak nefis kulun içindedir. Akıllı kimse uzağındaki düşmandan çok yakınındaki düşmanından daha fazla korkarlar. Aynı şekilde sultanlar birisini yok etmek istediklerinde ona en yakın olan kişiyi görevlendirirler.³⁷⁶

Şeyh Müşerref nefsine mücahede ve riyazeti için şöyle hitap etmiştir:

ای فقری دست قالا دل تژی سرسری	تو ژدنیائی چه داخاز دکی یالچه دگری
ما تو احوالان قه نابینى ویا بی ناظر	ما تو سح ناکی حکایاتان ویاخذ تو گری
توژ وان خلقی د پشیا خوه تو عبرت ناگری	ما تو رازائی گلو بژه ویا طبعیت خرابی
قط تو ناکی جارکی فکری د روژا محشری	تو گلو ما قط نزانى کوتو صاحب دفتری
نی هوالان چون تمامی تو فقیر مائی لری	جارکی ناکی وکی بعاقلان قصدا دری
درّ و یا قوتان ددی دگری تو وی آو وحرى	ای تو احمق بائع صاحب خسارت مشتری

³⁷⁴ Tek, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, 218.

³⁷⁵ Şeyh Müşerref'in oğlu Muhammed Vefa'nın anlattıkları (Röportaj Tarihi: 05.09.2019).

³⁷⁶ Ziyâüddin-i Nahşebi, *Silku's- Suluk*, 274.

بار دنيا تو راناکى نکا بېته سرى توبدونىاء دې محروم ژ آوا کوثرى

“Ey! Emelleri çok olup, başıboş dolaşıp duran, eli boş fakir nefsim.

Bir an olup boş kalmayıp sürekli telaş içerisinde, dünyadan ne istersin.

Sen hiç dünyanın gidişatına bakmaz mısın,

Sen hiç kralların, zenginlerin hikayelerini dinlemedin mi?

Senden önce gidenlerden hiç ibret almaz mısın?

Sen uyuyor musun yoksa tabiatın mı bozuk ibret almaz mısın?

Sen hiç mahşer gününü bir gün olup da düşünmez misin?

Sen hiç bilmez misin ki defterinde yaptıklarının yazıldığını

Bütün dostların buradan göçtüler, sen yolda fakir çaresiz kaldın.

Akılsızların yaptıkları gibi bir an olsun gideceğin yere kast etmezsin

Âhiretin yakut ve incilerini, dünyanın pis su ve çamuruna tercih ediyorsun

Ey akılsız alıcı ne kadar zarar edici bir müşteri olduğunu düşünmez misin?

Dünyanın ağır yükünü kaldırıp sonuna kadar hiçbir şekilde götüremezsin

Şayet dünyanı bu şekilde elinde tutarsan Kevser’den mahrum kalırsın.”³⁷⁷

Böylece Şeyh Müşerref dünyanın hiç kimseye fayda sağlamadığını, değersiz olduğunu, kimsenin emellerine sonuna kadar ulaşamadığını vb. hususları nefsin tezkiyesiyle dile getirmiştir.

2.1.2.5. Hâlvat-Uzlet

Sözlükte “ayrılmak, bir köşeye çekilmek” anlamına gelen uzlet, tasavvufta günaha girmemek ve daha çok ibâdet etme gayesiyle toplumdan ayrılıp ıssız ve

³⁷⁷ Şeyh Müşerref, *Divân*, 18.

kimsesiz bir yere çekilip tek başına yaşamak, tarıkata giren mürîdin şeyhinin emri ile karanlık ve dar bir alana çekilip, ibâdetle vakit geçirmesidir. Buna hâlvat, inzivâ, vihdet adı da verilir. Esasen uzlet, kötü ahlâktan ayrılmak demektir.³⁷⁸

Kur’ân-ı Kerîm de hâlvat ve uzletle ilgili âyetlerden bazıları şunlardır. **“Musa ile otuz gece bana ibâdet etmesi için sözleştik ve buna on gece daha ilave ettik. Böylece Rabbinin tayin ettiği vakit kırk geceye tamamlandı.”**³⁷⁹ **“Sizi ve Allah’tan başka çağırdıklarınızı terk ediyorum.”**³⁸⁰

Hiz. Peygamber (sav)’in zaman zaman Mekke yakınındaki Hira Mağarası’na çekilip burada inziva hayatı yaşaması ve itikâfa girmesi,³⁸¹ ıssız yerlerde Allah’ı zikredip gözyaşı dökmeyi tavsiye etmesi³⁸² hâlvatin dinimizdeki önemini göstermektedir.³⁸³

Hâlvatle ve uzlet birbirine yakın anlamlı kelimelerdir. Ancak uzlet daha genel; hâlvat ise daha özel anlamlıdır. Uzlette süresi ve sebebi belli olmayan bir yalnızlık ve hâlvat uzaklaşma vardır. Hâlvatteki yalnızlık sürelidir. Bir başka ifadeyle uzlet, maddi varlık olarak insanlardan uzaklaşmaktır.³⁸⁴ Hâlvate çekilen mürîd şeyhinin gözetiminde تنها, dar ve karanlık bir yerde, belli bir süreyle riyazet ve mücahedeyi gözeterek devamlı ibâdet ve zikirle meşgul olmalıdır.³⁸⁵

Şeyh Müşerref’in oğlu Muhammed Nazım, babası Şeyh hazretlerini her hafta Güleçler Köyü’ne gidip ziyaret etmeye çalıştığını, vefâtının yakın olduğu yıllarda tam anlamıyla kendisini hâlvate çektiğini, hücresinde (odası) sürekli zikir ve ibâdetlerle meşgul olduğunu belirtmiştir. O’nu ziyaret etiklerinde “Yavrum haydi gidin dünya böyledir.” deyip bizleri uğurlar, yalnızlığı tercih ederek vaktinin hemen hepsini ibâdet

³⁷⁸ Karagöz, vd., *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, s. 669; Baltacı, *Tasavvuf Lügatı*, 73.

³⁷⁹ A’raf, 7/142.

³⁸⁰ Meryem, 19/48.

³⁸¹ Buhârî, “Vahy”, 3; Müslim, “İman”, 252.

³⁸² Buhârî, “Ezan”, 36; “Müslim”, Zekât, 91.

³⁸³ Karagöz, vd., *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, 228.

³⁸⁴ Yılmaz, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, 196.

³⁸⁵ Tek, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, 212-213.

ve zikirle geçirirdi. Günde bir defa yemek yer gecenin bir iki saatini uykuyla geçirir kalan zamanlarını da kerpiçten yapılan hücresinde uzlete çekilerek geçirirdi.³⁸⁶

Hâlvat ve uzlet nefsin köreltilmesi ve ruhun inkişaf ettirilmesinde bir vasıta konumundadır. Asıl olması gereken kalbi mâsivâdan kurtarıp her an Allah (cc) ile olmasını sağlamaktır. Onun için bir sâlik ömrünün her aşamasında kendini hâlvette, dünyayı da bir hâlvethâne olarak kabul etmelidir.³⁸⁷

Şeyh Müşerref'in oğlu Abdullah Özcan "Babam tasavvufun kavramsal boyutundan çok uygulama boyutuna çok dikkat ettiğini, Hayatının bütün anında uzleti tercih ettiğini, halk içerisinde hak ile beraber olduğunu dile getirmiştir.³⁸⁸ şeyh Müşerref'in samimi olduğu dostlarına dünyadan kaçmalarını, hâlveti tercih etmelerini ve Allah'tan gerçek anlamda korkup takvâya sarılmalarını sık sık tavsiye ederdi.³⁸⁹

2.1.2.6. Ârif

Ârif yüce Allah'ı isim ve sıfatlarıyla gerçek anlamda tanıyan, bütün işlerinde O'na karşı samimi ve dürüst olan, bütün kötü ahlaktan temizlenmiş olan, Hakk'ın kapısından ayrılmayıp O'na bağlı olan kimselere verilen özel bir sıfattır.³⁹⁰

Şeyh Müşerref ârifi şöyle tanıtmaktadır:

غالب الناس في تستر من عقله فإذا نظم أو ألف فكأنه عرد عقله على الناس

İnsanın düşüncelerine hâl ve tavırlarına hayret ettiği, bilgisi hikmetle dolu olup, bir şey yazdığında veya konuştuğunda insanların akıllarını hayrete düşüren kimsedir.³⁹¹

İbnü'l-Arabi (638/1240) insanın bilgi kaynağını akli bilgi ve marifet olmak üzere ikiye ayırıp aralarındaki farkı şöyle sıralar:

³⁸⁶ Muhammed Nazım, *en-Nûru's-Sârî*, 137.

³⁸⁷ Türer, *Tasavvuf Tarihi*, 216-217.

³⁸⁸ Şeyh Müşerref'in Oğlu Abdullah Özcan, babasını üzleti, Siirt merkez, (Röportaj Tarihi: 10.03.2019).

³⁸⁹ Muhammed Nazım, *en-Nûru's-Sârî*, 77.

³⁹⁰ Kuşeyrî, *er-Risâle*, 446; Serrac, *el-Lûma*, 51.

³⁹¹ Muhammed Nazım, *en-Nûru's-Sârî*, 106.

- Batınî bilgi doğuştan; akli bilgi ise sonradan kazanılmıştır.

- Marifet kesinlik ifade edip ilâhî kaynaklı, akli bilgi ise ihtimalidir.

-Marifet Allah’a yakınlık ifade ettiğinden akli bilgiden daha değerlidir.

-Marifet bilgisi vasıtasız tecrübe ile bilinebilirken, akli bilgi bu şekilde bilinmez.³⁹²

Şeyh Müşerref Molla Serhili’ye hitaben ilmî hâl (marifet ilmî) ile ilmî kal (akıl ilmî) arasındaki farkı şöyle sıralar:

علمی دل نورا خدایه ای ملای سرهلی	علمی جل قط فایده ناده معتبر علمی دله
علمی شقان پرشرینه ای ملای سرهلی	علمی جل علمی دقانه علمی دل علمی شقانه
أهلی آخر هر خرن او ای ملای سرهلی	علمی جل آخر دکت ویران و آخر چیدکت

“Ey Molla-i Serhili! Marifet bilgisi Allah’ın nuru olduğundan (manevî anlamda) fayda vermeyen akli ilimden daha çok itibar edilir.

Ey Molla-i Serhilî! Marifet Gece ilmîdir. İlmi dil, ağızdan çıktığından gece kazanılan marifet ilmî dil ilmînden daha çok tatlıdır.

Ey Molla-i Serhilî! Akli ilimler birçok sorunu erteleyip sonradan çözümlmeye çalışırken ve birbirleriyle karmaşa yaşarken irfan ilmî vicdanen hemen çözmeye çalışır.”³⁹³

Burada Şeyh Müşerref akli ilimlere karşı olduğu izlenimini vermiş gibi görünebilir; ancak Şeyh Hazretlerinin amacı, iki ilmîn karşılaştırmasını yapıp marifet ilmînin akli ilimden ayrılan özelliklerini öne çıkarmaya çalışmasıdır. Burada marifet bilgisi akli bilgiden manevî anlamda daha çok itibar edildiğini, bunun sebebinin marifet ilmî Allah’ın insanın içinden çıkardığı ilhamî bir nur olup direk kalbe doğup ortaya çıktığıdır. İnsanın akli bilgiyi ağızdan direk çıkarttığını, marifet ilmî bozuk olan

³⁹² Afifi, Muhyiddin *İbnu'l-Arabi'nin Tasavvuf Felsefesi*, Çev. Mehmet Dağ, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 98-103.

³⁹³ Şeyh Müşerref, *Divân*, 54.

düşünce ve kalbi manevî açıdan onarırken, akli bilgi akılla hareket edip kalbe hitabı sona bırakmaktadır. Marifet bilgisinin vicdani bir özelliğinin olduğunu bundan dolayı karşılaşılan sorunlara hemen çözüm bulmaya çalışmaktadır. Akli ilimlerin ise çözüm önerileri farklı olabildiği ve çözümler ertelenebileceğini belirterek marifet ilmînin akli ilimlerden üstünlüğünü ve farkını ortaya çıkarmaya çalışmıştır.

2.1.2.7. Velî-Velâyet

Velî iki anlamda kullanılmaktadır. Birincisi feîl vezninde olup meful manasının verilmesidir. Buna göre, “Allah salih kullarına velîlik yapar”³⁹⁴ ayetiyle Allah’ın dünya ve ahirette salih kullarının işlerini üstlenmesidir. İkincisi de yine feîl vezninde olup mubalağa ifade eden ism-i fâildir. Buna göre velî, yüce Allah’a karşı bütün ibâdet ve emirleri kabul ettikten sonra bu emirleri ve ibadetleri hiç aksatmadan yerine getiren kimsedir.³⁹⁵

Kur’ân-ı Kerîm’de yirmiyi aşkın âyette velî kelimesi Allah’a nispet edilerek O’nun müminlerin dostu, koruyucusu olduğu bildirilmekte,³⁹⁶ bunların bir kısmında Peygamberin ve müminlerin Allah’ı velî edindikleri bildirilmektedir.³⁹⁷ Bir kısmında velî kelimesi “nasîr” (yardımcı), ayrıca “şefî, vâkî” (koruyan) sıfatları yer almaktadır.³⁹⁸ Diğer bir kısmında ise velînin çoğul olan evliyâ şeklinde geçmektedir.³⁹⁹

Bütün evliyaların önderi olan Hz. Muhammed (sav)’ın ibâdet hayatı ve ahlâkının yanı sıra vahiy esnasında yaşadığı manevî hâller, velîler için önem arz eden bir husustur. Bir hadis-i şerifte Allah’ın öyle kulları vardır ki peygamberler ve şehitler arasında yer almadıkları hâlde kıyamet günü peygamberler ve şehitler tarafından makamlarının takdir edileceği, birbirini seven, nurdan kürsüler üzerinde oturan yüzleri nurlu kimselerdir.⁴⁰⁰ İlk dönem zâhid ve âbid sıfatıyla tanınan üstün niteliklere sahip

³⁹⁴ Arâf, 7/196.

³⁹⁵ Kuşeyrî, *er-Risâle*, 380.

³⁹⁶ Bakara, 2/257; Âl-i İmran, 3/68; Yunus, 10/62,63; Mâide, 5/56.

³⁹⁷ Âl-i İmran, 3/28; Yusuf, 12/101; Enfal, 8/73.

³⁹⁸ Maide 5/51; Casiye 45/19.

³⁹⁹ Bekir Topaloğlu, “Velî”, *DİA*, İstanbul, 2013, *DİA*, XLII, 24-25.

⁴⁰⁰ Tirmizi, “Zühd”, 53.

müminler her zaman Allah'ın velî kulları olarak kabul edilmiştir.⁴⁰¹ Peygamber Efendimiz (sav) bir hadis-i kutside “**her kim velî bir dostuma düşmanlık ederse, ben de ona harp ilan ederim...**”⁴⁰² buyurarak velî kullarıyla savaşımları kendisiyle savaşımları gibi değerlendirmiştir.

Şeyh Müşerref Molla Aladdin'e hitaben kitabında velîler hakkında şunları söylemektedir:

ملاعلاءالدين لازمه انسان فهم بکه خداجلّ جلاله امر دکه "الله ولیّ الذین آمنوا" یعنی خد جا جلّ جلاله دوست خوی ایمانان او چه مزگنینیه چه دولت چه نعمت اگر قایمفک جواب بشینی بژی از دوست فلان کسمه او فلانکس جقا شادیه افتخاردکه وجا حتا والیان ورئیس جمهور وجاحتی خالق عالم صاحب جتّه وجهّم خدای انبیان و اولیان پادشاه حقیقی دما خدا دوست بی تمام عالم حمی دوستن خدا امر ملاکان دکه از حژ فلانکس دکم هون ژی حژی بکن گازی بلا تمام مخلوقان حژی بکن. قرآن امر دکه "والذین کفرو اولیاءهمالطاغوت" یعنی اهل کفر دوست وان شیطان بنیره چه خسارک مظن چه خولی سریه. کسی شیطان دوست وی بی دوستک خائن بی سوز نیارک مظن حتی نیار نفسا خویه لورا خو مستحق لعنتا خدا کر. کسی شیطان دوست وی بی خدا جلّ جلاله نه دوست وی یه دما او نه دوست بی تمام عالم نیارحتی ماصی بحران حتی او کس بخزینی نیار نفسا خویه لورا بویه دوست شیطان.

“Allah (cc) iman” “الله ولیّ الذین آمنوا”⁴⁰³ “Molla Alaaddin! İnsanının Allah (cc) edenlerin dostudur” âyetini iyi anlaması gerekir ki Allah (cc) iman sahibi kullarının dostudur. Bu bizler için ne kadar da büyük bir müjde ve ne kadar da büyük bir nimettir. Bir kaymakam bir kimseye sen benim dostumsun diye bir haber gönderse o kimse her gittiği yerde kaymakamın dostluğu ve güveniyle hareket edip sevinç ve iftihar eder, ya da vali veya cumhurbaşkanı böyle bir haber gönderse, artık o kişinin sevinç ve iftiharını sen düşün. Peki ya âlemlerin yaratıcı, cennet ve cehennem sahibisi, insanların ve evliyâların yaratıcısından böyle bir haber aldığını düşün; bunun mutluluğunu ve iftiharını tarif edebilir misin? Mümin kullarının içinde kendisine “veli kullarını” dost edinmiştir. Allah kime dost olursa bütün âlem isteseler de istemeseler de hepsi kendisinin dostu olur. Çünkü Allah (cc) meleklerine böyle bir emirde bulunur. ‘Ben falan kişiyi seviyorum siz de sevin, bütün mahlukata seslenin, onlar da sevsin. Bu hitabın ne kadar büyük bir müjde ve nimet olduğunu düşünebiliyor musun? Peki

⁴⁰¹ Süleyman Uludağ, “Velâyet”, *DİA*, 2013, XLIII, 25-28.

⁴⁰² Buhari, “Rikak”, 38.

⁴⁰³ Bakara, 2/257; Âl-i İmran, 3/68.

ya âyetin devamı olan “وَالَّذِينَ كَفَرُوا أُولَٰئِكَ هُمُ الطَّاغُوتُ” “küfür ehlinin dostu tağuttur (Şeytandır)”⁴⁰⁴ hitabının ne kadar büyük bir hüsrân ve ne kadar büyük bir perişanlık olduğunu düşünsene? Şeytana hiçbir zaman güven olmaz çünkü o büyük bir düşmandır. Şeytanın dostu olan kişi kendisini Allah’ın lanetine müstahak ettiğinden, kendisine bile düşmanlık etmiş olur. Allah’ın dost olmadığı bir kimseye denizin dibindeki balıktan tutun ta ki bütün âlem ona düşman olur. Bu da bir kimse için ne kadar hüsrân olduğunu tahmin edebilirsin.⁴⁰⁵

Şeyh Müşerref Hazretleri Hacı Ahmet kitabında Yüce Allah’ın iki büyük nimeti olduğunun bunlardan birincisi iman esasları, ikincisinin de Allah’ın velî kullarının olduğuna inanmak olduğunu söylemiştir. Bu iki nimetin Allah (cc)’ın en büyük keremi olduğunu, çünkü imanın kalbin vazifesi olduğunu, imansız bir kalbin de ölü hükmünde olduğunu, kalbin Allah (cc)’ın nurunun mekânı olduğunu bu nurla âhireti görüp gayp bilgisine erişeceğini, aynı şekilde kalbin beden ülkesinin padişahı olduğunu, padişah sağlam olsa ülkenin güvende olacağını belirtmiştir. İkinci büyük nimetin de evliyâlara olan itikadın sağlam olmasıdır. Çünkü velî kullar Allah’ın dostları olduğunu, Âlemlerin Rabbi’nin faiz yiyenlere ve evliyâları inkâr edenlere savaş açtığını, Allah muhafaza bir insana Allah’ın savaş açmasıyla O’nun kurtulması mümkün mü? Onun için velî kullara inancın sağlam olması gerektiğini ifade eder.⁴⁰⁶

2.2. Tahakkuka Ait Kavramlarla İlgili Görüşleri

Tasavvuf’un tahakkuk boyutunu seyr-u sülûk sonucu elde edilen bilgiler oluşturur. Bu bilgiler ve duygular genellikle vehbidir. Hak vergisidir. Bu noktadaki hâllerde ya kalbî ve vicdanî duygulardan oluşur ya da marifet ve bilgiye dair olan duygulardan oluşur.⁴⁰⁷ Şeyh Müşerref’in tahakkuka dair kavramlarla ilgili görüşlerini kalbi (vicdanî) ve bilgiye dair olmak üzere iki başlık hâlinde ele alarak değerlendirme çalıştık.

⁴⁰⁴ Bakara, 2/257.

⁴⁰⁵ Şeyh Müşerref, *Molla Alaeddin*, 9-15.

⁴⁰⁶ Şeyh Müşerref, *Hac-ı Ahmed*, 6-9.

⁴⁰⁷ Yılmaz, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, 203.

2.2.1. Kalbî (Vicdanî) Olan Görüşler

Sözlükte “çevirme, döndürme, değiştirme” anlamlarına gelen kalb, tasavvufta ilâhî hitabın mahallî ve muhatabı, marifet ve irfanın kaynağı, keşf ve ilham mahallî, kalb gözü, insan-ı kâmil demektir. ⁴⁰⁸

Kalp, Kur’ân da kelime olarak 131 yerde doğrudan, ⁴⁰⁹ 36 yerde dolaylı olarak geçse de ⁴¹⁰ Kur’ân’ın kalbe yönelik çizdiği çerçeve, bilgiye, sevgiye, hikmete ve hakikate dayalı bütün gönüllere vücut vererek enginlik ve zenginlik olmuştur. Aynı zenginliği Peygamberimiz (sav)’in hadislerinden de görmek mümkündür. Hadis kaynaklarımızda yer alan hadisler, kalbe dair muazzam bir literatüre hayat vermiş, nice âlimlerin, yazarların ve şairlerin gönüllerine ilham kaynağı olmuştur. ⁴¹¹

Şeyh Müşerref, kalbin önemiyle ilgili olarak şu tespitlerde bulunmuştur:

ایمان وظیفہ قلب قلب ایمان ندا تونبی مریہ بی روحہ وکی گورہ بلا چاو ظاہری گری گہ گری بلا قلب نہ گریو گری چاو گرر ظاہری ژآخنہ آخ دنیا دینی دنیا سح دکہ دنیا دزانی دنیا بی قیمتہ تشتاگو وظاوی دنیا بی قیمتہ قلب نورا خدایہ قلب آخرہ دینی غیبی دزانی قلب پادشاہ مملکتہ۔

“İman kalbin vazifesidir. İman kalpte bulunmayınca kalp ölü ve ruhsuz ve kördür. İnsanın bedeninde gözü kör olsun ancak kalp gözü kör olmasın, çünkü insanın zahiri gözü, kulağı, eli, ayağı, topraktan yaratılmıştır. Toprakla yaratılan bu organlar dünyadaki şeyleri görür, duyar ve dünya ile alakadardır. Kalp Allah’ın nurunun tecelli ettiği mekandır. Kalp Ahiret alemini müşahede eder. Gayb ilmine muttali olur. Beden ülkesinin padişahıdır. ⁴¹²

Şeyh hazretleri, kalbin en önemli vazifesinin imanlı olası gerektiğini, imansız bir kalbin ölü, kör ve ruhsuz oluşunu ifade etmiştir. Ayrıca dünyanın kıymetsiz olduğunu dünya ile alakalı olan şeyler kıymetsiz ve değersizdir. Eğer kalp Allah’ın nuru ile nurlanırsa âhireti görebilir, gayb ile ilgili bilgileri de bilebilir. Kalp beden ülkesinin padişahıdır. Padişah sağlam olsa hizmetçiler hasta olsa da çok fazla önemli

⁴⁰⁸ Karagöz, vd., *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, 358.

⁴⁰⁹ Bakara, 2/7, 10, 74, 88, 93, 97, 118, 204, 225, 235, 260, 283; Âl-i İmran, 3/7, 8, 108, 118, 119, 126, 151, 154, 156, 159, 167; Nisa, 4/63, 90, 155; Maide, 5/7, 13, 41, 52, 113; Enfal, 6/43, 46, 110, v.d.

⁴¹⁰ En’âm, 6/125; Zümer, 39/22; Yunus, 10/57; Hacc, 22/46; Mümin, 40/56; İsrâ, 17/36; İbrahim, 14/37.

⁴¹¹ Mehmet Görmez, *Kalbin Erbaini*, Otto Yayıncılık, Ankara, 2015, 9-10.

⁴¹² Şeyh Müşerref, *Hacı Ahmet*, 7.

değildir. Bedenin farklı organları sakat da olsa kalp sağlam olursa yine de beden emniyette ve huzurlu olduğunu beyan etmektedir.

Hâkim Tirmizî (ö. 320/932), kalp hakkında şunları söylemektedir: “Allah insanı yaratmış ve içinde de değişip dönüştüğünden dolayı kalp adının verdiği bir et parçası koymuştur. Daha sonra kendisi hakkındaki marifet ve ilmî de kalbe yerleştirmiştir. Kalbi organları korumakla görevlendirmiştir. Kalbin sorumluluğunu da akla vermiştir. Kalp Allah için olduğunda sahibi de onu Allah için tutar. Rabbimiz varlığını arşın üzerinde göstermiştir. Buradaki varlığını da bu gibi kalplerde göstermektedir. Çünkü bu kalp O’nun katında arşa çıkan bir yoldur.”⁴¹³

Şeyh Müşerref’te Kalbi bir su deposuna benzetmiştir. Şeyh, eğer depo temiz bir şekilde yapıp gerekli temizlik ve hijyeni sağlanırsa deponun musluklarında sağlıklı ve temiz bir su akar. Eğer ambar kirli olursa musluklarında kirli ve bulanık bir su akmış olur. Kalp de öyledir. Şâyet insan kalbini günah ve kötülöklere karşı koruyup gerekli hassasiyeti gösterirse kalbin kaynağı ilâhî olduğundan tertemiz olup bütün organları da temiz olur. Kalbini kirletirse bütün organlarını kirletmiş olur.”⁴¹⁴

2.2.1.1. Aşk ve muhabbet

Aşk, sevginin doruk noktasına ulaşması, heyecanlanarak çarpan kalbin sevgilisine kavuşma arzusuyla yanıp kavrulmasıdır.⁴¹⁵ Muhabbet ise sevginin saf haline verilen bir isim olup kalbin sevgiliye kavuşmak için duyduğu heyecan ile coşması; sevgilinin her haline katlanıp sabretmesidir.⁴¹⁶ Aynı şekilde muhabbet kulun yüce Allah’ın kendisine verdiği nimetleri temaşa edip kalbiyle kendisine olan yakınlığı hissetmesi; inayet yardımıyla imanın yakın derecesine ulaşp Allah’ı sevmesidir.⁴¹⁷

Aşk, kelimesi Kur’ân-ı Kerîm’de geçmemektedir. Onun için ilk zahitler aşk yerine muhabbet kelimesini kullanmışlardır. Sûfiler aşk ve muhabbet anlayışının

⁴¹³Hakim Tirmizî, *Allah’a Yakınlığın Dereceleri*, Çev. Mehmet Zahit Tiryaki, Hayy Kitapçılık, İstanbul, 2013, 54-68.

⁴¹⁴ Şeyh Müşerref’in oğlu Muhammed Vefa’nın Anlattıkları, (Röportaj Tarihi: 20.08.2019)

⁴¹⁵ Kuşeyrî, *er- Risale*, 467; Serrac, *el-Lûma*, 94.

⁴¹⁶ Kuşeyrî, *er-Risâle*, 454.

⁴¹⁷Serrac, *el-Lûma*, 86.

insanın bakışlarına da tesir ettiğini ifade etmekte. İnsani ilişkilere de bu açıdan bakarlar. Bu aşk, sevgi ve bütünlüğü getirmiş, nefsin ihtiras ve kötülüklerini devre dışı bırakarak gönüllerde yaşayan kopmaz bir bağ oluşturur. Tasavvufî terbiyede sevillecek olan tek varlık Allah'tır. Gönüllerde O'nun aşkıdan başka bir aşk bulunmamalıdır.⁴¹⁸

Mutasavvıflar aşkı, “mecazî” ve “hakikî” olmak üzere iki türde incelemişlerdir.

1. Mecazi Aşk: Geçici suretlerden birini sevmektir. Herkeste hakiki aşka kabiliyet olmayabilir bu yüzden mecazî aşk, hakiki aşk için bir temsil niteliği taşır. Meşru sınırlar içerisinde kalması şartıyla bu aşk caiz sayılmıştır.

2. Hakikî Aşk: Mutlak varlığı yani Allah'ı sevmektir. Hakk'tan başka her şeyden geçmektir. Hakikî aşka eren kendinden geçmiş, fenâ fillaha ermiştir.⁴¹⁹

Şeyh Müşerref, *Göz'u Mewij* (üzüm ve ceviz) eserinde yer verdiği üzüm ve ceviz simgeleri tasavvufî düşüncede çağrışımları geniş olan kavramlardır. Eserine bu adı vermesi sıradan karşılanacak bir tercih meselesi değildir. Üzüm sarhoşluğa (aşka) doğru yolculuğun ilk adımıdır. Sarhoşluk irfanî gelenekte vecdi temsil eder ilâhî hakikâte yakınlaşmada aşk yolunu ima eder. Ceviz ise aşk yolunda öze ulaşmak için dışındaki yeşil tabakayı, onun altındaki sert kabuğu ve nihâyet özün üzerindeki ince zarı geçmektir.⁴²⁰ Bu şekilde temsili kavramları kullanarak hakiki aşka ulaşmayı temsilen belirtmiştir. Bununla birlikte aşıkların hiçbir zaman birbirlerinden uzak sayılmadığı, her an ve her zaman mahbubuyla beraber olduğunu belirterek aşk ve muhabbet için zaman ve mekânın önemli olmadığını vurgulamıştır.⁴²¹

Şeyh Müşerref bir hac yolculuğu esnasında hakiki aşkla ilgili olarak şu ifadelere yer verir:

لسر طیاریا عشقی بسوق سائقى شوقى درکسون شدتا ذوقى الهى او او چه همت بو

⁴¹⁸ Mustafa Kara, *Dervişin Hayatı Sûfinin Kelamı*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2012, 41.

⁴¹⁹ Yılmaz, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, 302.

⁴²⁰ Batar, “Şeyh Müşerref’in Hayatı Eserleri ve Eğitim –Öğretimle İlgili Görüşleri” 779.

⁴²¹ Şeyh Müşerref’in Müridi Abdülaziz Türkeş’in Anlattıkları, Şeyh Müşerref’in türbesi, Siirt Süleyman Şah Mezarlığı (Röportaj Tarihi: 05.06.2019).

من الله، الى الله، مع الله، وفى الله فيالله من ذل الحال يا رب او جه لذت بو

“Aşk uçağının üzerinde şevk o’nun pilotu olsa, Rotası da ilâhî zevk olursa buda, Allah’tan gelen bir himmettir.

Allah için olan, Allah’a giden, Allah ile olan ve Allah’tan gelen lezzetlerin ve hâllerin tarifinin imkânsızdır.”⁴²²

Nasıl yetenekli pir pilot uçağı istediğı gibi havada daireler çizdirip döndürüyorsa ilâhî aşkın da insanı bu şekilde coşturduğunu belirtir.

2.2.1.2. Havf ve Recâ

Havf, mana itibariyle gelecekle ilgili korkuyu ifade etmektedir. Kul gelecekte başına gelebilecek bir şeyden veya sevdiği bir şeyi elinden kaçırarak diye korkmasıdır. Kulun Allah’tan korkması O’nun kendisine dünyada veya âhirette azap edeceği endişesidir.⁴²³ Recâ, kalbin ilerde kendisini bekleyen sevimli ve güzel şeyleri ümitle beklemesidir. Ümitlenen kimse umduğuna ulaşmak için ciddi bir şekilde çalışmalıdır. Allah’ın vereceğı sevaba ümitlenen; O’nun rahmetinin, fazlının ve cömertliğinin farkında olup ona tam anlamıyla bağlamasıdır.⁴²⁴

Kur’ân-ı Kerîm’de havf kökünden gelen veya aynı anlamdaki diğer mastarlardan türeyen fiil ve isimler 124 yerde geçmekte; bunların yarısına yakını dünyevi korku ve kaygıları, diğerleri ise Allah korkusu, azap korkusu. âhiret kaygısı, günah işleme endişesi gibi dinî kaygıları ifade etmektedir.⁴²⁵ Bazı âyetlerde de, insanın mutlaka rabbinin makâmında durup hesap vereceğini bilerek bundan korkması ve ona göre davranması gerektiğı;⁴²⁶ Bir kısım âyetlerde ise havf; ümit ve yakarışla birlikte duâ, zikir ve tesbihin âdâbı⁴²⁷ arasında gösterilir. Hz. Peygamber ümmeti için birer

⁴²² Şeyh Müşerref, *Divân*, 111.

⁴²³ Kuşeyrî, *er-Risâle*, 210.

⁴²⁴ Kuşeyrî, *er-Risâle*, 220; Serrac, *el-Lûma*, 91-92.

⁴²⁵ Âl-i İmran, 3/175.

⁴²⁶ İbrahim, 14/ 14; Rahman ,55/46.

⁴²⁷ A’raf,7/56, 205; Ra’d, 13/13; Secde, 32/16.

tehlike olarak gördüğü şirk, fitne, deccal, dünya tutkusu, zenginlik gibi manevî tehlikelerle ilgili korku ve kaygılarını⁴²⁸ havf kelimesiyle ifade etmektedir.⁴²⁹

Şeyh Müşerref'in dedesi Şehy Abdullah vefât etmeden önce en önemli vasiyetinin Allah'tan korkup ondan sakınma olduğunu, kendisinin de nereye gittiye bu vasiyete uyup takvâ üzerinde olmaya gayret etmeye ve babasının bu vasiyetini dile getirmeye çalışırdı. Bununla birlikte insanın her anında, evvelinde ve ahirinde, tüm işlerinde Allah'tan korkarak hareket etmesi gerektiğini; çünkü Allah korkusunun yani takvânın Müslümanlığın özü, göstergesi ve kendisi olduğunu bu şekilde Allah korkusunu içselleştirip Allah'ın emir ve yasaklarını yerine getirmek gerektiğini sıklıkla ifade ederdi.⁴³⁰

Kur'ân'da Allah'ın rahmetini ümit etmek recâ kökünden türeyen fiillerle ifade edilmiştir.⁴³¹ Allah'a kavuşmayı ümit edip buna göre hazırlık yapanlar övülmüş, Allah'a kavuşmayı ummayıp kötülükte devam edenler yerilmiştir.⁴³² Recâ hadislerde de Kur'ân-ı Kerîm'deki ümit anlamıyla kullanılmıştır. Hz. Peygamber'in, "**Allahım! Rahmetini ümit ediyorum**"⁴³³ diye duâ ederdi. Can çekişen biri hakkında da "**Allah ona umduğunu verir, korktuğundan emin kılar**"⁴³⁴ dediği rivayet edilmektedir.⁴³⁵

Havf ve recâ hâllerini bir kuşun iki kanadına benzeten sûfiler biri olmadan diğerinin bir işe yaramayacağını, her iki hâlde de aşırıya kaçmadan orta yolun tercih edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Söz konusu bu iki kavram birbirinin zıddı gibi görünse de aslında böyle olmadığı, birbirini tamamlayan iki mertebe olarak ifade edilmektedir.⁴³⁶

Şeyh Müşerref de havf ve recâ hakkında Hz. Ömer (r.a) gibi bir düsturunun olması gerektiğini söylemiştir. Çünkü Hz. Ömer (r.a) o kadar Allah (cc)'dan korkuyordu ki birisini cehenneme koyacaksa kendisinin olabileceğini; o kadar da çok

⁴²⁸ Buhari, "Cenaiz", 73, "Rikak", 7; Müslim, "Fiten", 110; Ebû Davut, "Nikah", 2.

⁴²⁹ Mustafa Kara, "Havf", *DİA*, İstanbul, 1997, XVI, 529.

⁴³⁰ Şeyh Müşerref, *Hacı Ahmed*, 2-6.

⁴³¹ Bakara, 2/218; İsra, 17/57.

⁴³² Yunus, 10/7, 11, 15; Kehf, 18/110; Ankebût, 29/5.

⁴³³ Ebû Davud, "Edeb", 101.

⁴³⁴ Tirmizi, "Cenâiz", 11; İbn Mâce, "Zühd", 31.

⁴³⁵ Süleyman Uludağ, "Recâ", *DİA*, İstanbul, XXXIV, 502.

⁴³⁶ Tek, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, 179.

Allah (cc)’a güveniyordu ki şayet cennete birisini alacaksa yine kendisi olabileceğini söylemiştir. İşte Müslümanın da havf ve recâdaki ölçüsünün böyle bir dengede olması gerektiğini dile getirirdi.⁴³⁷

Başka bir yerde de Şeyh Müşerref, havfın kendisini aşırı yalnız, kimsesiz ve büyük bir korku içerisine soktuğunu, buna karşı Yüce Allah (cc)’ın kadir olduğu, istediği zaman günahları örtebileceğini, bu ikramı ile fakir kuluna da ihsanda bulunacağı beklentisi içerisinde olduğunu belirterek havf ve recada olması gereken denge ölçüsünü bu şekilde ortaya koymuştur.⁴³⁸

2.2.1.3. Kabz ve Bast

Kabz, sözlükte “bir şeyi elle tutup almak, sıkıca kavramak, dürmek ve daraltmak” gibi anlamlara gelmektedir.⁴³⁹ Bast kelimesi ise sözlükte “açılma ve keyifli olma” anlamlarına gelip, tasavvufî bir terim olarak da “ruhen rahatlama ve manevî bir rahatlık duyma” anlamında kullanılmaktadır.⁴⁴⁰ Kabz ve havf birbiriyle yakın anlamda olup aralarındaki anlam farkı havfın gelecekle ilgili bir korku hali, bastın da içinde bulunulan zaman dilimin de hissedilen korku halidir. Aynı şekilde bast ve recâ da birbirine yakın anlamda olup reca gelecekle ilgili ümit ifade ettiği halde bast ta şimdiki zaman diliminde yaşanan ümit ve genişlik halini ifade etmektedir.⁴⁴¹ el-Kabz ve el-Bast Allah’ın isimlerindendir. Allah bazen celâlini ve azametini göstererek kalpleri kabzeder, daraltır; bazen de cemalini ve lütfunu göstererek onları bast eder, açar.⁴⁴²

Tasavvuf, talip olma ile başlar. Yolun orta hâlleri ve ileri hâlleri vardır; bu yolun sonu yoktur. Orta hâllerinden biri de kabz ve basttır. Bunlar birbirinin ardı sıra gelmektedir. Âlemde Hakkın tecellisi bazen kabz bazen bast şeklinde olur. Buna mevcler yani dalgalanmalar denilmektedir. Her fiilin iç katmanlarında bir kabz bir de bast yaşanır. Bu cemal ve celâlin birbirini tamamlaması gibidir. Bunlarla âlem ayakta

⁴³⁷ Şeyh Müşerref’in Oğlu Muhammed Vefa’nın Anlattıkları, Şeyh Müşerref’in Medresesi, Güleçler Köyü, Pervari, Siirt (Röportaj Tarihi: 20.05.2019).

⁴³⁸ Şeyh Müşerref, *Divân*, 31-32.

⁴³⁹ H. Yunus Apaydın, “Kabz”, *DİA*, İstanbul, 2001, XXIV, 45-49.

⁴⁴⁰ Karagöz, vd., *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, 56.

⁴⁴¹ Kuşeyrî, *er-Risâle*, 124-125.

⁴⁴² Tek, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, 180.

durur. Hak, âleme teneffüsünü gönderip çekmektedir. Onun için sâlikin iki günü aynı olmaz. Bir gün sıkılırken diğer bir gün bir kuş gibi kendini hafif hisseder.⁴⁴³

Şeyh Müşerref, bu hali kışa ve gece karanlığına manzum bir şekilde şöyle benzetmektedir:

عزیزم وقتی من ایرو پیوزه	پیوز بی شچه فصلک نالذیده
قوی زر بونه او اوراق واشجار	قوی جکیانه او روبا و انههار
مژو موران برفه هر لداغ	نمایه رونق و اصلا لباعان
مه عمرک پرعزیز بوراند بی کار	مه در وندا کرن بی عدّو هژمار
ژ بو من حق د ایرو پر گرینه	ژمرا لازم غم وایشان و شینه

“Azizim bugün sonbahar mevsimini yaşıyorum. Sonbahar hiç şüphesiz tatlı bir mevsim değildir.

Ağaçlar ve bitkiler sararıp yapraklarını dökmüşler. Nehirler çeşmeler kurumuşlar.

Dağları sis kaplamış bağ bahçeden hiçbir eser kalmamış.

Çok kıymetli bir ömrü çalışmadan heba edip geçirdik. Sayısızca incileri kaybettik.

Bu halim benim için gerçekten dert, keder, acı olup buna üzülüp ağlamam gerekir.”⁴⁴⁴

Şeyh Müşerref, yukarı dörtlükte kabz hâlinin sonbahara benzetmektedir. Sonbaharın iştah açıcı bir mevsim olmadığını söyler. Çünkü bu mevsimde ağaçların ve bitkilerin sarardığını, nehir ve kaynak sularının kurduğunu, her yeri sis kaplandığını, baharın güzelliklerinden hiçbir eser kalmadığını, buna kıyasla kabz hâlinin de sonbahar gibi baharın güzelliğini ortadan kaldırdığı belirtir. Bu halinde gönlünü sıkıldığını ifade etmektedir.

Bast hâlinde yaşanan duyguları da şöyle ifade etmektedir:

⁴⁴³ Muhammed Erol, *Tasavvufa Giriş*, 20.

⁴⁴⁴ Şeyh Müşerref, *Divân*, 107-108.

دما دل حی بتن عزمان دبژی درو مرجان و یاقوتان دریژی
دله مخزن لسان ژرا کلیده دل حیبت بوی هر وقت وعیده

“Gönül canlı olduğunda dil (gönüldeki) incileri, mercanları ve yakutları dökerek etrafa saçar.

Hazine kalptır dil ise onun kilididir. Canlı (ferah) olan gönül her vakit bayramını yaşamaktadır.”⁴⁴⁵

Eğer gönül huzurlu, mutlu ve diri ise ilk defa yakut, mercan ve elmas hazinesini bulan bir kişinin heyecanından hazineyi nasıl etrafa saçıyorsa, dilde aynı şekilde gönüldeki bast halinde güzellikleri coşkulu bir şekilde ifade eder. Bast hâli gönle hâkimse en sıkıntılı, şerli, yaralı hâli saflaştırıp, gizli denizlerdeki gizli sırları çok kolay bir şekilde ortaya çıkarır. Sevgililer de bir arada buluşursa mekânları gül bahçesine dönüşür. Bast durumundaki gönlün coşkulu ve mutlu hâlinin gizli sırları ortaya çıkarabileceğini belirtmiştir. Kalp hazine dil onun kilididir. Gönül diri olursa dil için düğün bayram olur.

2.2.2. Marifet ve Bilgi Kavramları

2.2.2.1. Marifet

Sözlükte “tanınmak, bilmek” anlamına gelen marifet, tasavvufta, Allah’ın zatı ve sıfatları hakkında şüphe göstermeyecek bir bilgiye sahip olmak demektir.⁴⁴⁶ Marifet yaşayarak, görerek, tecrübeyle elde edilen bilgidir. İlim genel marifetse özeldir. Marifet, ilhamla Allah’ı, sıfatları, filleri, gayp âlemi ile ilgili elde edilen bilgidir.⁴⁴⁷

Sûfiler marifeti ledünnî bir ilim olarak sayarlar. Bu ilimde vehmin tesirleri olamaz, masumiyet vardır. Sûfiler bu ilmin sülûk ile elde edildiğini aynı konulardaki akli, kıyas veya ameli metinleri okumakla elde edilen bilgiden daha üstün olduğu fikrindedirler.⁴⁴⁸ Aynı şekilde Şeyh Müşerref de marifet ilmî hakkında şunları dile

⁴⁴⁵ Şeyh Müşerref, *Divân*, 109.

⁴⁴⁶ Karagöz, vd., *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, 409.

⁴⁴⁷ Yılmaz, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, 221.

⁴⁴⁸ Süleyman Uludağ, “Marifet”, İstanbul, 2003, *DİA*, XXVIII, 54.

getirmiştir: “Bu ilmîn faydaları sayılamayacak kadar çoktur. Marifet bilgisinin kaynağı Allah’ı tanıma (marifetullah) olduğundan bu ilme şüphe ve vehim girmemektedir. Allah (cc) nurunun tecellisinin ürünüdür. Bu ilmî elde etmek için gece ibâdeti önemli bir vesiledir. Ayrıca bu ilim hikmetler deryası olup faydalarının sayılamayacak kadar çoktur.”⁴⁴⁹

Ziyaüddin-i Nahşebî marifet ilmîni önemini şöyle dile getirmiştir.

“Nahşebî! Marifet ne şaşılacak bir devlet. Gerçek kulların gören gözü marifet;

Zahitler ahiretin padişahı. Arifleri ise zahitlerin padişahı kabul et.”

Böylece zühd ehlinin âhiret ehline, dünyada zenginin fakire üstünlüğü gibi bir üstünlüğü olduğunu; marifet ehlinin ise zühd ehline olan üstünlüğünün padişahların halka olan üstünlüğü gibidir.⁴⁵⁰ diyerek marifet ehlinin zahitlerden bile üstün olduklarını söylemiştir.

Şeyh Müşerref de marifet ilmînin diğer bütün ilimlerden üstün olduğunu diğer ilimlerin marifet bilgisinin öncülüğünde olması gerektiğini söyleyerek bu ilme gerekli önemin verilmesi gerektiğini ifade etmiştir.⁴⁵¹

2.2.2.2. Tecelli ve Hakikât-ı Muhammediyye

Tecelli sözlükte “belirmek, ortaya çıkmak, görünmek” anlamına olup, tasavvufta gaipten gelen ve kalpte ortaya çıkan nurlar; Allah’ın isim ve sıfatlarıyla sûfinin kalbinde zuhur etmesi demektir.⁴⁵²

Tecelli kavramı hem Kur’ân-ı Kerîm hem de Hadis-i Şerifler’de sözlük ve terim anlamıyla birlikte kullanılmıştır. Kur’ân-ı Kerîm’de Allah (cc)’ın dağa tecelli etmesinin etkisiyle Hz. Musa (a.s)’nın bayılmasından bahsetmiştir.⁴⁵³ Bir Hadis-i

⁴⁴⁹ Şeyh Müşerref, *Divân*, 60.

⁴⁵⁰ Ziyaüddin-i Nahşebi, *Silku’s-Suluk*, 301.

⁴⁵¹ Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sârî*, 37.

⁴⁵² Karagöz, vd., *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, 640

⁴⁵³ A’raf, 7/143.

Şerif’te de âhirette, müminlerin görmesi için Hakk’ın kendisini âşîkar hâle getirmesi⁴⁵⁴ tecelli kavramını ifade etmektedir.

Sûfilere göre Hakk’ın tecellisini gerektiren temel neden zâtının bilinmeyi istemesidir. İsim ve sıfatlarıyla tecelli ettiği için Hak bilinmiştir. Eğer tecelli etmeseydi bilinmezdi. Kainattaki her şey Hakk’ın tecelligahı olmakla birlikte Allah’ın varlıktaki en mükemmel tecellisi insandır. Çünkü kâmil olması yönü ile insan İlahî Zat’a ait isim ve sıfatların aynasıdır.⁴⁵⁵

Şeyh Müşerref her hatmesinde gözlerin kapalı olmasını önerirdi. Beden gözünün topraktan yaratılması toprağın dışındaki şeyleri görmeye engel olduğunu, ancak kalp gözünün açık olması onun âhîret ilmîyle ilgili bilgilerin keşfine muttali olup bazı hâllerin tecelli olacağını söyleyerek hatmesine başlardı.⁴⁵⁶ Kalbin, Allah (cc) nurunun tecelli ettiği bir yer olduğunu, kalbin keşf ilmîne mazhar olmasıyla Allah’ın izni ile gayp ilmîne vakıf olabileceğini ve âhîret âlemi ile ilgili bazı tecellileri görebileceğini,⁴⁵⁷ aynı şekilde keşf ilmînin gerçeği ifade ettiğini, kişinin miracı olup onunla farklı mertebelere yükselmesine vesile olabileceğini söylemiştir.⁴⁵⁸

Hakikât-ı Muhammediyye Hz. Peygamber’in manevî hüviyeti olması itibariyle Nur-i Muhammed’i ve Hakikât-i Muhammediyye olarak adlandırıldığı gibi ilk zuhur olduğu için tecelli-i evvel tüm mümkinat kendisinden zuhur ettiği için menşeu’s-sivâ gibi isimlerle adlandırılmıştır.⁴⁵⁹

Şeyh Müşerref Hz. Muhammed (sav)’in insanların en mükemmeli olduğunu, mevcudatın O’nun hürmetine yaratıldığını, doğmadan nurunu yarattığını belirtmiştir. İlk yaratılan Hz. Muhammed’in nuru olan Nur u Muhammedi hürmetine cennetten çıkan Hz. Âdem’in tövbesinin kabul edilmesi ve diğer peygamberlere yapılan lütuf ve ikramın ilk yaratılan Hz. Muhammed (sav)’in hatırına olduğunu dile getirmiştir.⁴⁶⁰

⁴⁵⁴ Müslim, “İman”, 191.

⁴⁵⁵ Tek, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, 200.

⁴⁵⁶ Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sârî*, 90.

⁴⁵⁷ Şeyh Müşerref, *Hacı Ahmed*, 7.

⁴⁵⁸ Muhammed Nazım, *en-Nûru’s-Sârî*, 103.

⁴⁵⁹ Ferzende İdiz, “Tasavvufta Hakikât-ı Muhammediyye Meselesi ve Mesneviden Örnekler”, *Akâdemi Dergisi*, 2014, 59, 179; Semih Ceyhan, “Tecelli”, *DİA*, İstanbul, XL, 179.

⁴⁶⁰ Şeyh Müşerref, *Divân*, 6-7.

SONUÇ

Hayatıyla, öğretileriyle, kişiliğiyle, eserleriyle, hizmetiyle günümüze ulaşan Şeyh müşerref ilk eğitimini babasından almış onun tecrübesi ile hayatını şekillendirmiştir. Daha sonra bölgenin önemli âlimlerinin yanında eğitimini tamamlamıştır. Eğitime olan isteğiyle hocalarının takdirini kazanan mutasavvıfımız ilmî mirası birçok talebe yetiştirip, onlara icâze vererek ve birçok eser yazıp farklı eserleri de şerh ederek günümüze kadar gelmesine vesile olmuştur. Arapça Farsça ve Kürtçe manzum eserlerini bu dillerin sanatsal özellikleriyle yazmıştır. Divânı birçok araştırmaya konu olmuş, şiirleri dilden dile dolaşır olmuştur. Guz-u Mevîj adlı çalışması medreselerdeki eğitim ahlâkını belirlemiştir. Ayrıca medrese duvarlarına asılarak eğitim-öğretimin nasıl olması gerektiği ile ilgili aydınlatıcı bilgiler sunmuştur. İrşâd hizmetleriyle de insanların sorunlarıyla yakından ilgilenmiş, kan davaları, kavgaları, küskünlükleri ortadan kaldırarak halkın takdir ve sevgisini kazanmıştır. Kişiliğiyle de örnek model olduğundan ismi ülke sınırlarını geçerek farklı şehir ve ülkelere kadar ulaşarak günümüze kadar gelmiştir.

Şeyh Müşerref tasavvufa bağlı olan bir aileye mensuptur. İlk manevî icâzetini babasından almıştır. Daha sonra farklı kişilerden teberruken hatme icâzetini alsa da asıl icâzeti Şeyh Mustafa Kemalledin-i Erbilî'den alıp O'nun halifesi olur. Şeyh Müşerref tasavvufun teorik boyutundan çok uygulama boyutuna önem vermiştir. O'nun en önemli özelliği tasavvufu hayatının her alanına taşımış olmasıdır. Böylece bilginin insanın hayatıyla bütünleşerek öğretilebileceğini göstermiştir.

Şeyh Müşerref tasavvufla ilgili özel bir eser yazmamıştır. Ancak bazı eserlerinin farklı bölümlerinden ve Divân'ındaki şiirleri içerisinde tasavvufî görüşlerine yer vermiştir. Bunlarla birlikte farklı kişilere gönderdiği mektuplarda da tasavvufî kavramların bazılarına değinmiştir.

Araştırmamızın sonucunda Şeyh Müşerref'in tasavvufî kavramları açıklarken bu kavramları doğrudan kullanmadığını muhatabının daha iyi anlaması için farklı yöntemler tercih ettiği sunucuna vardık. Bazen benzetme sanatını kullanan Şeyh Müşerref, zikrin insan üzerindeki etkisini uçak, füze ve şimşeğe; zühdü toprak gibi olmaya; mürşidi doktora, müridi hastaya; intisabı ölü ile onu yıkayan gassala; kabz

hâlini kışa ve soğukluğuna, bast hâlini de hazine bulan kişilerin hâline benzeterek meramını daha etkili bir biçimde açıklamaya çalışmıştır. Yine tasavvufi kavramlardan verâ, zikir, sabrın ve fakrın çeşitlerini, tevbenin kabul şartlarını maddeler halinde sunarak açıkladığını bununda muhatabın o kavramı genel özellikleriyle birlikte anlamasını sağlamaya çalıştığını görmekteyiz. “Takva, Müslümanlıktır”, “marifet, Allah’ı tanımaktır”, “veli, Allah’ın dostluğuna eren kişidir” şeklinde kısa tanımlamalar da yapmıştır. İnsanın ibâdet bilinciyle yaşayıp vaktini ibâdet merkezli olarak ayarlanması; zikrin amacı kalbi temizlemek ve kalbin uyanık olmasını sağlamak olduğunu; sabrın sonunun selâmet olacağını, zorluklara tahammül edilmesinin gerektiğini; şükrün hakkı verilemeyeceğinin altını çizerek, kula yaratıcısının nimetine karşı sınırsız bir şükrün gerekli olduğunu; Hiçbir nimetin fakirlik, tevâzu ve alçak gönüllülük kadar Allah katında değerli olmadığını bunların kıymetinin bilinmesi gerektiğini; Nefisleri ile her zaman büyük cihad da olduklarının unutulmamasını; aşk ve muhabbet için zaman ve mekânın önemli olmadığını vurgulayarak kavramların önemine değindikten sonra bu kavramların özünü ve amacını muhataplarına benimsetmeye çalışmıştır.

Şeyh Müşerref Hazretleri’nin hayatı ve tasavvufi görüşleriyle araştırılması gerekli olan mümtaz bir şahsiyet olduğu, bu çalışmamızla da ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu çalışma bir nebze bile olsa O’nu tanımak isteyenlerin istifadesine sunulmuştur. Bu nimeti bana bahşeden Rabbime de tarifi imkânsız hamd, Peygamberine sonsuz salat ve salam olsun. Gayret bizden muvaffakiyet Allah tandır.

KAYNAKÇA

- Acar, S. (08.10.2018). *Şeyh Müşerref'in Dedesi Hâci hakkında Röportaj*. Veysel Karanî Camii, Tuşba, Van.
- Acar, S. (12.03.2019). *Güleçler Köyü Hakkında Röportaj*. Veysel Karanî Camii, Tuşba, Van.
- Acar, S. (12.05.2019). *Müşerref'in Yaşadığı Dönem Hakkında Röportaj*. Veysel Karanî camii, Tuşba, Van.
- Afifi, E. A. (1975). *Muhyiddin İbnu'l-Arabi'nin Tasavvuf Felsefesi*. (Çev. M. Dağ). Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Alkış, M. ve Aslan, S. (2015). "Osmanlı'dan Cumhuriyete Geçişte Türkiye'nin Modernleşme Süreci", *Akâdemik Yaklaşımlar Dergisi*, 4 (1), 22-24.
- Apaydın, H. Y. (2001). "Kabz", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XXIV. İstanbul: TDV Yayınları.
- Aslan, S. ve Alkış, M. (2015). "Osmanlı'dan Cumhuriyete Geçişte Türkiye'nin Modernleşme Süreci", *Akâdemik Yaklaşımlar Dergisi*, VI, 1, 22-24.
- Baltacı, C. (2011). *Tasavvuf Lügati*. İstanbul: Gelenek Yayıncılık.
- Batar, Y. (2012, 5-7 Ekim). "Şeyh Müşerref'in Hayatı Eserleri ve Eğitim-öğretimle ilgili Görüşleri". *Medrese Geleneği ve Modernleşme Sürecinde Medreseler Uluslararası Sempozyumu*, Muş Yayınları cilt 2, Muş. 721-795.
- Bilgin, A. (2013). *Yunus Emre Hayatı ve Sanatı*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Ceyhan, S. (2011). "Tecelli", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XL. İstanbul: TDV Yayınları.
- Ceyhan, S. (2013). "Zühd", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XLIV. İstanbul: TDV Yayınları.

- Cilî, A. (2015). *İnsan-ı Kâmil*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Çağmar, M. E. (2007). “Siirt ve Çevresindeki Medreselerde Eğitim”, *Uluslararası Siirt Sempozyumu*.
- Demir, Ş. (2016). *Cumhuriyet Döneminde Siirt*. İstanbul: Dizay Yayınevi.
- Demircan, A. (2018). *İhsan Süreyya Sırma Pervari’den Paris’e*. İstanbul: Beyan Yayınları.
- Ebû Nasr Serrâc el-Tüsî. (2016). *el-Lûma*. (Tahk. Muhammed Edip el-Çadır). Umman: Daru’l-Feth,
- Ebû Talib el-Mekki. (2016). *Kûtu’l-kulub*. I-II. (Tahk. Asım İbrahim el-Kayyalî). Beyrut: Daru’l Kutubi’l İlmiyye.
- Efe, M. F. (ty.) *Üstad Şeyh Müşerref Hacı Ahmet ve Mele Alaiddin’e Hitaben*. Gaziantep: Özdemir Ofset.
- El- Muhasibi, (2005). *er-Ri’aye li Hukukillah (Kalp Hayatı)*. (Çev. A. Yüce). İzmir: Işık Yayınları.
- Erzurumlu İbrahim Hakkı, (2015). *Marifetname*. İstanbul: Ataç Yayınları.
- Gökçe, C. (2016). “Erzen, Ali”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ek-1. İstanbul: TDV Yayınları.
- Gökçe, F. (2018). “Tasavvuf Geleneğinde Sünnet ve Sünnete İttiba”. *Hadis ve Siyer Araştırmaları*, 6 (2). 73-106.
- Görmez, M. (2015). *Kalbin Erbaini*. Ankara: Otto Yayıncılık.
- Hakim Tirmizî. (2013). *Allah’a Yakınlığın Dereceleri*. (Çev. M. Z. Tiryaki). İstanbul: Hayy Kitapçılık.
- İdiz, F. (2014). “Tasavvufta Hakikât-ı Muhammediyye Meselesi ve Mesneviden Örnekler”. *Akâdemi dergisi*, 59.

- İlhan, A. (2019). *Şeyh Müşerref el-Hunûkî ve Arapça Manzum Mektupları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- İmâm Beyhakî. (2015). *Kitabü'z-zühd*. (Çev. Y. Enbiya). İstanbul: Semerkand Yayıncılık.
- İmâm Gazali. (1989). *İhyâu'Ulumi'd-Din*. (Terc. Ahmet Serdaroğlu). İstanbul: Bedir Yayınevi.
- İmâm Süyûtî. (2017). *er-Risâle fî İlmi't-Tasavvuf*. (Tasavvuf Risaleleri). (Haz. Ferzende İdiz). İstanbul: Nizamiye Akâdemi.
- İmam Tirmizi. (2007). *Sünen'üt-tirmizi Tercümesi*. III. (Terc. Abdullah Parlayan). Konya: Konya Yayıncılık.
- İmâm Zeynuddin Ahmed ibn Abdullatif ez-Zebidi. (2010). *Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh ve Tercemesi*. (Çev. U. Harun). İstanbul: Ravza Yayınları.
- İmâm-ı Gazâlî. (2013). *Kimyâ-yı Saâdet*. (Terc. A. Aslan). İstanbul: Merve Yayınları.
- İnternet: <http://www.Dinkulturuatolyesi.com/> İhsan Sürayya Sırma, Şeyh Müşerref'i Tanımayan Kalmasın (Erişim Tarihi: 18.01.2019).
- İnternet: <http://www.siirt.gov.tr/pervari.com> (Erişim Tarihi: 25.11.2018).
- İnternet: <http://www.guleclerkoyu.com/#/icerik/seyh-muserref-hz/av-abdullah-ozcan-seyh-m/120> (Erişim Tarihi: 18.07.2019).
- İnternet: <http://www.guleclerkoyu.com/icerik/koylerimiz/gulecler-koyu-hunuk/96> (Erişim Tarihi: 05.12.2018).
- İnternet: <http://www.guleclerkoyu.com/icerik/koylerimiz/guleclerkoyukhunuk/96#/icerik/seyh-muserref-hz/hayati-1/61> (Erişim Tarihi: 10.12.2018).
- İnternet: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/siirt/gezilecekyer/seyh-hamza>, (Erişim Tarihi: 12.10.2018).

- Kaplan, H. (2010). “Şa‘rânî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XXXVIII. İstanbul: TDV Yayınları.
- Kara, M. (1997). “Havf”, İstanbul: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XVI. İstanbul: TDV Yayınları.
- Kara, M. (2012). *Dervişin Hayatı Sûfinin Kelâmı*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kara, M. (2012). *Dervişin Hayatı Sûfinin Kelâmı Hâl Tercümesi Tarikatlar Istılahları*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Karagöz, İ., Karaman, F., İbrahim, P., Canbulat, M., Gelişgen, A., ve Ural, İ. (2007). *Dinî Kavramlar Sözlüğü*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Kartal, A. (2013). *Dîwana Şêx Müşerref’i Hunikî*. İstanbul: Ravza Yayıncılık.
- Kılıç, M. E. (2012). *Tasavvufa Giriş*. İstanbul: Sûfî Kitap Yayıncılık.
- Kılıç, M. E. (2014). *Tasavvuf Düşüncesi*. İstanbul: Sûfî Kitap,
- Kılıççioğlu, C. (1992). *Her Yönüyle Siirt*. Ankara: Kadioğlu Matbaası.
- Kuşeyrî. (2014). *Kuşeyrî Risâlesi*. Beyrut: Yemame
- Molla Muhammed Bedreddin. (yy). *Er-Rihle İla’ddiyar’il-Mukeddese*. Hâlep.
- Muhammed İbn-i Mace. (2012). *Sünen-i İbn Mâce Tercümesi ve Şerhi*. (Çev. H. Hatipoğlu). İstanbul: Ravza Yayınları.
- Muhammed Nazım. (2012). *en-Nûru’s-Sarî fî Menâkıbî Şeyh Müşerref el-Hunûkî el-Berwarî*.
- Önkal, A. (1988). “Abdurrahman b. Avf”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, I. İstanbul: TDV Yayınları.
- Özcan, A. (10.03.2019). **Abdullah Özcan ile Hâlvet Üzerine Yapılan Röportaj**. Anderapark Avm Kafeteryası, Siirt.
- Özcan, M. M. (2018). *Serkani Şerhil-Lamiya İbni Verdi*. İstanbul: Nubahar Yayıncılık.

- Özcan, M. N. (12.02.2018). *Şeyh Müşerref'in Kişiliği Hakkında Röportaj*, Muhammed Nazım'ın Evi, Siirt Merkez.
- Özcan, M. V. (20.05.2019). *Şeyh Müşerref'in Havf ve Recâ Görüşleri Hakkında Yapılan Röportaj*. Şeyh Müşerref'in Hücrelerinde, Güleçler Köyü, Pervari, Siirt.
- Özcan, M.V. (20.08.2019). *Şeyh Müşerref'in İntisap ve Riyazet Hakkında Yapılan Röportaj*. Şeyh Müşerref Medresesinde Güleçler Köyü, Pervari, Siirt.
- Özcan, M.V. (20.08.2019). *Şeyh Müşerref'in Şeyh ve Mürşidlik Hakkında Yapılan Röportaj*. Şeyh Müşerref Medresesinde Güleçler Köyü, Pervari, Siirt.
- Özcan, M.V. (ty) .*Ğurretü'l-Vefa min Heyati Ebi'l-Vefa*. Özel El yazması Eser, Aile ktp. yy.
- Özervanlı, M. S. (2006). "Nebhanî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XXXII. İstanbul: TDV Yayınları.
- Özgen, N.ve Karadoğan, S. (2009). *Siirt Şehrinin Kuruluşu ve Gelişimi*. Elâzığ Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, XIX, 2, 61-81.
- "Siirt". (1990). *AnaBiritannica*, XIX, İstanbul: Ana Yayıncılık.
- Sönmez, N. (2018). *Dîwana Şêx Muşerrefê Xinûkî Metn û Lêlolîn*. Diyarbakır: Seyda Yayınları.
- Şeyh Müşerref. *Divân*. (Yzm.) Aile ktp.
- Şeyh Müşerref. *Adanalı Muhammed*. (Yzm.) Aile ktp.
- Şeyh Müşerref. *Güz ü Mevîj*. (Yzm.) Aile ktp.
- Şeyh Müşerref. *Hacı Ahmet*. (Yzm.) Aile ktp.
- Şeyh Müşerref. *Mele Alaeddin*. (Yzm.) Aile ktp.
- Şeyh Müşerref. *Şerhu Lücettü'l-esrar*. (Yzm.) Aile ktp.
- Şeyh Müşerref. *Tehitu'ı-etfal*. (Yaz.) Aile ktp.

- Tatlıoğlu, K.- Gözütok, A. – Uysal, M. (2018). “Türkiye’de Askeri darbelerin psiko-sosyal, Ekonomik ve politik sonuçları üzerine genel bir değerlendirme”, *Kocaeli: Uluslararası 15 Temmuz ve Darbeler Sempozyumu*, III, 277-295.
- Tek, A. (2008). *Tasavvufî Mertebeler Hâce Abdullah el- Ensârî el-Herevî Örneği*. Bursa: Emin Yayınları.
- Tek, A. (2016). *Tarihi Süreçte Tasavvuf ve Tarikatlar*. Bursa: Bursa Akâdemi.
- Topaloğlu, B. (2013). “Velî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. XLII. İstanbul: TDV Yayınları.
- Tuncel, M. (2009). “Siirt”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XXXVII. İstanbul: TDV Yayınları.
- Turan, Ö. (2003). *Medeniyetlerin Çatıştığı Nokta Orta Doğu*. İstanbul: Acar Matbaacılık.
- Türer, O. (2011). *Ana Hatlarıyla Tasavvuf Tarihi*. İstanbul: Ataç Yayınları.
- Türkeş, A. (05.06.2019). *Şeyh Müşerref’in Aşk ve Muhabbetiyle ilgili Yapılan Röportaj*, Şeyh Müşerref’in Türbesinde, Siirt.
- Türkeş, A. (05.06.2019). *Şeyh Müşerref’in Şeyh Müşerref’in Tevazuusuyla ilgili Yapılan Röportaj*. Şeyh Müşerref’in Türbesinde, Siirt.
- Türkeş, A. (12.04.2019). *Şeyh Müşerref’in irşâd hizmetiyle ilgili Röportaj*, Şeyh Müşerref’in türbesinde, Siirt.
- Uludağ S. (2001). “İstikamet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XXIII. İstanbul: TDV Yayınları.
- Uludağ, S. (2007). “Recâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XXXIV. İstanbul: TDV Yayınları.
- Uludağ, S. (1999). “İbâdet”, *Türkiye Diyanet Vakfı, İslam Ansiklopedisi*, XIX. İstanbul: TDV Yayınları.

- Uludağ, S. (2005). “Muhabbet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XXX. İstanbul: TDV Yayınları.
- Uludağ, S. (2010). “Seyri Sulûk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. XXXVIII. İstanbul: TDV Yayınları.
- Uludağ, S. (2010). “Takvâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XXXIX. İstanbul: TDV Yayınları.
- Uludağ, S. (2012). “Tevbe”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XLI, İstanbul: TDV Yayınları.
- Uludağ, S. (2012). “Tevekkül”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XLI, İstanbul: TDV Yayınları.
- Uludağ, S. (2013). “Marifet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. XXVIII, İstanbul: TDV Yayınları.
- Yeğen, A. (1991). *Yeni lûgat*. İstanbul: Hizmet Vakfı Yayınları.
- Yılmaz, H. K. (2017). *Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*. İstanbul: Ensar Yayınları.
- Ziyâuddîn-i Nahşebî (1999). *Silku's-Sulûk (Ariflirin Yolu)*. (Çev. M. Çiçekler ve H. Toker). İstanbul: İnsan Yayınları.

EKLER

Siirt'in eski bir fotoğrafı

Siirt'in Pervari İlçesi

Güleçler Köyü

Güleçler köyünde Botan Çayı ile Müküs (Bahçesaray) Çayı'nın birleştiği yer.

Şeyh Müşerref'in Babası Şeyh Es'ad-ı Sâni'ni Mezarı, Güleçler Köyü, Pervari

Şeyh Müşerref'in Türbesi. Siirt Şeyh Süleyman Mezarlığı.

Şeyh Müşerref'in İrşad, eğitim ve ibâdet yaptığı hücresinin (odasının) ön kısmı. Güleçler Köyü.

Odasının iç kısmı

Medrese duvarlarına levha hâlinde asılan Eğitim-öğretimin ilkelerini yazdığı Guz ü Mevîj adlı eseri

هر که رابوی وز داز گلشن آرو آسیان

ولده قدس سره ارسله الی شیخه شیخ مصطفی کمال الدین قدس سره و قاضی علیا انوار و غیره
حیة اخذ مکتوباته بعد نفوق کسری

می شوم قربان این مکتوب با حسن جمال

می شوم قربان از ورا که کمالست از کمال

می شوم قربان این مکتوب بی همتا مثال

می شوم قربان از ورا خوشترست ز آب زلال

نقطه و نقش حروفش هر یکی چون دارو است

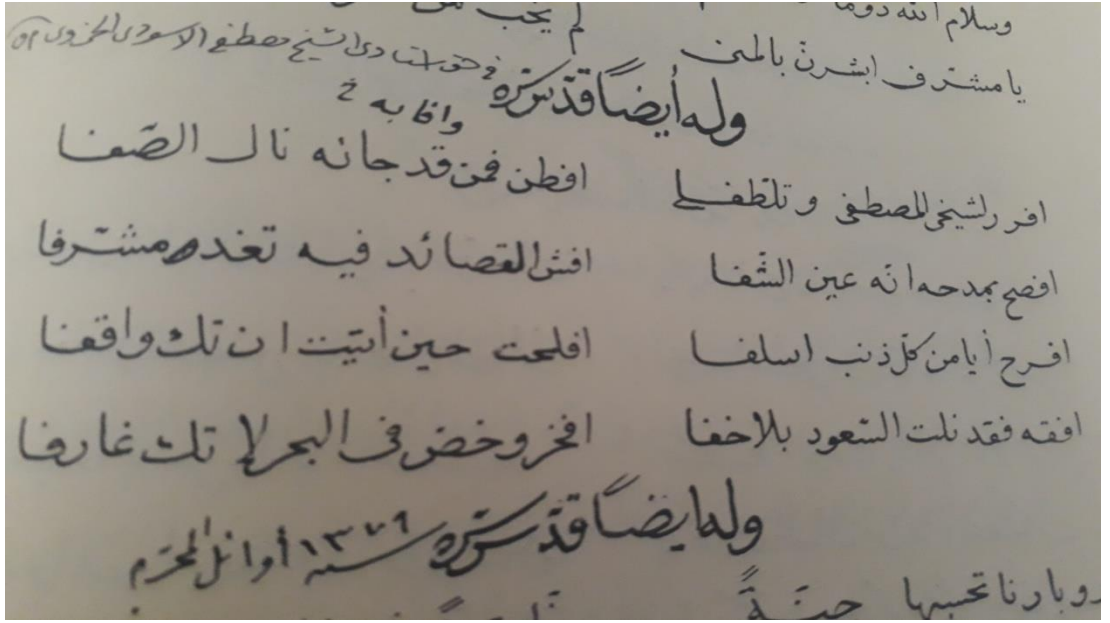
مرهم آب حیاتست در و با قوت لال

صد هزاران بار خوش می آمدی بر چشم من

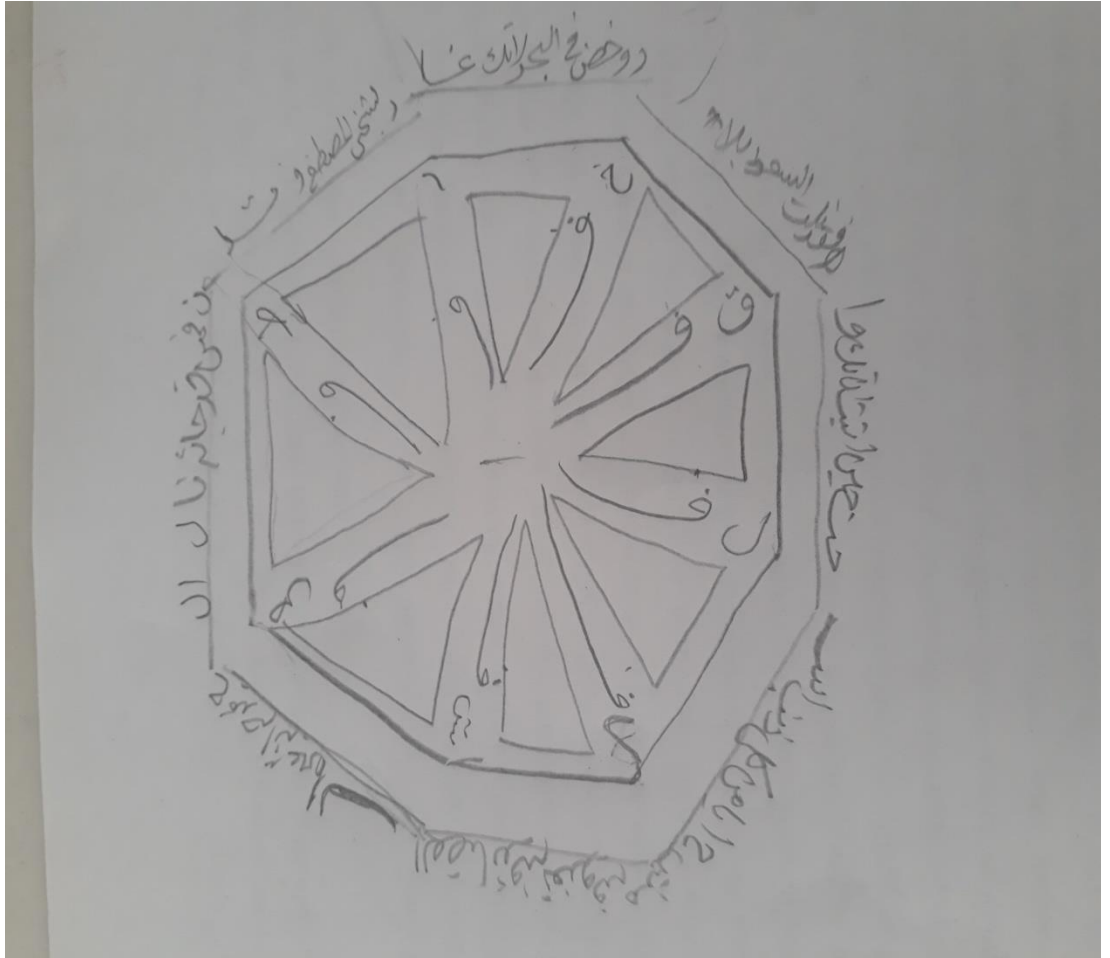
چون مرا کردی خلاص از داغ هجر و اعتلال

می نمودم چه گویم در بیان شادیم

شادیم امروز برونست از فتنه و آزار

Şeyh Müşerref'in Şeyhine Arapça yazdığı, sekizgen oluşturularak ortada elif harfini yerleştirip kenarlarına şiirin son harflerini yerleştirerek yazıla bileceği manzum bir şiiri.

بحق اونا ثبه ثبوته شاه د هلا
 لسرچا ق مه باهلا وسهلا
 شربوى ذوالجناحين دستگيره
 دى وقت بلا مثل ونظيره
 خليف حضره شيخ طويله
 كلك اومر بك بقالوقيله
 غياث الدين ثبوته داب پشته
 د دست د كوثر و جوا بحشته
 ايا شيخ عراقى من توى روح
 اليكرا اشتكى والقلب مجروح
 بريزه اى خدا ربى سلامان
 دكل آلان واصحاب و غلامان
 و له ايضا قدس سره
 ام جماعت چون زياره حضرت اصحاب كهف
 د امامان

Şeyh Müşerref 'in Şeyhine yazdığı ve gönderdiği manzum mektubu.

بحق وان دل من كه الهى طاهر و مطهر
 و له ايضا قدس سره
 دليلك حاذقه شيخ عراقى
 طبيبك صادق شيخ عراقى
 بدستور خدا شيخ عراقى
 شرح ناي جدا شيخ عراقى
 شريك بي غشيه شيخ عراقى
 كلك صور و گشته شيخ عراقى
 دكت حل مشكلان شيخ عراقى
 دكت دروان دكان شيخ عراقى
 قوى حوى همته شيخ عراقى
 چرا اُمته شيخ عراقى
 امامك عالمه شيخ عراقى
 هيئك سالمه شيخ عراقى
 چرا دين و يا كرت سلامت
 هيئقا رحى و روز لهدايت
 حكيمه ديستاوى هر شفايه
 حقيقه دست وى دست خدايه
 كلك محبوب نازدار و شربينه
 قوى خوش رنگ و بهن و نازنينه
 دى وقت مدا او فقتشبنده
 زمال آخره پرد و طنده
 دى وقت اوه هر خواجه احرار
 خزينا علم بحر نور اسرار
 ثبو اسلام ربانى امامه
 ثبو دين و دى بدرى تمامه

Şeyh Müşerref 'in Şeyhine yazdığı ve gönderdiği manzum mektubu.

٩٥١
١٠
٢٩

حضرة فضيلة الاخ الاعز الشيخ مصطفى

تحية وسلاما
ورد في كتابكم المؤرخ ربيع الثاني ، فوردني انشراحا ورسولا امانته
القصيدة فلم ادر من اللازم ارسالها فانها مؤلفة بلغة كريمة هذا
القطر فربما لا يفهمونها اهل ذلك المحل لوجود اختلاف ما بين اللغتين والقصود
من الرسالة تفهم العوام فغلبه ادرى من المناسب ان تكتب انت
عقيدة مقتضاه فانها على الوجاهات فقط بلغة اهل ذلك الوطن وترجمها باللغة
التركية والعربية ايضا وتجاهد في تعليمها ما استطعت وبواسطة ايضا لكافة
الناس صغيل او كبير انتم او ذكرا فانها لم اعملها لعلكم يسهل الله لك
الدين والدنيا ونحو دعائكم وبلغ سلامي الوحي بحافظكم والسلام
مصطفى النقشبندی

٩٥٢
١١
٢٨

اخ الاعز الشيخ مشرف شرفه الله في الدارين

سلام الله عليكم وعلى من لديكم لا اذ لم يخفوا بغاية ربكم وردني كتابكم و
فجئت به جدا وخجرتا منه المون وان كنت متوقفا بعليته الرخايات ثم اصبحت
بفتح القلب في تلك الحالتين شهورا فمستشفى بغداد وعلى كل امرئكم
يقين صحتي وانا مغرور بكم في الادري كيف ادرى شكركم
لانك بغه هائلة علي وعلى من احبوا واجمع عباد الله وحسن و
محمد ببغداد وفائق هنا يقولون اياكم ملاشريفيت وسيدع
يسلمون عليكم وحسن جميعا ونحو دعائكم وتوفيقكم ودمتم
مصطفى النقشبندی اربيل

Şeyh Mustafa Kemâlleddî'nin Farklı tarihlerde Şeyh Müşerref'e gönderdiği mektuplar.

٩٥٢
١١
٢٨

عزيز الشيخ مشرف شرفه الله في الدارين

تحية وسلام وجماعتا بجنونكم بالسلام وبلغ سلامي ودعائي الى جماعتنا
هناك ونحو دعائكم امس سلمت كتابكم وانشرحتا خطاكم ونهناكم
العبد الشريد لا زالت اياكم اعيادا : اذا دفت قبول شخص
فتوضوء ثم امسك بيده كما فعل رسول الله صلى الله عليه وسلم ولم
في رسول الله اسوة حسنة : قل ان كنتم تحبون الله فاتبعوني يحببكم الله
فليقل المرء قلة فلا تاسيخ وانت عابا بعنا فقله مریدا ثم غلبه الاولاد السادة
كما تعلم وتقصيها وله الاستدامة على الاعمال القلبي وهو الرابطة والذكر
القلبي ما استطاع : قبول التمسك بشيخ يرجع الى شئون الشيخ الجديد
وشيخ القديم اما انت فاقبل من ترائك لك قبوله وعلو امته التكاليف اما الا
تشغال بالرابطة والذكر فلا ترتيب بينهما لكن بما ان الرابطة هي الوسيلة
لا بد من تقديمها بغية صفا الغلب وصون العمل عن الكدر : نعم كلام
السادة ان الهم تغزل على قدر سعي المرء صحيح وان ليس للأذن الا
ما سعى هذا لما يراد به ان السعي تأخير لكن لست النظر الى شأن الحادث
الضعيف المقصر ونسبه الى القديم الرحيم فكيف يستطيع الحادث ان يوجه
الى القديم لولا رحمة وميله : قال تعالى شارحا هذا الموضع : يحكم
ويجوز : لو لم تتسبب محبة فليس باصكان العبد البيل اليه
وكذا بعينه حال المرء مع المرشد وفقكم الله جميعا لما يحبه
ويعصاه والسلام
مصطفى
النقشبندی

٩٥٦
١٧
٩

اخي الاكرم الشيخ مشرف المحترم شرفك الله في الدارين
كلنا سالمون غير ان كنت في انتظار من اخباركم وفاق في مصيكم فوردنا كتابكم فاوردنا ورجا
سرور الملائكة بشتون وادرس احوار وطواري النبي صلاسه عليه لم طيلة واقد بصبر
ونحنه ولكم في رسول الله حنة ولا بعد بي كقول فانه يارب برق قال شاه النقشبند قدس
سرور ديني جوياسني بهيش مني وفلك الله حيث كنت وشكرت ايمانكم من ارسالات
معون اولادك لما كنت من الاتصال بكم وبلغ سلامي الى من لديكم ورجو دعائكم
ومن عندنا من الاصدقاء والاحباء يلمون عليكم والسلام
مصطفى النقشبندى

٩٦٩
١٧
٢

اخي الاعز شيخ مشرف شرفه في الدارين
سلام الله عليكم ورحمة ببلغ سلامي الى الاولاد واهل البيت اجمعين اليوم وصلنا كتابكم الكريم
فامنته بايدى الوثيق ودرسته بنوظر التكرم نحن بحمد الله بأسر البال واخص
وقاية الله خير من مضاعفة من الدروع وعن عال من الالهم عدالة كنت في قلق من
المرض الذي كان حالابك املنا زواله فيا ليتكم مبشري به: عبد الله وفائق
بيغداد ومحمد في القاهرة ويتخرج في العام المقبل ان شاء الله تعالى وحن هنا
قد تخرج طيبا ورجو دعائكم والسلام
مصطفى النقشبندى اول
صيف سنة ١٢٩٢

اخي العزيز شيخ مشرف وفقهه بلطفه وشرفه في الدارين
سلام الله عليكم وعلى لهلكم وذوكم وجامعتنا اجمع كتابنا خير ووردنا رسالتكم
وفرحت بها فان المراسلة بضع الوصل يلم عليكم عبد الله وجامعتنا كلام
ويقبلون ايا ديكم الاطباء حن وفائق ومحمد ورجو دعائكم والسلام
مصطفى النقشبندى

وردت عنوا نكم وقلنا ه الاغلاف يقبل
في قالفون البريد الطاهر

حفظه فضيلة

صلاة هم سلام هندي جبار
 ولده ايضا قدس سره
 هذا الصلوة كان فقهه عظيم
 بنو صديق و سلمان قاسم و هم جعفر و طيفور
 دپشت بوالحسن هات بوعلي يوسف پر نور
 شربدا الخالق شيخ عارف و محمود خدان بهرن
 زيمينان عزيزان ماورا، النهر بوبوك طور
 علي بابا كلال نقشبندي شيخ علاء الدين
 دپي يعقوب چرخي خواجه احرار بومشهور
 محمد زاهد و درويش محمد خواجه باق
 محمد دعوة الوثقي و سيف الدين و سيد نور
 حبيب الله مظهر شاه عبد الله شيخ من
 زيمينان شرمر بوبوك صبيد شقاديچور
 21

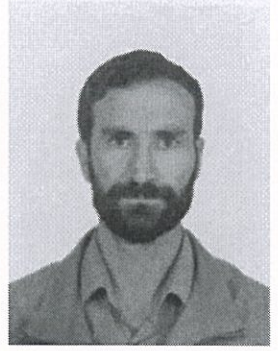
٢٥
 ضياء الدين سراج الدين غياث الدين كمال الدين
 بحق وان دل من كه الهي طاهر و مطهور
 وله ايضا قدس سره
 ليلة الاربعاء ٢١
 رمضان في سنة ١٣١٣

Şeyh Müşerref'in her zikir hatmelerinin sonunda zikrettiği tarikat silsilesi ve künyeleri.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı,Adı :ÖZALP, Sıracettin
Uyruğu :T.C.
DoğumTarihi veYeri :.26/05/1984, Van
Telefon :536-585-52-65
Faks :.....
E-mail :srcttnozalp@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Lisans	Ankara Üniversitesi ilahiyat Fak.	2008
Lise	Van İmâm Hatip Lisesi	2004
Ortaöğretim	Van Özalp Yatılı Bölge Okulu	2000
İlköğretim	Van Özalp Aş. Mollahasan İlk Okulu	1996

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2007-2014	Diyanet İşleri Başkanlığı	İmâm-Hatip
2014 Hâlen	Milli Eğitim Bakanlığı	Öğretmen

YabancıDil

.....

Yayınlar

.....

Hobiler Araştırma ve inceleme yapma, gezi ve seyahatler, Kur'ân-ı Kerim ve kitap okuma

LİSANSÜSTÜ TEZ ORJİNALLİK RAPORU

Tez Başlığı / Konusu:

08/05/2020

ŞEYH MÜŞERREF'İN HAYATI VE TASAVVUFÎ GÖRÜŞLERİ

Yukarıda başlığı/konusu belirlenen tez çalışmamın Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan toplam 129 sayfalık kısmına ilişkin 08/05/2020 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından TURNİTİN. intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 9(Dokuz) dur.

Uygulanan Filtreler Aşağıda Verilmiştir:

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simge ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayınlar hariç,
- 7 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7 words)

Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi İnceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içemediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

08/05/2020
Sıracettin ÖZALP

Adı Soyadı : Sıracettin ÖZALP

Öğrenci No :179203036

Anabilim Dalı : TEMEL İSÂM BİLİMLERİ

Programı : Tezli Yüksek Lisans

Statüsü : Y. Lisans X Doktora ☐

DANIŞMAN

DOÇ. DR. FERİDE İDİZ

08/05/2020

ENSTİTÜ ONAYI

UYGUNDUR

...../...../2020

Doç. Dr. Bekir KOÇLAR
Enstitü Müdürü